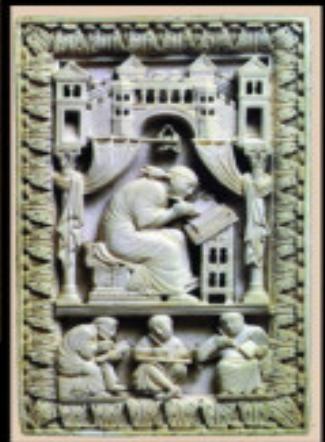

БИБЛИОТЕКА РОМАНІЯ

ИВЕН, РИЦАРЯ С ЛЬВА

КРЕТИЕН ДЬО ТРОА ИВЕН, РИЦАРЯ С ЛЪВА

Превод: Атанас Сугарев

chitanka.info

„Ивен, Рицаря с лъва“ (1180) е най-типичният рицарски роман на Кретиен дьо Троа. В неговата интрига социалният реализъм на рицарския роман достига своеобразен връх. В същото време Кретиен вгражда в богатото на приключения повествование редица приказни елементи, заимствани от келтската митология и от християнската символика. От това смесване печели новият жанр — рицарският роман. Героят Ивен олицетворява фигурата на рицаря като защитник на слабите и онеправданите. А личната драма на Ивен, който дълго време бива раздвоен между съпружеските си задължения и изкушенията на странстващото рицарство, показва, че хармонията между брака и приключението е трудна, но възможна.

Стоян Атанасов

СТОЯН АТАНАСОВ

„ИВЕН, РИЦАРЯ С ЛЪВА“ ИЛИ СОЦИАЛНОТО РИЦАРСТВО

С романа си *Ивен, Рицаря с лъва* Кретиен дава ново потвърждение за самобитния си талант. В актива му са вече *Ерек и Енида* и *Клиджес* — две творби, които доказват възможностите на младия жанр да обвързва интригата с определена екзистенциална и морална теза. Над Ивен Кретиен дъо Троа работи през годините 1177–1181. По същото време пише и друг роман — *Ланселот, Рицаря на каруцата*. Успоредните творчески процеси навеждат писателя на идеята да кръстоса интригите на двете творби. Така Говен, герой от първостепенно значение в *Ивен*, отсъства продължително от повествователната сцена, защото е ангажиран в приключение, което стои в основата на сюжета на *Ланселот, Рицаря на каруцата*. Но само публика, която познава *Ланселот*, може даолови интертекстуалната игра в *Ивен*. Кретиен пише за „познавачи“, за читатели с литературна култура — предпоставка за пълноценното възприемане на повествователните му похвали. Този факт говори и за наличието на литературно, съзнание в социалната среда, за която е предназначен непосредствено романът.

За разлика от други негови творби, чийто пролог споменава изворите или поръчителите на започващия разказ, в *Ивен* подобни указания липсват. Липсва и пролог. Това не означава, че сюжетът е изцяло авторска инвенция. Имаме всички основания да смятаме, че е заимстван от келтската традиция. Нейните следи са размити, защото е разпространявана главно по устен път. По същия сюжет друг автор — англичанин или уелсец — пише през XIV в. разказа „Господарката на вълшебния извор“, включен по-късно в цикъла с келтски легенди *Мабиногион*^[1]. Сюжетно този разказ не само се покрива в значителна степен с романа на Кретиен, но и по всяка вероятност е изпитал прякото му влияние. Първоизточникът обаче не е творбата на Кретиен,

а мит от устната келтска традиция, която през XII в. все по-често прониква и във Франция. Възможно е дори тя да се е зародила именно там, в западните области на континента, наричани Арморика^[2]. Преди повече от век видният френски медиевист Гастон Пари описва разпространението на тази традиция като спонтанен процес на културен обмен между островна Британия и областите Нормандия и Бретан: „Множество артуровски поеми, произлизящи от бретонски песни и разкази, се появяват [...] в Англия към средата на XII в. Почти всички тези англо-нормандски поеми са загубени; за тях съдим по английските, уелските и най-вече френските им подражания.“^[3] Всъщност, към сюжета на *Ивен Кретиен дьо Троа* е подходил така, както подхожда към всички свои романи: използва чут разказ, към който добавя други епизоди, за да изгради стройна фабула около една основна идея. На нея са подчинени както митичните и приказните елементи, взети главно от келтската устна традиция, така и други заемки — най-вече от класическата латинска литература. Към този изходен материал следва да споменем поне още две области — собственото творчество на Кретиен дьо Троа и историческата действителност. По повод на тях ще направя следните уточнения.

Собственото творчество на писателя като изходен материал за нови негови творби е ново явление в литературата. Тук става дума за нещо повече от писателски почерк, към който всеки автор се придържа съзнателно или не. Обикновено наричаме това творчески натюрел. Но Кретиен дьо Троа не се задоволява да бъде верен на себе си. Той възпроизвежда целенасочено ситуации, подходи, мотиви и жестове, приканвайки така публиката да чете една негова творба през друга, тоест да практикува т. нар. интертекстуалност. Подобен разширен поглед към отделната творба предполага известна читателска вештина за долавяне на аналогии, съответствия, различия. Изтъквам това, защото Кретиен дьо Троа никога не се възпроизвежда напълно, нито механично. При него всяко повторение е вариант, който изисква диференциращ прочит. И в двата случая — връзки на подобие и елементи на различие — Кретиен дьо Троа култивира нова читателска нагласа, привиква ни да вникваме в детайлите като в художествени продукти, плод на творчески процес, очертаващ и в същото време надхвърлящ границите на отделната творба. Такъв е механизъмът на формиране на естетическото съзнание на читателската публика през

втората половина на XII век. При Кретиен дъо Троа място за теории няма. Той не си позволява да води или да напътства своя читател. Но поставя акценти, изгражда ритми, които ни насочват и към други разкази, привикват ни да ги възприемаме не като отражения на действителни събития, а като художествени явления.

Този аспект от писателската техника на Кретиен дъо Троа позволява да разберем в каква степен романите му се генерират едни други. Но не само литературата — в частност творчеството на същия автор — осигурява изходен материал за нови творби. Кретиен вгражда в романите си отделни елементи от съвременността или от историческото минало. Така цели да породи онова, което Ролан Барт нарича „ефект на реалното“ — не реалистично изобразяване на мащабни картини от действителността, а пунктуален досег, създаващ илюзията за потапяне в нея. „Реалното“ прониква в редица епизоди от романа: решението на дамата от Ландюк да се омъжи за Ивен, който току-що е убил съпруга й Ескладос Лъ Ру, е в духа на времето — без мъжка сила една владетелка е уязвима, следователно бракът по сметка е за предпочтитане; по същата причина кастеланката от Нороазон иска да задържи задълго Ивен при себе си; робският труд, на който са подложени в Замъка на патилата триста девойки, се явява в известна степен отзук от зараждащите се по онова време форми на наемен труд, подлагащ работниците на експлоатация; спорът между двете сестри за бащиното наследство е възможен едва през втората половина на XII век, когато вече и жените могат да претендират за правото да наследяват поземлена собственост.

„Пробивите“ на реалността в територията на романа заслужават нашето внимание, но те не променят характера на този вид художествено изображение. Романът на Кретиен дъо Троа следва две ръководни начала: приказна визия за утвърждаването на героя и определен морален възглед за смисъла на рицарското приключение. Тези два принципа определят и двуделната структура на романа. Събитията в първата му част протичат като в света на приказките: след злополучното премеждие на Калогренан с Ескладос Лъ Ру, господаря на вълшебния извор, Ивен отмъщава за братовчед си, побеждава Ескладос, оженва се за неговата съпруга и става новия господар на извора. Приключението на Ивен при вълшебния извор става шест^[4] години след случилото се с Калогренан на същото място. Но през

целия този период времето сякаш е спряло: всички обстоятелства, на които се е натъкнал Калогренан по пътя си към вълшебния извор, са възпроизведени без промяна в приключението на Ивен. Времевата застиналост не допуска каквато и да било промяна в случващото се. Събитията отмерват ритъма на повтарящи се ситуации, типични за народната приказка. Към приказните елементи в първата част на романа следва да отнесем също вълшебния извор и пръстените-невидимци, които Люнет и господарката ѝ дават на Ивен. Тези приказни елементи изграждат атмосфера, в която събитията протичат по силата на предопределеност, а героят се явява избранник на съдбата.

Краят на първата, приказната, част в повествованието настъпва с кризата, в която изпада Ивен след просрочването на едногодишния срок да се завърне при жена си. След преодоляването на тази криза животът на героя протича като поредица от епизоди в неговата индивидуална съдба. Докато в приказката успехът или щастието (те впрочем са в причинно-следствена връзка) настъпват като закономерност, в романа те са плод на лични усилия и страдания. В този смисъл може да се каже, че Кретиен дъо Троа долавя призванието на новия жанр — да разкрива индивидуални съдби. Констатацията е валидна за всички негови романи. Впрочем всички те са двуделни: след приказната фаза следва романната. Никъде обаче въпросната двучастност не е така ясно артикулирана както в *Ивен, Рицаря с лъва*.

Между двете части на романа Кретиен дъо Троа вмъква епизода с лудостта на героя — преход от приказката към романа. Преди да се спра малко по-конкретно на значението на епизода, ще отбележа, че мотивът за лудостта се среща в не един куртоазен роман^[5]. Там умопомрачението е винаги временно, епизодично — за разлика от психическите заболявания в живота, които по принцип са нелечими. Тази съществена отлика подсказва, че като литературен мотив лудостта е символ или изпълнява определена художествена функция. Същото впрочем се отнася и за съновидението като литературен похват: неговата ирационалност е привидна, в нея авторът е вложил определен смисъл, който приканва към последователна интерпретация — нещо, на което действителните съновидения трудно се поддават^[6].

Епизодът с лудостта на Ивен символизира дълбоката криза, в която изпада героят. Кретиен дъо Троа я описва като внезапна загуба на способностите и атрибутивите на рицаря — име, памет, речева дейност,

дрехи, доспехи, другари по оръжие. Гол и самотен, Ивен заживява като див звяр в гората. Ала над животинското Кретиен дъо Троа надгражда един първи пласт човешки умения: с помощта на лък и стрели, изтрягнати от едно момче, Ивен ловува. Скоро след това открива в гората колибка на отшелник, с когото установява негласна размяна: дивият ловец оставя пред колибката убитото животно; отшелникът пече месото и го изнася пред залостената си врата; към него прибавя хляб, замесен с грубо брашно, купувано в близкото селище с парите от продадените кожи. Жак Льо Гоф коментира този епизод като среща на културата с дивата природа, среща особено показателна, защото Кретиен я представя в минималните й измерения: „срещата между Ивен и отшелника е възможна, доколкото първият стои на горната граница на «природата», чиято най-нисша степен е представена от животинския и растителния свят в гората, докато вторият стои на долната граница на «културата», чиято най-висша степен [...] е олицетворена от двора и рицарското общество.“^[7] Лудостта на Ивен е описана като „подивяване“; отшелникът също е изbral дивата природа, еквивалент на пустинята, отбелязва Льо Гоф. Но и двамата съхраняват по нещо от цивилизацията: Ивен ловува, отшелникът пазарува в близкото селище. Льо Гоф прави важно уточнение: „‘Дивото’ не е нещо, което стои извън обхвата на человека, то се намира на предела на човешката дейност.“^[8]

В общата структура на романа епизодът „Лудостта на Ивен“ разкрива метаморфозата на героя, преди той да тръгне по нов път. Тук не става дума за метаморфоза каквато настъпва с героите на Овидий. Всеки разказ от неговите *Метаморфози* завършва с преход от човешкото към растителното или животинското. При Овидий този преход е окончателен, в романа на Кретиен дъо Троа той е обратим. Именно първата степен на човешка дейност — ловът — се явява и първата фаза в завръщането към света на цивилизацията.

Докато е в гората, Ивен няма никаква дреха върху себе си. Голотата му го приравнява с дивите зверове. Този аспект е подчертан в келтския разказ „Господарката на вълшебния извор“: там героят Оуайн се окосмява като животно. Ала в романа на Кретиен дъо Троа голотата на Ивен не е синоним на пълно подивяване. На нея личи белег от предишна рана. Тази следа от предишния живот на героя се оказва

идентичностен елемент, по който дамата от Нороазон ще го познае, преди да се заеме с неговото лекуване.

След като се възстановява, Ивен подхваща отново рицарската си дейност. Но нейното предназначение е съвършено различно от досегашните му изяви. Преди той се е стремял целенасочено към подвизи за слава. Занапред инициативата е на другите, на нуждаещите се от неговата помощ и закрила. Не той търси тях, а те — него. Всяко действие, всяка нова битка ще бъде в нечия услуга. Разбира се, състраданието и човеколюбието на героя са адресирани единствено до представителите на собствената му социална група. В това отношение *Ивен, Рицаря с лъва* не е изключение. Всички творби на Кретиен дъо Троа, пък и рицарският роман като цяло, отстояват определена етика само в границите на аристокрацията. В книгата си *Мимезис* Ерих Ауербах отбелязва по повод романите на Кретиен дъо Троа: „Куртоазният реализъм рисува много пълна и поразителна картина на една-единствена класа, която стои на страна от другите слоеве на населението, защото хората от неблагородническо потекло се появяват само като фигуранти — понякога колоритни, но по принцип комични или гротескови.“^[9] И наистина, в *Ивен* всеки, който не принадлежи към благородническото съсловие, буди недоумение с външния си вид, нещо повече — поражда съмнение, че действително е човешко същество^[10].

Вторият период от рицарството на Ивен, който бих определил анахронично като социално, е посветен въсъщност не на всички представители на аристократичното съсловие, а само на женската му половина. Това не е случайно. В общество като средновековното^[11], където всички конфликти се решават със сила, апологията на рицарското съсловие е, формално погледнато, демонстрация на силата. Тази сила изпъква най-добре контрастно — на фона на „слабия“ пол. Бих казал — с извинение за тривиалната метафора, — че женските персонажи в романа са своеобразен лакмус, проявител на фигурата на рицаря закрилник. Впечатлението обаче е повърхностно. Не то определя моралното послание на романа. Зад мъжката сила Кретиен дъо Троа внушава по-дълбока и по-етична истина, която потвърждава и общата насоченост на куртоазната идеология: истинското мъжество е онова, което постига не война, а мир и хармония между представителите на двата пола. В тогавашното общество подобна

хармония е рядкост. Но успехът на рицарския роман все по-успешно ще я налага и като социална норма.

В този смисъл етическият идеал, очертаващ хоризонта на рицарския роман, няма свой аналог в реалността. Нещо повече, романите откровено премълчават закономерностите — политически, религиозни, социални, — определящи облика на тогавашното общество. От тази гледна точка може да се каже, че социалната картина, изобразявана от романа, е по-бедна и ограничена от тази в епическите поеми — другия голям повествователен жанр по онова време. И тук ще цитирям Ерих Ауербах, който долавя много точно разликата в социалния обхват на двета жанра: „В епическите песни воините изпълняват определена функция в даден политико-исторически контекст [...], например да защитават империята на Карл Велики срещу неверниците, да ги покоряват, да ги покръстват и т.н. Такива са политико-историческите цели, които обслужва феодалната класа, такава е воинската етика на бойците. Калогренан — тъкмо обратно: нито той, нито някой друг рицар на Кръглата маса, не изпълняват никаква политико-историческа мисия; феодалната етика вече няма политическа или дори практическа функция; тя е получила абсолютни измерения. Единствената ѝ цел занапред е да реализира себе си.“^[12]

Абсолютизирането на етическото начало в рицарския роман има все пак и своя социален ефект. Като се абстрагира от конкретните исторически реалности, като се утвърждава като своеобразен категоричен императив, куртоазната етика в романа цели да наложи общ идеал, който да доближи рицарското съсловие, произлизашо от бедните слоеве на аристокрацията, до феодалната върхушка в лицето на едри земевладелци и монархическите династии. Този процес стои в центъра на вниманието на Ерих Кьолер, който пише: „За да може мирогледът на дребното дворянство да се превърне в жизнен идеал, възприет от цялото общество и от една литература, която интерпретира и доразвива този идеал, е трябвало въпросните идеи да получат морално и по-общо измерение, тъй че да добият смисъл в очите на висшите дворянски слоеве, за да изглеждат не само приемливи, но и достойни те да ги следват.“^[13] В Ивен откриваме представители на всички аристократични прослойки — от крал Артур и Ивен, син на крал Уриен, до гостоприемния васал и неговата дъщеря, при които

нощуват Калогренан и Ивен на път за вълшебния извор. Всички те споделят една и съща ценностна система, придържат се към обща етика.

Композиционната схема на *Ивен* е изградена по подобие на всички романи на Кретиен дьо Троа: любовта на рицаря към дамата стои в основата на всичките му подвизи. Но по идеен замисъл *Ивен* е най-близко до *Ерек и Енида*. Сред многобройните прилики между двата романа ще посоча две: 1) любовната връзка е последвана от незабавен брак; 2] кризата между рицаря и неговата дама се дължи не на външни фактори или препятствия, а произтича от съжителството в брачната двойка. Но в този вътрешен, „домашен“ конфликт долавяме и напрежение между двата центъра на ценностната куртоазна система — брака и странстващото рицарство. Финалното преодоляване на този конфликт е доказателство за възможната хармония между любовта, брака и рицарството.

Между двата романа има и едно съществено различие. Ерек предприема дълго странстване с неизвестен край, за да докаже, че, макар и женен, продължава да бъде най-добрият рицар. Съпругата му Енида е до него през целия този скиталчески период. С красотата си тя предизвиква агресивността на другите рицари към Ерек, с обичта си допринася за всяка нова победа на своя съпруг. Обратно, Ивен тръгва на турнири и приключения без своята дама. Измолва от нея едногодишен брачен отпуск. През това време негов спътник е Говен. След кризата на лудост в новия етап от еволюцията си на рицар Ивен се свързва с нов другар — един лъв, на когото е спасил живота.

Връзката между героя и лъва е колкото противоестествена в живота, толкова и необичайна в литературата. Тъкмо в необичайното Кретиен дьо Троа обикновено влага по нещо съществено за смисъла на своята творба. Като фигура на спътник лъвът има за свои аналоги Енида от *Ерек и Енида* и Говен от нашия роман. Затова е полезно да съпоставим накратко тези трима персонажи. Неизменното присъствие и участие на Енида във всички изпитания, на които е подложен Ерек, показва нейния безспорен принос в победите на героя. Енида е и предпоставка, и краен смисъл на рицарското съвършенство. Говен, другар на Ивен в рицарските турнири, олицетворява рицарството, което носи светска слава. По това време тъкмо за това мечтае и Ивен. А как следва да тълкуваме приятелството с лъва? Фактът, че почти

всички от десетте ръкописа на романа го озаглавяват „Рицаря с лъва“ говори за ключовото значение на тази фигура.

Сред представителите на животинския свят в литературата лъвът заема най-видно място. В традицията на баснята, на народната приказка и на цикъла разкази, обединени под общото заглавие *Роман за Лисан*^[14], лъвът е цар на животните. В бестиариите — жанр, който се радва на голяма популярност през XII и XIII век и който описва животните като алегории на християнските добродетели и пороци, — лъвът носи качествата на Спасителя Иисус Христос. В светската литература — епопеята и романа — мъжката храброст традиционно бива сравнявана с лъвската. Но до този момент никоя творба не отрежда толкова централно място на лъва. Като изключим традиционно привилегированата връзка на рицаря с неговия кон^[15], никое друго животно не играе важна роля в романите на Кретиен дъо Троа. Имаме всички основания да считаме, че лъвът в *Ивен* е интересна художествена инвенция.

Като спътник на Ивен лъвът заема овакантеното място на Говен в новия период от живота на рицаря, отданен изцяло на другите. Лъвът се явява своеобразен двойник на героя. Антропоморфизираното животно повтаря редица жестове на Ивен^[16]. В тях някои критици виждат иронично възпроизвеждане на рицарското поведение. Могето тълкуване следва друга логика. Ако разглеждаме символиката на лъва в контекста на двойката „герой/спътник“ и приемем, както вече посочих, че животното поема щафетата от Енида и от Говен, следва да отбележим, че докато Енида и Говен са не просто спътници на героя, а и негова цел или модел, с който той иска да се отъждестви, то лъвът не е нито цел, нито образец за Ивен. Лъвът символизира неизменната вярност, сравнима с тази на Енида, вярност, която нито съпругата на Ивен, нито приятелят му Говен са му засвидетелствали толкова безрезервно. От друга страна, той въпльщаща допълнителната сила, необходима на героя, за да се наложи над противници, които го превъзхождат по численост или по ръст^[17].

Като антропоморфизира лъвът, тоест приписва му човешко поведение, Кретиен дъо Троа дава продължение и на друга смислова линия в романа, прокарвана от опозицията дивак/човек, природа/култура. Тази опозиция е представена посредством двойките пазача на дивите бикове/ рицаря (Калогренан, Ивен), лудия Ивен/отшелника,

великан Арпен/Ивен, дяволските синове/Ивен. При всички тези опозиционни двойки побеждава в крайна сметка онзи, който е носител на човешкото и цивилизираното начало. Лъвът потиска у себе си хищника и служи безрезервно на человека. Така той бележи последната фаза в прехода от животинското към човешкото.

През един продължителен период от битието си на социален рицар Ивен крие името си, представя се с прозвището Рицаря с лъва. В случая прозвището не е маска. Анонимността разкрива правилното име, получено не преди, а след делата. Истината за това име се допълва и от смисъла, вложен във фигурата на лъва.

Обединявайки в едно различни семантични групи и равнища, Кретиен дъо Троа дава блестящо доказателство за възможностите на романа да предлага идеал, който води хората към повече човечност, а живота им в обществото — към повече хармония.

Стоян Атанасов

[1] Вж. *Мабиногион, келтски легенди*, превод от английски Саркис Асланян, изд. „Г. Бакалов“, Варна, 1986. ↑

[2] Старинното название Арморика включва днешните френски области Нормандия, Бретан и Вандея. ↑

[3] Gaston Paris, *La littérature française au Moyen Âge*, Paris, 1905, p.95, цитирано по Philippe Walter, „*Yvain ou le Chevalier au lion*“, Notice, in Chrétien de Troyes, *Œuvres complètes*, Paris, Gallimard, 1994, p.1171. ↑

[4] Според други ръкописи този времеви интервал е по-дълъг — 7 или 10 години. ↑

[5] Например в романите за Тристан и Изолда в стихове (поспециално поемите *Лудостта на Тристан*) и в проза, *Амадас и Идоан* (края на XII в.], *Ланселот* в проза (XIII в.) и др. ↑

[6] Гениалните прозрения на Фройд в опитите му да тълкува сънищата по-скоро потвърждават, отколкото опровергават подобна констатация. ↑

[7] Jacques Le Goff, „*Lévi-Strauss en Brocéliande*“, in *L'imaginaire médiéval*, Paris, Gallimard, 1991 (nouvelle édition), p.163 (преводът мой — С.А.). ↑

[8] Пак там. ↑

[9] Цитирам по френския превод на книгата: Erich Auerbach, *Mimesis. La représentation de la réalité dans la littérature occidentale*, Paris, Gallimard, 1968, p.142 (преводът мой — С.А.). ↑

[10] Ще спомена например пазача на дивите бикове, великана Арпен Планинца и двамата братя, синове на Дявола, от Замъка на патилата. ↑

[11] Жорж Дюби постави точен етикет на тази епоха, като озаглави една от своите книги *Мъжкарско Средновековие* (вж. G. Duby, *Mâle Moyen Âge*, Paris, Flammarion, „Champs“, 1990]. ↑

[12] Ерих Ауербах, цит. съч., с.143. ↑

[13] Цитирам по френския превод на книгата на Ерих Кьолер *Ideal und Wirklichkeit in der höfischen epik*: Erich Köhler, *L'aventure chevaleresque. Idéal et réalité dans le roman courtois*, Paris, Gallimard, 1974, p.83. (Преводът мой — С.А.) ↑

[14] Първите френски разкази за Лисан са от последната четвърт на XII в. ↑

[15] Ще напомня, че френската дума за рицар — *chevalier* — означава на първо място „конник“. ↑

[16] За по-конкретни наблюдения върху тази мимикрия препращам към обяснителните бележки в края на настоящето издание. ↑

[17] Имам предвид персонажи като сенешала и двамата му братя, които ще се сражават срещу Говен, тоест трима срещу един; великана Арпен Планинца; двамата братя, синове на Дявола, в Замъка на патилата. ↑

ИВЕН, РИЦАРЯ С ЛЪВА

Артур тъй владеал над Британ^[1],
че станал крал велик, призван
за храброст пример да ни дава
и всеки да му подражава.
4 Та този доблестен, смел крал
на Петдесетница^[2] събрали
отново двора си в Уелс
8 във своя замък Кардуел.
Следобед^[3] дамите събрали
бароните в просторни зали
и разговори с тях повели
12 я за оспорвани дуели,
я за несгоди в любовта —
как скръб у нас поражда тя
и беспокойства, и тревоги,
16 щом нейните закони строги
не съблюдаваш, но честити
тя прави хората, които
повелите ѝ изпълняват.
20 Уви, те все по-малко стават,
в предишни времена обаче,
човекът, който я е тачил,
бил хвален и обграждан с чест.
24 Но любовта изчезва днес:
мнозина, без да чувстват нещо,
твърдят, че обич най-гореща
изпитват, ала на лъжата
28 най-често къси са краката^[4].
Тук пиша за човек, готов
да брани своята любов.

*Да, мъртъв рицар, знам все пак,
е по-добре от жив селяк^[5].*

*Във свое то повествование
насочвам вашето внимание
към онзи крал, прочул се вред
със добродетели безчет.*

*Като бретонците, аз смятам
че вечно тачен на земята
ще е Артур. През онзи ден
във разговора оживен*

*се включил всеки рицар в двора,
но кралят, чувствайки умора,
когато свършили обяда,*

*придворните си изненадал
и за да си даде покой,
до Гениевра легнал той
в отделна стая и заспал^[6].*

*Осъдили добрия крал
бароните, че не приляга
в такъв ден той от тях да бяга.
Говорели за любовта*

*отвън до тежската врата,
на уморения сеньор
сир Додинел, сир Сагремор^[7],
Ке — сенешалът^[8], сир Говен,*

*до тях и рицарят Ивен.
Във този миг Калогренан^[9]
разказвал им с нескриван свян
за случка, при която сам*

*изпитал бил нечуван срам^[10].
Щом чула младата кралица
какво разказва този рицар,
до щяло й се да узнае*

*и тя развръзката каква е,
от своя мъж се отделила
и между тях се настанила.
Със почитание голямо*

- 68 прав станал разказвачът само.
Но сенешалът Ке тогава
от яд и злоба вдигнал врява:
„Калогренан, ах, мили Боже,
въобразихте си, че може
чрез тоз жест да ни засрамите,
а вие да се проявите
като галантен и утив.*
- 72 76 Показвайки се угодлив,
целите нашата кралица
да сметне вас за предан рицар,
а нас — за нагли горделивци
и за разхайтени ленивци.
80 Но не от мързел си седяхме,
а просто ние не видяхме,
заслушани във този час,
84 че Гениевра е сред нас
и вие скочихте прав вече!“
„Ке, май отидохте далече —
кралицата го укорила. —
88 Какво ли ви е озлобило,
че тъй сте избухлив по нрав,
та се изкарвате все прав,
а пък околните корите?“*
- 92 „Гнева ми, моля да простите,
ала не се месете тук.
Щом сбра ни вашият съпруг,
аз смятам, че сме равни всички.*
- 96 100 104 Не съм с изискани привички,
но според мен е очевидно,
че нищо, в случая, обидно
не казах. Нека прекратим
с вас спора глупав, незначим,
преди да стигнем до кавга.
Кажете, по-добре, сега
на рицаря да продължава
историята да разправя.“*

*С тон снизходителен, сдържан
намесил се Калогренан:*

*„Не съм засегнат аз, сеньор,
от този безпредметен спор,
не съм изобщо уязвен.*

*И други, по-добри от мен,
по-умни, че и дваж по-смели,
един ли път, Ке, сте посмели
да клеветите най-безчестно.
От памтивека е известно,
че торът е смрадлив, мухата
ни дразни, жили ни осата.*

*Не се засягам лесно аз
от злобни хора като вас
и не изпитвам оскърбление.*

*Кралице, моля разрешение
аз разказа да прекратя
и тъй срама да си спестя.
За мен той днес не е забава.“*

*„О, не! — извикал Ке тогава. —
Кажете му да продължи,
защото не на мен дължи
това твой, а на всички тук,
дори на вашия съпруг!*

*Кралице, няма да ви моля,
но наложете своята воля.“*

*Кралицата не се сдържала:
„От дързостта на сенешала
не страдайте, Калогренан.
Аз знам, че Ке е грубиян.*

*Той няма да се промени
и все ще сипе ругатни.*

*Калогренан, не се сърдете,
историята разкажете,
от все сърце и аз желая
на разказа да чуя края.*

Нали не ще ми възразите?“

108

112

116

120

124

132

136

140

- „Кралице моя, щом държите
ще почна, но това давление
¹⁴⁴ ще ме подложи на мъчение.
По предпочитам, ваша чест,
око да ми извадят днес,
отколкото да продължавам.
- ¹⁴⁸ Но, ако ще се подчинявам,
зnam, че е най-добре словата
да стигнат първо до сърцата,
а след това и до душите.
- ¹⁵² В противен случай те преливат
покрай мнозина, за които
посланието им е скрито,
а думите са само шум,
¹⁵⁶ подминат ли сърце и ум.
Че всяка дума до ушите
подобно вятър лек долита,
ала веднага отпътува,
¹⁶⁰ представайки да съществува,
ако сърцето не желае
да я посрещне и опознае,
че само то е в състояние
¹⁶⁴ да чуе нейното послание.
За думите единствен път
до нас остава си служът:
той ги приема, след което
¹⁶⁸ умът ги праща към сърцето^[11].

- ¹⁷² **И** който иска най-добре
словата ми да разбере,
той да ми повери тогава
сърце и слух. Аз обещавам
пред всички вас във тях да няма
нито лъжса, нито измама.
Съвсем сам, като прост селяк^[12],
¹⁷⁶ преди пет-шест^[13] години пак
аз търсех нови приключения

на кон, с добро въоръжение,
без страх от никаква опасност.

180 *Наслуки тръгнах в път надясно
и тъй попаднах в лес дълбок.
Край пътя храстъ — шипки, глог —
като бодлив гъст плет растяха
и с шиповете ме боляха,
когато аз през тях минавах.
Цял ден през гъстата дъбрава
със мъка си проправях път,
без храстите ѝ да ме спрат.*

184 *Броселиандската^[14] гора
пресякох. В края ѝ щом спрях,
видях аз от една могила
на половин уелска миля,
че скромен замък се издига.
Поех към земната му дига,
зад нея зърнах ров и мост,
192 а там, като че чака гост,
сам собственикът му стоеше.
В ръката си сокол държеше^[15].
Когато поздравих вежливо,*

196 *той взе юздите услужливо,
та аз от коня си да сляза,
и точно седем пъти каза,
че пътят е благословен,
200 защото е извел там мен.
Щом скочих аз от своя кон,
той ми направи лек поклон,
предложи ми да му гостувам
и в замъка му да нощувам.
204 Васалът с благите си нрави
голяма радост ми достави —
да му даде Бог светли дни
за сторените добрини.*

208 *По моста тръгнах след сеньора
и през вратата влезнах в двора.*

- Метална плоча там висеши
(от чиста мед^[16] изглежда беше)
и с чук любезният васал
удари звънкия метал
три пъти. Топлият му звън
отекна над стените вън
и, щом го чуха, много хора
се втурнаха към нас на двора
с желание да ми помогат.*
- Прислужник коня ми веднага
отведе. И едва тогава
видях към мен да приближава
една девойка приветлива,
висока, стройна и красива.
Тя много сръчно и с умение
сне моето въоръжение
и ми облече къс халат
от тъмносин мек вълнен плат,
общит отвътре с хермелин.
Слугите бързо, до един,
излязоха от двора всички
и ни оставиха самички,
за моя истинска отрада.
Тя ме отведе на ливада,
обрасла със трева зелена,
отвред със здрав зид оградена^[17].
Девойката бе деликатна
и с маниери тъй приятни,
че аз останах възхитен
от хубостта ѝ в онзи ден
и се усетих как копнея
да бъда цял живот все с нея.
Аз бях честит, ала, уви,
vasalът пак се появи
и на вечеря ме покани.*

ПРЕД благодушния стопанин

въздъхнах, но не възразих.

*На масата се настаних
и щом таз дева ненагледна
на стола срещу мен приседна,
отново тръпка в мен премина.*

*Подир вечеря домакинът,
баша на тази хубавица,
ми каза, че отдавна рицар,
поел да търси приключения*

*не бил във тяхното имение
като желан гост пребивавал.
И ме покани той тогава
когато мога, аз отново*

*да се завърна. «Честно слово!
Така доволен съм от вас,
че пак ще дойда!» — казах аз.
Спах превъзходно през нощта,*

*а моят кон на сутринта
отвънка оседлан бе вече,
тъй както миналата вечер
изрично аз бях пожелал.*

*Простих се с милия васал,
с прислугата и с дъщеря му
и с нетърпение голямо
на път поех. Зад мен далече*

*бе замъкът останал вече,
когато на една поляна,
съвсем дълбоко разорана,
аз диви бикове видях*

*да водят бой. Изпитах страх
пред битката им упорита.
Те бясно риеха с копита,
бодяха се с рога, ревяха.*

*За мен най-страшната заплаха
от всеки див звяр е бикът.
Пастирът в онзи странен кът
бе като мавър — с грозота,*

- каквато трудно на света
ще срећнеш. С ръст на великан,
в ръката с тежък бозуган,
на нисък пън бе той приседнал.*
- Щом приближих и го огледах,
видях, че е с глава голяма,
каквато даже конят няма.
Косата му бе разпиляна,*
- челото — цели два емпана^[18],
ушите — с четина покрити:
като на слон, а пък очите —
като на кукумявка злобни,*
- с нос котешки, зъби подобни
на тези на глиган; устата —
като на вълк, а рамената —
провиснали. Бе чернобрад,*
- със гърбица и късоврат,
и с плоско, сбръкано лице.
Опрян на пъна, с две ръце
държеше здраво бозугана.*
- Одејдата на великана
бе странна — той си беше сложил
одрани прясно бичи кожи
и с тях добре се бе загърнал^[19].*
- Когато уродът ме зърна,
че идвам, бързо се изправи.
Не знаейки какво ще прави
и как ще ме посрещне той,*
- макар да бях готов за бой,
признавам, че изпитах страх.
След миг аз вече го видях
как пъргаво, с един отскок*
- се метна той на ствол висок
петнайсет стъпки. Той мълчеше
и на див звяр подобен беше.*
- Реших, че този мъж голям
или е луд, или е ням^[20],*

но все пак рекох да опитам:
«Какво си ти?» — го аз попитах,
а той отвърна с гръмък глас:
328 «Човек като човек съм аз.»
«Какъв човек?» — «Какъвто сам
ме виждаш.» — «Бих желал да знам
защо си тук?» — Той най-подир
332 отвърна ми: «Аз съм пастир
на биковете във гората.»
«Кълна се в девата пресвята,
че нивга сам човек не може
336 с тях да се справи. Мили Боже,
или въже, или ограда
са нужни за такова стадо.»
«Без никой да ми е помогал
340 ги гледам. Бик не е избягал
от тук.» «И как се справяш сам?»
«От мен изпитват страх голям
и щом се приближва до тях,
344 се вцепеняват те от страх,
защото силен съм в ръката
и щом бик сграбча за рогата,
останалите със мучене
348 събират се около мене,
като че молят за пощада.
Не смеят те да ме нападат,
но приближи ли някой друг,
352 смъртта си ще намери тук.
Така чрез страх и сила гледам
спокойно дивите говеда^[21].
Сега на свой ред ми кажи
356 ти кой си, но не ме лъжи!»
«Аз рицар съм. Все безуспешно
се мъча да намеря нещо,
но все се скитам бадева.»
360 «Какво ли ще да е това?»
«Ред приключения, в които

аз смелостта си да изпитам.

Кажи ми, моля ти се, честно

дали на теб ти е известно

тук чудо някакво да има?»

С увереност непоклатима

той рече: Нищичко не знам^[22],

но пък съвет днес ще ти дам.

Наблизо извор се намира,

ей там, в гората той извира,

ала внимавай с него ти,

че може да те сполети

зло, щом не му се издължиши.

По този път ще продължиши,

по друг недей се отклонява.

Щом стигнеш извора, тогава

ще видиш — уж кипи водата,

а хладна е като скалата.

Над извора е извисено

едно дърво вечно зелено.

Природата го е създала

тъй прелестно и му е дала

корона приказна, която

разстила сянка над водата.

На клон, над извора наднесен,

стакан с верижска е провесен

и чак до извора той стига.

Скала край него се издига,

тъй възхитителна, тъй чудна,

че бих ти го описал трудно.

Параклис малък, но красив

ще видиш в горския масив.

Стакан вода върху скалата

ако излееш, във гората

ще почне ураган веднага

и всичко живо ще избяга

от този лес — сърни, глигани,

а птиците, от страх смълчани,

*ще отлетят. Безброй дървета
за миг ще станат на парчета
от силния и бурен вятър,
дъждът ще потопи земята
и върху всички живи твари
небето с гръм ще се стовари.*

*Измъкнеш ли се невредим,
се смятай за непобедим^[23]!“
Сбогувах се и тръгнах аз
по пътя в утринния час.
Препусках и по обед вече
съзрях дървото отдалече.
Възправи се пред моя взор
огромен и прекрасен бор.
Бе с толкоз гъсти клони той,
че даже да вали порой,
човек под него сух остава.*

*До бора стигнах и тогава
видях на клон да се поклаща
стаканът златен — фин, изящен:
такъв на никой панаир
не ще намериши. Най-подир
видях как в извора водата
кипи. До него бе скалата —
огромен изумруд, пробит
(той като бъчва бе на вид),
връз четири рубина сложен.
Отблясъкът им лесно може
да затъмни дори зората.*

*Представям ви сега нещата,
каквито аз сам ги открих^[24].
До извора се приближих,
защото исках най-накрая
да видя как ще лумне тая
ужасна буря — ураганът.
Аз безразсъдно взех стакана,
вода загребах и без страх*

- 436 върху скалата я излях.
Май плиснах повече, защото
чер облак в миг покри дървото,
вихрушка се изви и ето —*
- 440 светкавица раздра небето
и заслепен, почувствах как
валят и дъжд, и град, и сняг.
Дървета рухваха във мрака*
- 444 и аз реших, че смърт ме чака
сред гръмотевици, които
край мен трещяха страховито.
Но Господ-Бог е милостив*
- 448 и в бурята останах жив.
По волята му в онзи кът
небето светна, спря дъждът,
утихна вятърът и аз*
- 452 щастлив бях в този тежък час,
че пак настана ясен ден.
Когато бях от Бог спасен,
разбрах, че злото се забравя,*
- 456 щом радост ти се предоставя.
Когато секна онзи дъжд,
видях на бора изведенъж
да кацат птици песнопойни*
- 460 по клоните му многобройни:
те толкоз гъсто го покриха,
че под перата си го скриха
и той изглеждаше чудесно.*
- 464 Навред звучаха нежни песни
от птиците по този бор,
но всяка в този смесен хор
си чуруликаше в свой лад,*
- 468 ала в оркестъра пернат
различните омайни трели
в съзвучие се бяха слели.
Когато чух как пеят всички*
- 472 накацали по бора птички,*

*изпитах радостно вълнение
от чудното им изпълнение*^[25].

*Изпаднах в истински захлас,
476 ала внезапно зърнах аз,
към мен да язди конник с грохот,
като че десет души в поход
коне пришпорват подир враг,
480 за да се впуснат в буен бяг.*

*Веднага скочих на седлото,
обзет от силен страх, защото
като орел, жадуващ кръв,
484 като свиреп, раздразнен лъв*^[26],
*се устреми към мене той,
готов да води тежък бой.*

*В държанието му опасност
488 видях. Той викна гръмогласно
когато наблизи: „Basal,
не помня повод да съм дал,
да ме нападате с измама.*

*Защо със подлост тъй голяма
492 зло сторихте на непознат?
Помните, че на този свят,
щом някой върши злодеяние,
го чака грозно наказание.*

*От страшната ви буря днес
опустошен бе моят лес.*

*За срамното ви престъпление
500 ви чакат мъст и унижение!
За тази непростима грешка
присъдата ви ще е тежка.*

*Понесох днес безброй беди
504 и крепостта ми се срути
от силния проливен дъжд.*

*Престъпник сте и нагъл мъж
и аз ще ви накажа, щом
508 безчинствахте над моя дом,
и никой с нищо във гората*

*не ме избави от бедата.
В леса и замъка ми, Боже,
днес всеки бе на риск изложен!
Затуй до сетния си час,
навред ще ви преследвам аз!“*

512

*„Той, стиснал копието здраво,
пришпори коня и стремглаво
пое към мен, прикрит зад щита.
Аз моя също за защита
повдигнах и видях тогава,
че той по ръст ме надвишава
с една глава. Изпитах страх,
защитото хем по-нисък бях,
хем моят кон бе дваж по-дребен
от неговия. Но обсебен
от чувството за чест, решен
да не остана унижен,
нападнах с копието свое.*

520

*Уви, не бях му равностоен —
ударих щита му в средата,
на копието ми в тревата
се пръсна на безброй парчета.*

524

*Видях, с душа от страх обзета,
че неговото здраво беше
и явно много то тежеше.*

528

*Чрез него с удар страховит
разтресе силно моя щит —
а щом той удара повтори,
от стремената ме събори
и на земята повален*

532

*се проснах. Мина той край мен,
като не ме погледна даже.
Подир това врагът ми снажен
взе коня ми и си отиде.*

536

*След моя неуспех, обиден,
край извора приседнах аз*

*и в тъжния за мене час
зачудих се какво да правя.*

*Бе лудост да вървя направо
след него и обзет от страх
на място закован стоях.*

*След размисъл и колебание
си спомних свойто обещание,*

*което вечерта бях дал
на добродушния васал:*

да ида пак. Не бе далеко,

*но за да ми е в пътя леко,
аз, без доспехите, натам
запътих се, потънал в срам.*

Нощта бе паднала, когато

*пристигнах в замъка обратно
и най-сърдечно в тъмнината
от дъщерята и бащата*

*приет бях. Те щастливи бяха
подслон под скромната си стряха
да ми дадат. След таз покана
аз с удоволствие останах*

да спя във тяхното имение.

*Слугите им със уважение
като скъп гост ме поздравиха
защото, както ми разкриха*

*те, всеки воин до този ден
убит бил или падал в плен
край извора в леса. Аз само
от туй премеждие голямо
да се завърна жив успях.*

*Аз май на тръгване луд бях
луд^[27] съм и днес, щом ви разкрих
как от позора се спасих.“*

*„Сир — казал му сеньор Ивен, —
вие сте луд и според мен;
и затова не виждам аз,
щом братовчеди сме със вас,*

548

552

556

560

564

568

572

576

580

- защо мълчали сте до днес
за случката си в онзи лес.
На упрека не се сърдете,
но мой висши дълг е, разберете
да отмъстя за вас, щом мога.“*
- Ке викнал: „Всякаква тревога
изчезва, ако се напиеш.
От мене запомнете вие,
че виното език развързва
и пийналият все прибързва
да се изкара за герои,
да казва, че ще влезе в бой
без страх със Саладин^[28] дори
и сам ще го опозори!*
- Ивен, ще сложите ли броня,
ще оседлаете ли коня
и, със развята в ръката флаг,
ще тръгнете ли — днес по мрак
или пък утре — да мъстите?
Държим да ни уведомите,
за да сте ни за пример вие
как трябва рицар да се бие.
Вас, рицарю непобедим,
с възторг навред ще придружим.
Но ако, драги мой, сън лош
сънувате през тази нощ,
тук по-добре си останете!“*
- „По дяволите, Ке, млъкнете —
кралицата му възразила! —
Хем кряскате със всичка сила,
хем вашият език хаплив
от бучиниш е по-горчив!
Езикът ви май ви е враг,
щом със обиди, пак и пак,
залива всички ни навред!
Да бъде трижди твой проклет,
щом сипе злоба и отрова.*

- 620** Злословите пред нас отново
и вместо да ви е приятел,
езикът ви е ваш предател.
Ако аз бях с език подобен
624 от срам, като предател злобен,
с вериги бих го приковала
в решетките на катедрала
и тъй да бъде заклеймен!“
628 „Кралице — казал ѝ Ивен, —
да се отвръща на насмешка,
изречена от Ке, е грешка.
Със знание и със умение
632 Ке би бил като укращение
за всеки двор, защото може
достойно, щом му се наложи,
на глупост да даде отпор.
636 Не се боя да влизам в спор,
кралице, с Ке, но честно смятам,
че по-голяма е вината
на този, който не успява
640 да се сдържи и се надява
чрез спор да търси отмъщение;
той губи чест и уважение.
А който свой другар напада
644 със всеки би започнал свада.
Но аз не съм пес, не желая
да лая, щом друг пес ме лае!“
След тези думи на Ивен
648 Артур излязъл. Освежен
от своя сън той вече бил
и рицарите приближил.

652 *Щом зърнали, че идва пак,
те всички скочили на крак,
но той веднага им предложил
да седнат и се разположил
до Гениевра. С увлечение*

656 тя трогващото приключение
на рицаря Калогренан
разказала му. Той, смълчан,
я слушал. В пълния салон
660 в чест на баща си Пендрагон,
на майка си и своя син^[29],
заклел се този владетел,
че скоро извора ще види
664 и затова в леса ще иде
след две недели. Ще нощува,
а сутринта ще отпразнува
в онази мъничка обител
668 деня в чест на Йоан Кръстител^[30].
Предложил да го придружат
които искат в този път.
Щом замисъла му узнали,
672 барони, рицари, васали
поискали с въздорг в душата
да тръгнат с него към гората.
Но сред веселие и смях,
676 не виждал никой, че сред тях
стои объркан, натъжен
и мрачен рицарят Ивен,
защото имал намерение
680 там сам да търси отмъщение.
А според рицарските нрави
Ке можел пръв да се изправи
срещу противник на двубой.
684 Но ако се откажел той,
редът бил на Говен тогава.
И всеки се съобразявал
с това. Ивен уверен бил,
688 че със молби би ги склонил
да му отстъпят тази чест.
Но той държал сам в онзи лес
да търси смърт или прослава.
692 Броселиандската дъбрава

от замъка била далече,
но той решил, че ще е вече
след три дни там, ако веднага
696 за път започне да се стяга [31].

Разчитал бързо да открие
пътечката къде се вие
сред храстите, подир което
700 той ще поеме през полето
към крепостта — там дъщерята
(красива, умна) и бащата
дано да го приемат също

704 с гостоприемството, присъщо
на род с безкрайна доброта.

Ще види после сред степта
стадата с бикове, пастира —

708 тъй грозен, че дъхът ти спира
пред уродливия му вид
на колос, груб и страховит
досущ като ковач възчерен.

712 След великана ще намери
стакана, извора, скалата
и бора чуден със ятата,
където го очакват хали...

716 Ивен не смятал да се хвали
пред никой, че не знаел там
дали ще си докара срам
или прослава на герой,

720 ако се стигне до двубой.

Ивен излезнал сам на двора,
намерил верните си хора
и наредил, без да се маят,
жребеца да му оседляят.

Към предан паж той след това
отправил следните слова:
„Вземи доспехите ми, меча,
728 че заминавам надалече.

Ще мина през онази порта,

която води вън от форта,
С умерен ход ще ми върви
732 жребецът. Ти не се бави,
докарай бойния ми кон
там, дето почва малък склон,
а после ще се прибереш
с жребеца. Да не издадеш
736 на никого, че в този час
на път далечен тръгвам аз.

Доверие ти имам, знаеш,
740 ала жестоко ще се каеш,
ако на някой нещо кажеш^[32]!“
„Сир, моля ви се — рекъл пажът, —
ще бъда гроб! Сега към склона
744 вървете, аз ще дойда с коня.“

Ивен след миг поел напред,
готов за своя братовчед
мъст да постигне на дуел.

748 Оръжието пажът взел,
прегледал конските подкови,
и убеден, че са готови
за път до сетния пирон,

752 той яхнал бойния му кон
и се насочил към Ивен.

А той край път обезлюден
очаквал пажа с нетърпение.

756 Щом тежкото въоръжение —
шлем, щит, меч, копие и броня —
му сложил пажът, яхнал коня
Ивен и бързо го пришпорил.

760 Той денонощно, без умора,
в галоп стотици левги минал,
през планини, реки, долини,
опасности преодолявал,

764 ала безстрашно продължавал
да търси онзи лес дълбок
с пътечката, обрасла с глог

и най-накрая я открил.

- 768 *Тогава се успокоил,
че пътят му от тук нататък
до извора ще бъде кратък,
че ще открие във гората
стакана, бора и скалата
и че с водата, дето блика,
сам бурята ще предизвика.
По късна доба бил приет*
- 772 *подобно своя братовчед,
от щедрия добър васал.
Когато щерка му видял,
Ивен разбрал, че по света
780 по ум, по чар, по красота
и благородни маниери,
не може друга да се мери
със нея. И баща ѝ също
784 блестял със качества, присъщи
на род прославен и велик.
Уви, човешкият език
достойнствата им да опише
788 не може — те се дават свише.*

В чудесна стая настанен,
починал си добре Ивен.

На сутринта потеглил рано,

- 792 *намерил бичата поляна,
разпитал след това пастира,
но гледайки го, не разбидал
защо и как е сътворила
796 Природата това плашило
с подобна мутра уродлива.
До извора, без да почива,
той стигнал, гребнал от водата
800 и със замах върху скалата
изляя я бързо с всичка сила.
В миг бурята се разразила,*

*задухал вятър изведенъж
и завалял проливен дъжд.*

*Щом Бог изчистил пак небето,
дошло и ятото, което
на бора кацнало. Запели*

*орляците, но не успели
те да довършат своята песен.*

*Ивен видял как конник бесен
лети към страшния бунар,
със рев, като разгонен звяр,
и щом пристигнал, без да чака,
се хвърлил в яростна атака.*

*Без страх пресрещнал го Ивен
и почнал бой ожесточен:
те удряли се с всички сили
и щитовете си разбили,
а копията им калени*

*не издържали и, строшени,
се разлетели на парчета.*

*Усещал всеки, че обзет е
от бяс, извадил своя меч*

*и впускайки се в лютата сеч,
нанасял удар страховит,
разсичал ремък, чупел щит,
а щом като разбит бил, щитът
не служел вече за защита.*

*В завързалия се двубой
хвърчали вред искри безброй,
и всеки удрял своя враг
по рамо, по глава, по крак.*

*Не мислел никой за отбрана
и като две скали вкопани,
без да отстъпват, всеки бърже
врага си искал да довърши
чрез ударите си жестоки.*

*Не удрял никой на посоки,
а точно в другия се целел.*

- 840 Като разсекли с удар член
те ризници те си, видели,
че целите са в кръв, че щели
дори със расо на кюре*
- 844 да се предпазят по-добре,
а не с тез ризници раздранi.
Макар покрити с тежки рани
при тази битка страховита*
- 848 те продължили да връхлитат
без капка страх един към друг,
разбрали, че пред всеки тук
стои въпросът само как*
- 852 да просне мъртъв своя враг,
лишен от копие и броня.
Не наранявал никой коня
на другия — в това личало*
- 856 великодушното начало
на рицарския строг закон,
че по-красиво е на кон,
с противника да се сражаваш.*
- 860 Но вражеския шлем тогава
Ивен разбил и в онзи час
едва не паднал във несвяст
врагът, защото острието*
- 864 пробило шлема над лицето
и му разцепило главата.
Врагът от болка непозната
примрял, а кръв като фонтан*
- 868 след удара необуздан
обляла рицаря ранен.
Макар че бил зашеметен,
разbral той, че след таз атака*
- 872 смърт неминуема го чака,
и затова решил да бяга.
Обърнал коня и веднага
към крепостта се устремил.*
- 876 Над рова мостът спуснат бил,*

отворена била вратата.
Ивен със ярост във душата,
в галоп след рицаря поел,
подгонил го като орел,
преследващ чапла в небосклона.
Безспирно той пришпорвал коня
и му се струвало, че вече
противникът не е далече
и лесно ще го залови;
уж го настигал, но уви,
врагът усилвал своя бяг
и, стенейки, избягвал пак.
Той искал да го усмърти
или ранен да го плени,
зашото ако не успеел
на своя враг да надделее,
Ке щял да му се подиграва
и никой нямало тогава
да го спаси от този срам.
Очаквал го позор голям,
ако обета си не спазел.
Ивен подир врага си влязъл
във крепостта. Не срецинал хора
по улиците и по двора.
Препускайки с последни сили
един след друг, те приближили
най-неусетно до вратата,
която водела в палата.
Тя уж на вид била голяма,
ала се виждало, че няма
как през отвора ѝ да минат
един до друг дори двамина.
Вратата хем била възтясна,
хем се оказала опасна,
зашото с механизъм сложен
канан ужасен бил заложен.
Над прага ѝ, като махало,

*прикрито острие висяло.
Смъртта била ужасно близка,
когато някой без, да иска,
докоснел спусъка му скрит.
Тогава с грохот страховит
се спускало то в миг от свода.*

- 916 *А два капана, скрити в пода,
когато някой ги допирал,
врата, по-остра от секира,
задействали тъй, че да пада
като посичаща преграда.*

*Ако човек не бил разсечен,
на вечен плен той бил обречен,
но който минел по средата
единствен влизал през вратата.
По този безопасен път
промъкнал се напред врагът,
зашото знаел го добре.*

- 920 *Ивен не можел да се спре
и се протегнал над седлото,
препускайки напред, защото
вой се надявал, че така
ще хване рицаря с ръка.*

*Но както следвал своя враг
докоснал дървения праг
и сякаш дяволът запратил
към нашия герой вратата.*

- 928 *Тя паднала със страшна сила
и коня му разполовила,
ала надвесен бил Ивен
напред и бил така спасен*

вой, слава Богу, от смъртта^[33].

*Но падналата в миг врата
успяла входа да затвори,
а рицарските здрави шпори
отсякла точно до петите
и страх голям Ивен изпитал*

от коня щом се строполил.

*952 Врагът в туй време се спасил,
като през втора порта минал
(изглежда само домакинът
я знаел). В каменния зид*

*956 тя като първата на вид
била и щом той влезнал там,
затръшиала се с шум голям.*

*Изпитал силен страх Ивен,
960 като разбрал, че е пленен
и е затворен в тази зала,
която цялата ис크ряла.*

*С прекрасни цветове покрити
964 били таванът и стените,
но как да им се възхищава,
щом ня мал никаква представа
къде е другият избягал.*

*968 Ивен, макар че бил смелчага,
се притесnil, но в тишината
една вратичка във стената
отворила се и девица —*

*972 изящна, мила хубавица —
излезнала през таз врата.*

*Когато го видяла, тя
му казала с изплашен глас:*

*976 „Сеньор, страхувам се, че вас
ужасна смърт ви чака тук,
ако ви види някой друг.*

*Днес смъртоносно бе ранен
980 от някой моят суверен.*

А този някой, знам, сте вие.

*От скръб да се самоубие
желае неговата дама.*

*984 Придворните, при тази драма,
крешят от болка и тъга.*

Те знаят, че сте тук сега.

Щом кажат верните васали

988 каква съдба са ви избрали
(плен доживотен или смърт),
ще дойдат да ви отмъстят.“

992 „Да пази Бог! Макар и сам,
в плен няма аз да им се дам
и с тях геройски ще се бия!“
„Не, аз ще ви спася от тия
придворни — казала му тя. —
996 Приветствам ви за храбростта,
че тя достойнство ви придава
и истински ме възхищава.
Но аз дължа на вас отплата,
1000 сеньор, заради добротата,
която вие проявихте
към мен и ме от срам спасихте.
Избрана бях преди година
1004 от мойта дама да замина
във двора на Артур с послание.
За мен това бе изпитание,
зашото аз по маниери,
1008 уви, не можех да се меря
с присъстващите там девици.
Не ме погледна никой рицар,
ни някой нещо ме попита,
1012 зашото бях свенлива, свита.
Пред мен единствен вие спряхте
и воля и кураж ми вляхте.
Познах ви, вие сте Ивен,
1016 а пък баща ви Уриен
е крал известен и достоен.
Сир, можете да сте спокоен,
аз всичко нужно ще направя
1020 от плен и смърт да ви избавя.
Сега ви този пръстен давам;
когато ви спася, тогава
аз пак от вас ще си го взема.“

- И без да губи никак време,
го дала, като обяснила,
че крие той вълшебна сила,
както се крие под кората*
- дървото. Щом човек в ръката
държи го, той невидим става
и се от всяко зло спасява*^[34].
- Тогава просто няма как
да го открие никой враг.*
- Ивен от нейните слова
зарадвал се, а след това
тя му отправила покана*
- да седне на легло, застлано
с покривка пухена, с каквато
не са застилали леглата
и на австрийските херцози.*
- Решила после да предложи
на рицаря да се нахрани
със вкусни ястия, подбрани
като за много близки хора.*
- Излезнала и много скоро
завърнала се там отново
със ястия съвсем готови:
петле, опечено на шиш,
една тепсия със сладкиш
и канапа с превъзходно вино,
покрита с бяло сукно фино.*
- След тежкия напрегнат ден,
приел поканата Ивен
и вкусно ял той до насита.
Та как за по-добро да пита!
Току-що той се бил нахранил*
- и чул, васали със закани
да го издирват из палата,
та за сеньора си в отплата
жестоко да му отмъстят.*
- Като ги чула как крешят,*

му рекла девата с тих глас:
„Сеньор, те явно търсят вас
и вдигат безподобна врява.

- 1064 Но и покрай вас да минават,*
не щеви никой тук открие.
На мястото си стойте вие,
дори на крачка от леглото
- 1068 не се отделяйте, защото*
ви пази то. А тази свита
към залата ни ще налита,
уверена, че в някой кът
- 1072 сте скрит. Когато погребат*
трупа, мнозина от тълпата
под пейките и под леглата
щеви издирават. Това явно
- 1076 щеви се стори и забавно,*
как те напразно в заслепление
ви търсят тук за отмъщение
и ще настане бъркотия,
- 1080 но няма как дави открият.*
Не мога друго да добавя,
пък и не бива да се бавя
тук повече. Хвала на Бога,
- 1084 че нещо хубаво ще мога*
да сторя днес заради вас.
Отдавна чаках този час.“
- 1088 От замъка едва успяла*
да хукне вън и се събрала
тълпа пред портите веднага —
кой бил въоръжен с тояга,
кой с меч челичен — разгневени,
- 1092 да търсят мъст били решени.*
Но пред вратите в тоз момент
те част от кон разполовен
видели и си рекли: „Явно
- 1096 е вътре. Трябва незабавно*
да разберем къде той скрит е.“

*Te бързо вдигнали вратите,
които не една глава
1100 били отсекли. След това
навътре влезли и тозчас
на коня другата му част
видели. Мигом с настървение
1104 се втурнали в туй помещение,
убиеца за да открият
и на часа да го убият.*

*Но всуе! Кой ли би открил
1108 Ивен? Та той невидим бил.
И само гледал как бесният
и как от гняв не се владеят,
и викат: „Тука няма нито
1112 прозорец, ни врата, които
да може някой да отвори,
за да се озове на двора.*

*Навънка могат само птици
1116 или среднощни улулици,
или гризачи да излязат.
Със здрави пречки от желязо
прозорците са обковани.*

*1120 Нали, щом нашият стопанин
излезе сутринта, слугите
залостиха добре вратите.
Убиецът е тук, защото*

*1124 се вижда част и от седлото
и от разсечените шпори.
Жив или мъртъв е затворен
той в залата. Но за беда*

*1128 нито престъпник, ни следа
от него не открихме вече.
От дяволи ли е отвлечен?“
Ядосани, с юмруци свити,*

*1132 заудряли те по стените,
по пейките и по креслата,*

по мебелите и леглата.

За щастие едно легло

1136 *недосегаемо било —*

на него рицарят седял

и затова той оцелял.

Царяла страшна дандания,

1140 *но ни за миг не спрели тия*

безумци с яките си сопи

като слепци навред да тропат

в издиране на ценна вещ.

1144 *Сред този яростен бутмеж*

пристигнала прекрасна дама —

от хубостта ѝ по-голяма

земята не била видяла.

1148 *По своя мъж тя тъй скърбяла,*

че в своето обезверение

в смъртта си виждала спасение.

Изпаднала в плен на скръбта,

1152 *крешяла като луда тя,*

от жал си скубела косата

и в миг се свлякла на земята

в несвят. Когато се свестила,

1156 *неистово, със всичка сила*

тя, в свойта болка без утеша,

раздрала скъпата си дреха.

Обхваната от отчаяние,

1160 *тя често губела съзнание,*

защото господарят мил

в ковчег положен вече бил,

към гроба да го отнесат.

1164 *Калугерки във онзи кът*

дошли с вода светена. Свещи

държали, а сълзи горещи

замрежвали от скръб очите.

1168 *След тях с кадилници отците*

пристигнали, глави навели,

те според обичая щели

да отредят богослужение

- 1172 за божието опрощение
на греховете. Чул Ивен
сред ропот необикновен,
че плач и вопли се надигат,
1176 каквите никой автор в книга
не е успешно пресъздад.*

Покрай ковчега се събрали

*народ тъгуваш. Кръв червена
1180 внезапно от плътта ранена
пред погледите им потекла.*

*Опечалените си рекли,
че който го е умъртвил,
1184 във залата се е укрил [35].*

*Тълпата в каменната зала
затърсила го побесняла,
надничали и под леглата,
1188 дордете по тъхнуна чешма
на всички взела да избива
и целите да ги облива.*

*Според поверието, щом
1192 кръв бликне, значи в тоя дом
убиецът все още скрит е.*

*Заудряли те по плещите
Ивен, но без да подозират,
1196 че на леглото се намира.*

*А той да мръдне не посмял.
От яд народът побеснял,
че не открива в тази зала
1200 убиеца. Кръвта шуртяла*

*и на събрали се хора
не спирали да си говорят:
„Убиецът и в този час*

*1204 със сигурност е между нас,
но се укрива тук с магия,
със чародейство, с дяволия,*

а нас ни вижда и ни чува.“

- 1208 От мъка взела да бълнува
сред тях отчаяната дама
и да креши: „Дали пък няма
да се намери, Боже мой,*
- 1212 престъпникът, защото той
уби тоз, който бе за мен
най-милият и най-почтен!
Аз зная, че Ти само можеш
1216 да го откриеш, мили Боже.
Ако избяга той, ще смятам,
че само в Тебе е вината.
Освен Теб, никой досега
1220 подобни болка и тъга
на мен не ми е причинявал.
Ти си виновен, че остава
убиецът скрит в този дом.*
- 1224 От демон или от фантом
сме омагьосани така,
че той е на една ръка,
а никой не го забелязва.*
- 1228 Като страхливец се показва,
щом се укрива. Подла твар,
уж смело с моя господар
се би, а скрит сега стоиш
1232 и от гнева ми се боиш?
Да можеше във тоз момент
ти да се появии пред мен!
Ти само с подлост и измама*
- 1236 убил си го. Друг начин няма,
за да успееш. Нивга той
не би загинал в честен бой.
Друг мъж, тъй храбър, в този свят
1240 до днес поне не е познат.
Как, щом си смъртен, ще успееш
непобедим да надделееш?“
Останала почти без сила*

[1244](#) горката дама продължила
да плаче в пълно отчаяние.

Охванати от състрадание,
придворните ѝ там не спрели
[1248](#) да търсят, но като видели,
че само сили ще хабят,
заели се да погребат
убития сеньор, когото
[1252](#) почитали. Щом опелото
приключило по правилата,
към гроба тръгнала тълпата,
потънала в печал голяма.

[1256](#) В тълпата не тъжала само
познатата девойка мила,
Ивен която бе спасила
и безучастна на скръбта
[1260](#) при него върнала се тя
и рекла: „Сир, обезумяла
тълпа тук беше се събрала —
подобно глутница те бяха,
[1264](#) навсякъде носа си вряха,
тъй както търси ловен пес
следи от дивеч в сенчест лес.
Уплашихте ли се от тях?“

[1268](#) „Наистина изпитах страх —
отвърнал той. — Но искам много
през процепче поне да мога
да видя антуража злобен

[1272](#) с ковчега как върви към гроба.“
Но не това била целта му:

на свитата желаел само
едно — да изгорят на клада:

[1276](#) и марки той би дал — хиляда,
че и три хиляди дори,
та огън да ги изгори.

Той имал друга цел в главата:

- 1280 да види дамата, която
сред всички крачела унила.
Девойката го настанила
така, че през прозорче той*
- 1284 да наблюдава в двора кой
минава, и Ивен можал
да види със каква печал
убития оплаква тя*
- 1288 с лице, сломено от скръбта:
„Ти, Който си на небесата,
мой Господи, спаси душата
на този рицар! Господарю,*
- 1292 как смъртоносно ви удари
човек по-слаб, по-недостоен
от вас? Не виждам равностоен
по възпитание и чест*
- 1296 на вас. Приятели до днес,
сеньор, ви бяха щедростта,
куражът, героичността.
Дано светците да склонят*
- 1300 душата ви да приютят!“
А после, стенайки с глух глас,
отново паднала в несвяст.
Ивен, обзет от състрадание,*
- 1304 изпитал искрено желание
пред нея мигом да застане
и за ръцете да я хване.
„На риск е този жест обречен! —*
- 1308 му рекла с глас чистосърден
девойката. — На туй легло
си стойте. Лудост би било
да мръднете от този кът,*
- 1312 дорде не се успокоят
изнервените, гневни хора.
Te ще се разотидат скоро.
Сур, ако се съобразите*
- 1316 със мене, няма да срешите.*

*Тук стойте и си починете
и през прозореца следете
отвън как хората вървят
наред-назад по своя път.*

*Тук никой не ви забелязва,
това най-много ви предпазва.*

Недейте произнася думи

*прибързани и неразумни,
че който се улича лесно
по авантюри неуместни,
рисковани и безразсъдни,*

*той неминуемо ще бъде
обречен на провал. Мислете
за себе си и се пазете.*

*Със този мой съвет към вас,
доброто ви желая аз.*

*Разумният честта си брани
и на мечти неоправдани
той никога не се поддава,
а всичко трезво преценява.*

*Тук останете, сир! Не бива
да мръдвате. А аз отивам
вън, да се включва във тълпата,
че ако види госпожата,
че край ковчега мен ме няма,
ще се изложа на голяма
опасност и обиди груби.“*

1344 *И тя излязла, без да губи
минутка даже, а Ивен
стоял потиснат, угнетен:*

*не знаел той какво да стори,
дордете гледал тези хора,
които трябвало след малко
трупа да спуснат в гроба. Жалко,
че от врага си не успял
да вземе нищо!... Как ли щял*

*във двора да докаже той,
че е спечелил този бой?*

„Как бих си защитил честта —
1356 *се питал той — пред наглостта
на Ке? Той вечно ми намира
недъзи, слабости... и мира
аз нивга нямам, все успява
за нещо да ме подиграва.“*

*А гаврите на Ке гнетели
Ивен и толкоз му тежели,
че чувствал болка във сърцето.*

*1364 Но всъщност то било отнето
с един замах от Любовта.*

*Насладата, която тя
току-що му била дарила,
1368 *би безвъзратно заличила
най-тягостното оскърбление.
Онази дама отмъщение
преследвала... С такава сила**

*1372 едва ли би му отмъстила,
без Любовта фатален удар
да нанесе. И не е чудо,
че този удар през очите*

1376 се стрелнал право към гърдите^[36].
*Когато си от меч ранен,
ти, за да бъдеш изцерен
със билки, трябва помощта*

*1380 на доктор. Ако Любовта
засегне те, такава рана
нанася ти, че тя ще стане
по-непосилна и жестока,*

1384 ако до теб е твоят доктор^[37].
С подобна рана във душата,

*Ивен усещал, че съдбата
пак болка му е отредила,*

*1388 щом Любовта се е вселила
във него. Ако тя попадне*

*на лошо място, ден до пладне
там не стои, а отминава,
за да не се опозорява.*

*Но затова пък предпочита
добри сърца — да е честита,
да тържествува и сияе.*

1392 *В такова точно място тя е
попаднала и е приета
със чест и с радост непревзета.
Всесилна Любовта остава,*

*но често тъй се получава,
че тя се чувства неудобно,
щом е на място долнопробно.*

*Тогава тя наподобява
на някой, който разпилява
по пепелище чист балсам
и не печели чест, а срам:
към саждите той мед прибавя,*

1408 *а захарта със жлъч подправя.
За щастие тя този път
била попаднала във кът,
какъвто най-й подобава*

*и укор тя не заслужава.
След траурния ритуал
в дома си всеки се приbral,
освен онази дама, дето*

1416 *с жестока болка на сърцето
не спирала да кърши пръсти
и най-набожно да се кръсти,
като четяла многократно*

*един псалтир със букви златни.
Пак до прозорчето стоял
Ивен и в нея поглед спрял.*

*С влечението все по-голямо
към страдащата млада дама
се молел тя да спре да плаче,
да вдигне своите клепачи,*

на погледа му да отвърне,

1428 вниманието да му обърне.

Ала на Любовта зовът

вселявал в неговата гръд

обезверение и смут.

1432 „Дали не съм напълно луд [38]*,*
щом ме обзema туй желание?

Та аз убих без колебание

със меч съпруга ѝ любим.

1436 Как можем да се помирим?

Нали за нея в този час

най-мразеният мъж съм аз?

Да, «в този час» — аз неслучайно

1440 го казах, тъй като е знайно,

че помислите си жената

променя често и когато

с едно желание е днес,

1444 със друго ще е тя нощес

навярно. Без «навярно»! Зная,

че няма смисъл да гадая,

а трябва все да се надявам

1448 и да не се обезсърчавам.

Дай, Боже, все под нейна власт

навеки да остана аз!

Щом Любовта ти не приемаш,

1452 грях на душата си поемаш,

предателство извършиваш, гадост,

и на сполука и на радост

не бива да се уповаваш.

1456 Не, аз не ще я изоставя,

не ще я гледам със ненавист,

макар че случаят ни прави

противници. За мен е близка,

1460 щом Любовта така го иска.

А «мили» ще ли ме нарича?

Разбира се, щом я обичам.

Макар че има основание

- тя да таи негодуване*
към мен, защото победих
съпруга ѝ и го убих.
Щом за вдовицата копнея.
- как да изпитвам гняв към нея?*
Ах, колко страдам аз, когато
коси, по-лъскави от злато,
тя скубе! Но дали сълзите
- ще спрат да капят от очите,*
които са все тъй красиви,
макар че със сълзи горчиви
са пълни? Колко ги желая!
- Но аз най-много се терзая,*
когато вглеждам се в лицето
на хубавицата, което
макар раздряно, е чаровно.
- А пък какво е то виновно?*
Такива прелестни черти
не съм сънувал аз дори.
В сърцето си усещам болка
когато аз я виждам с колко
тъга за гърлото се стиска.
Не би могла тя, и да иска,
подобен порив да надвие.
- Едва ли има друга шия*
по-гладка и от огледало,
и от най-фините кристали?
Защо така се изтезава,
защо жестоко продължава
ръцете си да кърши тя
и да се удря по гръдта?
Така тя по-добре разкрива
доколко е била щастлива,
щом е прекрасна в своя яд.
Кълна се, че на този свят
не ще се нивга удаче
- Природата да създаде*

*жена със красота такава.
Тя всички други надминава
със своята хубост съвършена.*

- 1504 *За мен сега е несъмнено,
че само Бог щом пожелае
с подобна хубост да ни смае,
тогаз Природата успява
неша красиви да създава*^[39].
1508 *Но трудно Бог би сътворил
пак образ тъй красив и мил.“*

*ТАКА Ивен я наблюдавал,
додето с болка размишлявал
как тя утеша не намира
и от безсилие примира.*

Какво ли би могъл да стори?

- 1516 *Нали там сам се бил затворил,
от своята любов пленен,
но и от вярата лишен
че някога с успех ще може*

*1520 копненка си да ѝ изложи
или друг да помоли даже
за чувствата му да ѝ каже.*

*Но докато тъй разсъждавал,
1524 видял как тя си заминава,
и бързо спуснали вратата.*

*Друг би поискал свободата
пред продължителен престой*

- 1528 *като в затвор. Но не и той!*

*Дори пазач да му отвори
вратата, да му проговори
красавицата, за да каже*

*1532 че е свободен и че даже
прощава му, че е убил
в двубоя рицаря ѝ мил,
не би си тръгнал той оттам,*

- 1536 *зашото и Любов, и Срам*

задържали го в тоз затвор.

*Ако си тръгнел, на позор
би се изложил — с какво той
1540 ще потвърди, че е герой.*

*Освен туй, влюбеният мъж
държал поне още веднъж
да види своята изгора*

1544 с риск даже да умре в затвора.

*Обаче милата девица
при изоставения рицар
се върнала със намерение*

*1548 да му достави утешение
и му дари, каквото искал.*

*Но виждайки, че е потиснат,
тя казала: „Сеньор Ивен,*

1552 как мина днешният ви ден?“ —

„Добре“ — отвърнал той. — „Така ли?

*Тук хора бяха се събрали
да ви убият, а твърдите,*

*1556 че сте добре... Нима целите
да срещнете смъртта?“ — „Не, драга! —
й отговорил той веднага. —*

Макар че тук в опасност бях,

1560 щастливо чувство изживях.

Уверен съм, кълна се в Бога,

че няма никога да мога

да го забравя.“ — „Хайде, спреме! —

1564 му рекла тя. — Не си мислете,

че толкова съм оглуяла,

та скритата ви мисъл цяла

не виждам! Вашето спасение,

1568 сеньор, е мое задължение

и затова не се бавете,

а бързо подир мен тръгнете!“

Ивен отвърнал ѝ с твърд глас:

*1572 „Ни днес, ни утре няма аз,
като престъпник, крадешката,*

да си замина. Щом тълпата
отвънка събере се пак,
1576 тогава ще си тръгна чак
с достойнство и посред бял ден,
без да се чувствам притеснен“.

Приемайки решимостта
1580 на рицаря, веднага тя
във стаичка го настанила.
А след като Ивен снабдила
със дрехи и с храна подбрана,
1584 като бретонка-хитрушана
говорила си с него много.
Щом мръкнало, си взела сбогом,
но сетила се изведнъж,
1588 че преди малко този мъж
признал, че радост непозната
изпитал бил той днес в душата.
Била девицата почтена
1592 довереница приближена
на дамата и би могла
чрез думи или чрез дела
спокойно да я утеши
1596 и чрез съвет да ѝ внуши
как да надмогне горестта.
При първата им среща тя
ѝ рекла: „Страдате, госпожо,
1600 но всички знаем, че не може
непрежалимия съпруг
да върнете със сълзи тук.“
„Ако зависеше от мен,
1604 щях да съм с него в гроб студен“ —
отсякла дамата нещастна.
„В обезверение опасно
изпадате, госпожо мила.
1608 Дано даде ви Бог закрила,
и Той отново ви дари
с добър съпруг — или дори

и с по-добър!“ — „Я стига с тия

1612 лъжи и с тази залисия!

*От моя по-добър мъж няма“ —
отвърнала горката дама.*

„Не, има, ще ви го докажа.“

1616 „Махни се! Прекаляваш даје!“

„Така е, моля, сподавете

възбудата си и кажете

кой би ви защитил земите,

*1620 когато на Артур войските
след пет-шест дена тук пристигнат*

и стан край извора ви вдигнат.

Това го знаете, защото

1624 и Горската мома^[40] в писмото

до вас ви е предупредила

и плана му ви е разкрила!

Сега остава да решите

1628 как извора ще защитите.

Недейте плаха безутешно,

защото трябва мерки спешно

да вземете, че шепа хора

1632 тук имате. Какво ще сторят

те срещу рицарите смели,

със крал Артур насам поели?

Колцина рицари, васали

1636 са тук? Госпожо, те едва ли

ще ви осигурят защита

със копието и със щита.

Уж дръзки са, но кой от тях

1640 жребец възседнал би без страх,

за да размаха остър меч

срещу Артур в жестока сеч?“

Макар че тази дама клета

1644 не се съмнявала в съвета

на девата, недоверчива

притворна, че и докачлива

показала се тя (каквите

- 1648 са повечето от жените)*
и рекла: „Моя скъп съпруг
обиждаш, махай се оттук!“
Девойката навън поела,
1652 но рекла: „Да съм ви подвела
до днес? Добър съвет ви давам,
нима зъл упрек заслужавам?“
Едва тогава госпожата
1656 си дала сметка, че вината
е в нея и се примирila
със мисълта, че би открила
друг рицар, който превишава
1660 мъжа ѝ по кураж и слава,
ала не искала от друг
да чуе за такъв съпруг.
Повярвала, че той все пак
1664 ще дойде... Но кога и как?
Девойката ѝ нарушила
забраната и се решила
отново да я увещава:
1668 „Нелепо е на чак такава
безсмислена тъга, госпожо,
да се поддавате. Дай Боже
да спрете вече да скърбите
1672 и своя чар да възродите.
С ранг благороден сте и с чест,
и никак не подхожда днес
високото ви положение
1676 на траурно усамотение.
Да, неизбежна е смъртта,
но храбростта и доблестта
все още живи са, ей Богу!
1680 А рицари достойни много
сега се срещат по земята.“
„Дано ти изгори душата
в катран, ако ме подведеш!
1684 Ще можеш ли да назовеш

- един мъж само, който има
достойнства рицарски, сравними
със тези на мъжса ми?“ — „Ах,
1688 да, мога аз, но ме е страх,
че ярост пак ще ви обхване
и че ще чуя пак закани.“
„Не, няма!“ — „Е, тогава нека
1692 щастлива бъдете навеки
и Господ-Бог да ви помага!
Безсмислено е да отлагам
да ви го кажа — тук сме двете
1696 сами. Ала не ме корете,
че ще говоря най-открито!
От двама рицари, които
кръстосат мечове за бой,
1700 кой е наистина герой —
сразеният ли или тоя,
който е победил в двубоя?“
„Май в клопка искаш да се хлъзна?“
1704 „Не, просто аз се чувствам длъжна
на истината да заложа.
Сама разбирайте, госпожо,
че този, който е надвил
1708 мъжса ви, се е проявил
като по-смел и силен, щом
успял е в неговия дом
да го прогони зле ранен.“
1712 „Не, тези глупости на мен,
нахалнице, недей ги дрънка!
Безсрамнице, излизай вънка
и тука да не се вестяваш!“
1716 „Аз не очаквах чак такава
неблагодарност. Вие бяхте
спокойна уж и обещахте,
че няма да се разгневите,
1720 а ето, че не си държите
на думата. Защо ли аз

така се доверих на вас?“

Тя пак отишла при Ивен,

*1724 а той стоял обезверен
и питал се какво да стори
та с дамата да поговори.*

Пък и не знаел засега,

*1728 че бил причина за кавга
жестока между госпожата
и между девата сърцата.*

*А дамата, изнемощяла,
1732 изобщо през нощта не спала
и продължила да се пита
на извора каква защита
могла би да подсигури.*

*Упреквала се тя дори,
че е постъпила ужасно
с девойката, а всъщност ясно
съзнавала, че не награда*

*1740 очаквала е тази млада
и предана до гроб девица.*

*Не от любов към онзи рицар
тя всеотдайно бе решила,*

*1744 че господарката си мила
ще утеши, за да надвие
скръбта си, и да й разкрие,
че случай хубав се задава,*

*1748 че тя напълно заслужава
да е и в бъдеще щастлива.*

*Ако не бе така грижлива
към нея, щеше ли тогава*

*1752 девойката да настоява
да следва нейния съвет.*

*Решила тя, че занапред
към девата добра е редно*

*1756 по-благосклонно да погледне,
а и към рицаря, когото
бе обвинявала за злото,*

което я е сполетяло.

*1760 Най-сетне сметка тя си дала,
че спрямо нея, като дама,
фактически вина той няма.*

*1764 А грешката си щом отчела,
тя мислен разговор^[41] повела
със рицаря: „Ти може би
не ще признаеш, че уби*

мъжка ми...“ — „Истина е, аз

*1768 сразих го с меч.“ — „Кажи тогаз
защо? Нима заради мен
от теб той беше победен?*

Изпитваш ли към мен ненавист?“

*1772 „Госпожо, как бих го направил
заради вас? Бог ме убил,
ако с такава цел съм бил!*

Как аз бих сторил зло на дама?“

*1776 „Разбирам чак сега, че нямаш
вина и честно си се бил.
И той теб също би убил,
ако е можел да го стори.*

*1780 Кой дръзнал би да го оспори?“
Така най-сетне госпожата
разбрала как стоят нещата
и чувствала, че запламтяла*

*1784 душата ѝ, но не разбрала
кой въглените съживява.
Приискало ѝ се тогава
да дойде девата... А тя*

*1788 дошла при нея сутринта
и с убедителни слова
се защитавала... Глава*

навела дамата от срам,

*1792 но чувствала, че силен плам
ѝ се разгаря пак в душата.
Покайвайки се за вината,
тя, след като се извинила*

- на девата си, се решила
да я попита: „Драга моя,
кажете пак, отде е той
смел рицар, как се назва той?“*
- И ако е от знатен сой
и не възникне пречка друга,
аз бих му станала съпруга —
имение ще има в дар
и ще му бъде господар.
Най-важно е да се покаже
такъв, че никой да не каже:
«Онази ли? Тук всеки знае
коя е и каква жена е:
омъжи се за онзи, дето
мъжът ю бе пробол в сърцето.»
«Кълна ви се, госпожо, в Бога,
че този рицар ще е много
добър съпруг, красив и мил —
не се е друг такъв родил
на този свят до днешен ден.»*
- «А как се назва той? — „Ивен.“
„Та той е от произход знатен,
изискан, храбър, деликатен...
Не е ли син на Уриен^[42]?“*
- „Да, той му е баща рожден.“
„Кога ще дойде?“ — След пет дена.
«Тъй късно ли? А пък на мене
се иска той до утре вечер
да е пристигнал тук вече.»
— И птица да бе, няма как
за ден да долети тук чак.
Но аз ще пратя ей сега
да го издирива мой слуга.
Ако той язди без умора
ще бъде на Артур във двора
до утре вечерта. — „Не зная
как толкоз дни аз ще изтрай*

сама в очакване тревожно.

*Нима не е все пак възможно
по-бързо той да го направи?*

*1836 Понеже месецът изгрява
отрано, нека и нощта
превърне в ден, та сутринта
да бъде вече тук при нас.*

*1840 Повярвайте ми, че тогаз
каквото иска, ще му дам.“
„Не се страхувайте. Аз знам
какво да сторя. След три дни*

*1844 той ще се присъедини
към двора ви. А в това време
ще трябва спешно да се вземе
решение каква защита*

*1848 срещу враждуващата свита
ще може да осигурите,
та извора си да спасите.*

*От хората ви няма кой
срещу врага да води бой
и затова ги съберете
и във очите им кажете,*

*1856 че рицар с храброст непозната
учтиво иска ви ръката,
но че ще вземете решение
единствено след одобрение*

*от тях. И аз ви уверявам,
че рицарите ви тогава
женитбата ще одобрят,
защото ще предпочетат*

с отбраната, с туй страшно бреме,

1864 не те, а друг да се наеме.

*Те са страхливи и коварни,
и толкоз ще са благодарни,
че със загриженост злорадна*

1868 пред вас на колена ще паднат.

Как този, който се страхува

- от сянката си, ще воюва,
как той със копие и меч
врага ще срещне в лютата сеч?“*
- След тези думи госпожата
отвърнала: „И аз самата
бях със такова намерение.*
- 1876** *Изобщо нямам възражение.
Но моля ви, не се бавете
тук повече и направете
така, че рицарят (дай, Боже!)*
- 1880** *да дойде колкото се може
по-бързо. Аз сега ще чакам
при свитата, броейки всяка
минута. Хайде, хайде, драга!“*
- 1884** *А пък девойката веднага
си дала вид пред госпожата,
че пращала на път слугата,
но скришом при Ивен се скрила*
- 1888** *и своя план му съобщила.
Докато чакал, всеки ден
се къпел в банята Ивен,
тя решела го и му дала*
- 1892** *червена мантия, изцяло
във бисери и във позлата,
с тока изящна на яката,
с кесия и с красив колан*
- 1896** *от фин брокат златотъкан.
И след като го пременила,
на дамата си съобщила,
че в замъка от път далечен*
- 1900** *слугата се е върнал вече.
„А бъдещият ми съпруг
кога ще дойде?“ — „Той е тук.“*
- 1904** *„Как, значи е дошъл? Тогава
да идва! Ала да внимава
тук никой да не го съзре!
И вие гледайте добре*

днес да не влиза друг при мен.“

1908

Повела девата Ивен

*към стаята, но си прикрила,
доволството и споделила
със рицаря, че госпожата*

1912

май им усетила лъжата.

*„Сеньор Ивен, — му рекла тя —
напразна бе ни хитростта,
зашото дамата, за жалост,*

1916

кроежите ни е разбрала.

*Жестоко тя ме наруга
и настоя още сега
при нея да ви заведа.*

1920

*Аз сигурна съм, че беда,
сеньор, не ви очаква там,
но пък от нея лично знам,
че във затвор^[43] ще ви държат,*

1924

*тъй че да ѝ принадлежат
и тялото ви и сърцето.“*

*„Не се боя от туй, което
тя иска — казал ѝ Ивен. —*

1928

Затворът ще е рай за мен.“

*„Тогава дайте си ръката
и да вървим при госпожата.
Но ще ви дам един съвет:*

1932

*ще се държите занапред
към нея искрено и честно,
за да понасяте по-лесно
затворническите несгоди.*

1936

*Щом този мой съвет ви води,
дори в затвор не би могло,
сеньор, да ви се случи зло.*

Да си приятел, означава

1940

*да си затворник. С пълно право
твърди се, че ако обичаш,
ти сам се на затвор обричаши.“*

Говорейки му все така,

- 1944 тя водела го за ръка,
додето те се озовали
при дамата. Ивен едва ли
спокоен можел да остане.*
- 1948 Защо тук всъщност е поканен?
Те с влизането си видели,
че върху алена постеля
седяла дамата. Ивен*
- 1952 застинал в ужас, вцепенен,
защото дамата стояла
безмълвна като онемяла.
Той си помислил, че навярно*
- 1956 тя нещо долно и коварно
крои му. Ала в тоз момент
чул как с глас доста притеснен
девойката му рекла: „Ах,*
- 1960 проклета сто пъти да бях
от Бога, вместо този рицар
при тази тъжна хубавица
да бях довела! Аз не знам*
- 1964 защо мълчи той като ням,
защо стои като вдървен!“
Тя после дръпнала Ивен
встрани и заявила: „Няма*
- 1968 да ви ухапе тази дама!
Сеньор, наместо да мълчите,
опитайте да се сдобирите,
да прояви тя добра воля.*
- 1972 На свой ред аз ще я помоля
за прошка, че й причинихте
дълбока скръб, като убихте
мъжка й — Ескладос Лъ Ру^[44].“*
- 1976 На колене, обзет от смут,
Ивен към дамата тогава
обърнал се: „Не се надявам,
госпожо, днес на слизхождение*
- 1980 и ще приема със смирение*

*каквото сте решила с мен
да сторите от този ден
насетне.“ — „Ако ви убия?“*

1984 *„Кълна се, че за мен самия
това ще е най-висша чест.“
„Не съм се срещала до днес
с такъв човек. Под моя власт
поставяте се сам, без аз,
сеньор, да съм ви задължила^[45].“*

1988 *„Госпожо, извънмерна сила
така ме кара да говоря
и всичко съм готов да сторя,
за да постигна изкупление
за тази смърт. Но провинение
аз всъщност нямам, разберете!“*

1992 *„Нима? Тогава ми кажете
да знам как станаха нещата,
щом не била у вас вината,
макар че вие моя мил
съпруг в двубоя сте убил.“
Той казал: „Нямах избор друг
в двубоя с вашия съпруг!
Нима убийство е, когато*

2000 *нападнат си и с меч в ръката
от смърт и плен се отбраняваш
и тъй живота си спасяваш?“*

2004 *„Напълно прав сте, затова
не взех аз вашата глава.
Но как аз бих си обяснила
отде се взе онази сила,
накарала ви да склоните*

2008 *безмълвно да се подчините,
сеньор, на моите желания.
Ще ви простя без колебание,
но първо искам да науча
зашо така със вас се случи.“*

2012 *„Уви, сърцето ми, госпожо,*

*това покорство ми наложи,
и нему подчиних се аз.“*

2020 „Кой има над сърцето власт?“

„Очите.“ „Тях кой подчини?“

„Тях хубостта ви ги плени.“

„Каква вина пък има тя?“

2024 „Тя в мен разпали любовта.“

„Любов? Към кой?“, „Към вас!“, „Към мен?“

Защо?“ — „Защото съм пленен

от обич: тя в кръвта ми бие.

2028 За мен най-скъпото сте вие,

от мислите за вас сърцето

ще бъде цял живот обзето.

От себе си по-силно вас

2032 обичам и под ваша власт

съм днес — или ме пощадете,

или главата ми вземете!“

„Ще пазите ли с меч в ръката,

2036 сир, онзи извор във гората^[46]?“

„От всеки бих го защитавал!“

„Добре, да склучим мир тогава!“

Така те бързо се разбрали.

2040 Вдовицата била събрала

ласалите си на съвет,

затуй му рекла: „Най-напред

ще срещнете в онази стая

2044 бароните ми. Те желаят

да си намерят нов съпруг —

та той да властва вече тук

и защитава всички нас.

2048 Приемам брак да сключа с вас,

защото син сте на крал славен

и рицар, който няма равен^[47].“

Така придворната ѝ мила

2052 мечтата му осъществила.

Но най-доволен бил Ивен

от станалото в онзи ден

и към тържествената зала
2056 *за среща с пажове, с васали*
отправили се след това.
Щом влезнал с вдигната глава,
Ивен ги впечатлил така,
2060 *че всеки скочил на крака*
и сред почителни поклони
чул как събраните барони
шептели: „По-достоен няма
2064 *за мъж на скъпата ни дама,*
днес само най-отявлен враг
би бил против подобен брак.
И римската императрица
2068 *за мъж би взела този рицар*^[48].
Дано до ден-два бъдат тук
като съпруга и съпруг.“
Щом вътре влязла госпожата
2072 *на малка пейка до стената*
приседнала пред своя двор
и всеки вперил в нея взор.
Ивен подире ѝ вървял,
2076 *в нозете ѝ да седне щял,*
но тя го вдигнала веднага,
а после, както се полага,
поискала от сенешала
2080 *пред умълчалата се зала*
за ставащото да говори.
Той почнал с ясен глас: „Сеньори,
съседен крал реши война
2084 *да води с нашата страна.*
Той иска да ни разгроми,
да вземе нашите земи.
Преди петнайсет дни да минат,
2088 *ще бъде всичко тук в руини.*
От гибел, за да се спасим,
защитник е необходим.
Преди пет-шест години^[49] *тук*

- 2092 владетелката ни съпруг
по ваш съвет избра, но той
загина в смъртоносен бой.
Днес никой не ни защитава,
2096 а на жена не подобава
да се сражава с меч в ръката.
Тя, за доброто на страната,
мъж трябва пак да си намери
2100 смел, с благородни маниери.
В момента спешно се налага
по ваш съвет съпруг веднага
да вземе, за да защитим
2104 честта си и да съхраним
зачитания в този край
шейсетгодишен обичай^[50].“
Придворните се приближили
2108 до дамата — те одобрили
предложената им идея
и коленичейки пред нея,
те дали ѝ да разбере,
2112 че тъй ще бъде най-добре.
След куп молби и увещания,
уж против своето желание,
тя рекла им: „Добре, приемам
2116 заради вас за мъж да взема
до мен приседналия рицар.
Той с мен, най-клетата вдовица,
поиска брак да сключи днес,
2120 да брани мен и мойта чест.
Той благодарност заслужава.
Аз досега не го познавах,
ала за него всички казват,
2124 че храброст в битките показва,
че е прославен суверен
и син на краля Уриен.
Днес този мъж от знатен род
2128 с най-благороден произход*

поиска да е мой съпруг.

*За рицаря, приседнал тук,
сте чували да се говори.*

2132 *Ивен е той! Реших, сеньори,
за свой съпруг да го приема.“
„Госпожо, да не губим време —
й рекли те. — Не се бавете
и още днес се оженете.*

*Ще бъде грях дори и час
да губим! Вслушайте се в нас!“*

Без съпротива, тя зачела

2140 *молбите им, като приела
да стане всъщност туй, което
допадало ѝ на сърцето^[51].*

Нали най-верните ѝ хора

2144 *я молели така да стори.*

*Та как не би се съгласила
и как ли би се усъмнила
тя в техния добър съвет?*

2148 *Дори жребец, летящ напред,
пришпориши ли го, по-бърз става!
И пред бароните тогава
те сключили тоз брак желан.*

2152 *След благослов на капелан
Ивен и госпожа Ландюк
били съпруга и съпруг.*

А пък херцог дъо Ландюдет,

2156 *известен с подвизи безчет,
й бил баща. След туй в палата
се разгоряла веселбата.*

На сватбата дошли прелати —

2160 *архиепископи, абати,
особи знатни и васали
на празника им се събрали.*

Аз пищността на тържеството

2164 *не ще описвам тук, защото
би ми отнело много време.*

Чрез този брак успял да вземе

Ивен на рицаря местото

2168 и в замъка, но и в леглото.

*Покойният владетел славен
почти веднага бил забравен,
а новият бил оттогава*

2172 триж по-ценен и уважаван.

*И продължила веселбата
все тъй, чак до деня, когато
достигнала в палата вест,*

*2176 че до вълшебния им лес
със извора се бил добрал
Артур, прославеният крал,
със многобройната си свита.*

*2180 Пред свитата реч ядовита
Ке почнал нагъл, озлобен:
„Къде е храбрият Ивен?
Защо не е тук в този час?*

*2184 Уж се закле пред всички нас,
че всячески ще отмъсти
за братовчед си. Смел си ти,
щом си пиян, а пък не смееш*

*2188 да кажеш гък, щом изтрезнееш.
За празните слова едва ли
Ивен днес някой ще похвали!*

*Със храброст славел се голяма,
2192 а доказателства май няма.*

*Не само че не е храбрец,
а е най-обигран лъжец.*

Защо ще ми се хвали той,

*2196 че е смелчага и герой
и ще ме взема за глупак?*

*Храбрец е който знае как
хвалбите тъй да отминава,*

*2200 че вечно скромен да остава.
Е, и лъжеца аз разбирам:*

*понеже все не се намира
кой да го хвали, действа сам
без от лъжи да го е срам.*

*Пък и защо да го не прави?
Той спомен няма да остави
с измислени завоевания*

2208 *ни в песни, нито във предания.“*

*Ала Говен се взъмутил
и липсващия защитил:
„Ке, стига вече, престанете,
отсъстващия не хулете,
защото може в този ден
в нещастие да е Ивен
и затова да не е с нас!*

2216 *Той винаги е бил към вас
коректен.“ „Явно ви досаждам,
затуй ще спра да се обаждам.“*

Дордето спорили така

2220 *Артур стакана взел в ръка,
напълнил го и го изплискал
на камъка, защото искал
да види ще вали ли дъжд.*

*Пороят руканал изведенъж
и скоро след това в гората
със копие и меч в ръката,
пришпорил боен кон, решен*

2228 *да води бой, дошъл Ивен,
земите си да защитава.*

*Напред излязъл Ке тогава,
защото все желаел той*

2232 *пръв да се включи във двубой,
а после друг да продължава
с противника да се сражава.*

Ке на каприза си държал

2236 *и пръв пред краля настоял
да му окаже тази чест.*

„Добре, Ке, пръв от всички днес

*поискахте това. Разбирам,
че нямам право да ви спирам!“*

*И Ке, добре въоръжен,
пришпорил коня. За Ивен
дошъл моментът, в който можел
съперника си да изложи —
той лесно бил Ке разпознал.
И както всеки щит държал
в ръката си, те полетели
напред и копията свели,
с длан, скрита в мека ръкохватка.
При разразилата се схватка,
с необуздана стръв подета,
те копията на парчета
строили с удари жестоки.
Парчетата в безброй посоки
летели. Скрит зад своя щит,
Ивен със удар страховит
Ке проснал ничком на земята,
така че шлемът от главата
на сенешала отхвърчал.*

*Ивен на него поглед спрял,
пожалил го, юздите взел
на коня му и го отвел
със себе си като трофеи.*

*Тълпата викнала: „Ехей —
към Ке! — В прахта лежите,
вий май забравихте шегите
и упрециете озлобени.*

*Но, хайде, днес ви е простено,
нали ви е за първи път!“*

*Ивен (тъй, както го дългът
изисквал) с коня се завтекъл
при крал Артур и гордо рекъл:
„Кралю велик, благоволете
жребеца да си приберете,
защото аз не чувствам нужда*

- да притежавам нещо чуждо.“
„Но кой сте вие? — казал кралят
Не мога да ви разпозная.
Я тежкия си шлем свалете
и името си назовете.“*
- „Кралю, Ивен стои пред вас.“
И всички радост в този час
почувствали. Ке само там
обхванат бил от гняв и срам.
На неговото унижение
за общо удовлетворение
сам кралят от сърце се смял.*
- Говен от радост засиял,
зашото като брат рожден
обичал и ценял Ивен
и в кралартуровата свита
пред всички него предпочитал.*
- Артур поискал да узнае
от рицаря Ивен каква е
причината, зарад която,
след като много бил препатил
и куп злини преодолял,
при него се е озовал.*
- Подробно доблестният рицар
разказал как една девица
спасила го след тежък бой,
от нея как получил той
и пръстен със вълшебен камък,*
- как после с вражеския замък
се е сдобил чрез брак щастлив.
Ивен поканил с тон вежлив
Артур да му окаже чест
да му гостува с двора днес.*
- Приел с възторг добрият крал
и даже лично пожелал
със свитата си осем дни
в двореца да се настани.*

*Благодарил Ивен и ето,
веднага всички на конете
към замъка се устремили,
препускайки със всички сили.*

*Понеже водел хора знатни,
той пажа-соколар изпратил
напред, да съобщи в палата
да се подготви госпожата,
че идва с гости най-отбрани.*

*Щом чула кой е той поканил,
съпругата била щастлива,
че крал Артур при тях отива.
Разпоредила се веднага
да срещнат както се полага
такъв гост — важен и прославен.*

*Побързал всеки да направи
каквото доблестната дама
му рекла, за да се отсрамят
пред краля. Нейните васали
коне испански оседали
и се понесли с тях напред
Артур, по дворцов етикет,
да срещнат, правейки шапалир.*

*Щом го видели, рекли: „Сир,
добре дошъл сред нас бъдете
и в замъка се настанете
със достолепната ви свита!“*

*Щом влезли, с радост и възхита
ги поздравили всички хора,
а вътре улиците, дворът
с килими вред били застлани
във чест на гостите избрани.
И заради горещината
над всички сгради край палата
били раздиплили коприна —
на сянка гостите да минат.*

Щом вътре групата въвели

*от гръм по-силно заехтели
тръби, рогове, барабани,
цимбали, флейти и тимпани.*

*Девици в хор запели песни,
а с изпълнения чудесни
се проявили куп жонгльори.*

*Слуги, придворни и сеньори
посрещнали с възторг голям
Артур и свитата му там.*

*И дамата се появила
в наметка с хермелин и свила,
достойна за императрица.*

*Блестяла в нейните къдрици
и диадема със рубини.*

*Чертите ѝ прекрасни, фини
излъчвали такава радост,
че тя била във своята младост
и от богиня по-красива.*

*Подире ѝ тълпа щастлива
Артур приветствала в захлас:
„Щастливи сме, че е сред нас
кral, като който няма втори!“*

*Не смогвал той да отговори
на всички, но видял тогава,
че дамата се приближава,
с ръка към стремето посяга...*

*Артур от коня си веднага
чевръсто скочил на земята
и чул гласа на госпожата:
„Благословен да е тоз ден,*

*защото вие и Говен
приехте да ни посетите!“
„Госпожо — рекъл той с възхита, —
все тъй пленителна бъдете*

и радостен живот водете!“

Галантно, според етикета,

*прегърнал я, а тя обзета
от радост също го прегърнала
и тъй при свитата се върнали.
Не съм чул нийде някой друг
с гостоприемство като тук
да е посрещан по света.*

2388

*Не ще описвам щедростта,
ни грижите им изобилни,
че думите ми са безсилни.*

Ще ви разкажа аз все пак

2396

*за нещо любопитно: как
с добрата воля на съдбата
съюз на слънцето с луната
настъпил. За кого говоря?*

2400

*За онзи рицар, който в двора
блестял със храброст, с ум и чест,
каквито никой рицар днес
във кралството не притежава.*

2404

*И както слънцето огрява
с лъчите всички, тъй и той,
с прославата си на герои —
над всички рицари блестял*

2408

и служел им за идеал.

*Сега ще разберете вие,
че зад луната пък се крие
девица мила и почтена,*

2412

*с неземна хубост надарена
и със коса като смола.*

*На всички в замъка била
известна с името Люнет^[52].*

2416

*Със добродетели безчет
блестяла и сеньор Говен
от хубостта ѝ бил пленен^[53].*

*„Приятелко — ѝ казвал — мила“,
от смърт защото е спасила
Ивен. На смелата девица
обrekъл се тоз храбър рицар*

и обещал да ѝ помага.

*2424 Разказала му тя веднага
как първо в каменната зала
Ивен от смърт е отървала,
и как тя след известно време,
2428 след увещания големи,
склонила госпожа Ландюк
Ивен да вземе за съпруг.*

*При чутото се просълзил
2432 от смях Говен и заявл:
„Дарете ме със тази чест
да бъда рицар ваш от днес,
в добро и зло, във всеки час
2436 ще бъда винаги до вас.
Дано един ден не решите
с друг рицар да ме замените.
Бъдете вечно моя дама!“*

*2440 Тя със признателност голяма
отвърнала му и обет
си дали те, че занапред
във дружба дните им ще минат.*

*2444 А в тоз момент над шейсетина
красавици от знатен род
с най-благороден произход,
развличали се в кръшен смях.*

*2448 А и мъжете редом с тях
се весели: със милувки,
с прегръдки нежни и с целувки
забавно празникът минавал.*

*2452 Но най доволен бил тогава
Ивен, защото бил успял
с достоен прием своя крал
да срещне. А жена му мила*

*2456 такива грижи проявила,
че някой би ги взел за зов
към авантюри и любов.*

Уви, вред шества глупостта —

2460 не е любов учтивостта!

*Ако на някого се струва
любезността любов, рискува
да бъде обявен за смешен*

*2464 заради извода си грешен
и тъй отблъсква добротата.*

*А седмицата във палата
преминала в игри, веселие*

*2468 и възхитително безделие —
в горите ходили на лов,
в потоците на риболов
или на излет по земите*

*2472 и замъците, придобити
чрез брака на Ивен нас скоро.*

*Развличали се всички хора
с най-ведри чувства във душата.*

*2476 Настъпил край за тържествата
и крал Артур решил тогава
на дълъг път да се отправи.*

Ала преди да си заминат,

*2480 придворните му домакина
обсипали с молби безброй
да тръгне с тях на път и той.*

Заубеждавал го Говен:

*2484 „Нима, приятелю Ивен,
от тези сте, които бракът
заставя да избягват всяко
предизвикателство? За срам*

*2488 е който се отказва сам
от съществуване достойно,
за да живее по-спокойно.*

Когато доблестният рицар

*2492 си има дама хубавица,
туй повече го задължава
да търси почести и слава.
Загубва нейната любов*

- 2496 мъжът, ако не е готов
заради нея да се бори
и подвиги безчет да стори.
Строшете брачните окови,
ще идем на турнири нови
с триумф там да се отличиме,
а не ревнiv тук да стоите.
Елате! Рицарят воюва*
- 2500 2504 дори главата да му струва^[54].
В двубои смело се впуснете
и нова слава спечелете.
Не чакайте. С мечтите само
2508 не се постига чест голяма^[55].
Държането ви ме тревожи,
а мъжката ни дружба може
и да пострада, но не смятам,
2512 че точно в мен ще е вината!
Когато дълго продължава,
насладата ни отегчава
и често много ни дотяга.*
- 2516 2520 2524 2528 2532 Ала когато се налага
да я постигнем търпеливо,
това ни прави по-щастливи.
Да чакаш радост в любовта,
туй означава във жарта
дърво зелено да се хвърли.
Изпърво то ще се опърли,
а след това ще запламти.
Когато с нещо свикнеш ти,
е трудно да се разделиш
със него, даже да държиш
да стане. Ще ви кажа честно —
и аз не бих напуснал лесно
жена тъй хубава. За Бога,
бих се побъркал от тревога
от болка и от притеснение
да взема трудното решение!*

Човек съвети бързо дава,
но с тях не се съобразява,
когато лично го засягат.

2536 Съветниците най дотягат,
когато проповеди казват,
а те самите не ги спазват^[56]. “

Така Говен през онзи ден
съветвал рицаря Ивен.
Той доводите не оспорил,
но искал първо да говори
с жена си — щом не възразява,
за зло или добро, тогава
и той в Бретан би се завърнал.
Ивен веднага се обърнал
към своята съпруга млада

2548 със страх, че ще я изненада,
и рекъл: „Драга ми съпруго,
кълна се, че освен вас друга
за мен по-скъпа в тоз свят няма.

2552 Отправям ви молба голяма
да сторите това, което, което
желае с трепет днес сърцето
Жена му, отзивчива, мила,

2556 на своя мъж не възразила,
но пожелала да узнае
все пак молбата му каква е,
а след това да обещава.

2560 Ивен признал, че се надява
в турнири нови да се бие
и с почести да се покрие,
та за страхлив^[57] да го не смятат.

2564 «ВЪРВЕТЕ — рекла госпожата, —
но се върнете след година.
Свети Йоан като отмине,
ви давам осем дни и нощи.

2568 Ако след този срок все още

*ви няма, любовта ми, скъпи,
на злоба място ще отстъпи.*

*Да, любовта ни е залог
2572 за продължителния срок.*

*Аз дадената дума спазвам
и никога не я погазвам.*

*Ако в уречения ден
2576 не сте си в замъка до мен,
кълна се, ще ме хване яд
и ще ви чакат шах и мат^[58].»*

*Щом чул това, се просълзил
2580 Ивен и тихо промълвил:*

*«Голям е този срок, госпожо!
Заклевам се, че ако можех
да се превърна в гълъб, аз*

*2584 летял бих всеки ден до вас.
Надявам се, че Господ-Бог
ще ни отсъди по-къс срок.*

*Уви, човекът предполага,
2588 но само Господ разполага
и никой никога не знае
какво съдбата му вещае.*

*Но ако бъда аз пленен
2592 или от болест повален,
нали над мен ще се смилите
и срока ще ми продължите?»*

*«Ако тъй стане (не дай, Боже!),
2596 естествено, че ще отложа
аз уговорения срок,*

*и злото, рекъл ли е Бог,
ще ви отмине, щом съм аз
2600 в мечтите ви. За добър час
тоз пръстен, мили, си сложете
и тайната му запомнете:
във камъка се крие тя.*

*2604 Ако сте верен в любовта,
той по-добре и от стомана*

*ще пази вас от всяка рана
и непрекъснато ще бди
да не ви сполетят беди.
Додето любовта е жива,
от злото той ще ви прикрива*^[59].

*Единствено на вас до днес
оказвала съм тази чест
като залог за любовта ми.»
След думите добри и прямии
през сълзи те си взели сбогом.*

*Артур решил, че чакал много
и че е вече крайно време
на път далечен да поемат.
Разпоредил веднага кралят
конете да се оседляят.
След малко рицарите смели
на път отново пак поели.
Как да опиша в онзи ден
потеглянето на Ивен?
С прегръдки, сълзи и милувки
и с парещи от страсть целувки
той със жена си се простил
и тръгнал тъжен и унил.
Край дамата се насъбрали
в кортеж девици и васали
със крал Артур да се сбогуват,*

*преди оттам да отпътува.
Но нямам време да опиша
аз този миг така възвишен.
Артур видял скръбта голяма
на ронещата сълзи дама
и с добротата си присъща
той я помолил да се връща
и, нажалена и унила,
с мъжка си тя се разделила.
Ивен със горестно лице
оставил своето сърце,*

*душата си неутешима,
при своята жена любима.
И само неговото тяло
след крал Артур едва вървяло.
Но тяло без сърце, уви,
нима могло би да върви?
Кой виждал е такова чудо?
Но ето че, макар и трудно,
напред Ивеновото тяло
и без сърце все пак вървяло —
да си остане то решило
и с тялото не продължило.
Добре живеело сърцето,
а тялото било обзето
от вездесъщата Надежда,
че ще се съберат. Изглежда,
че то в Надеждата все пак,
незнайно ни кога, ни как
като сърце се е вселило^[60].
Но тя, уви, не се свенила
на клетвите да не държи.
Сърцето с подлост и лъжи
подвела срока да не може
да спази и да го изложи.
Оставил си Ивен жената
в дома и със Говен страната
кръстосвали на длъж и шир
и нийде нядало турнир,
във който да не се представил
и с храброст да не се прославил,
защото винаги в двубой
излизал победител той
за радост на Говен. В безчет
турнири победил навред
Ивен и срокът бързо минал.*

ЧЕ почва втората година

Ивен така и не разbral.

- През август крал Артур събрал
в град Честър^[61] своя двор... Но ден
преди това в турнир Ивен
се бил — там слава на герой,
според мита^[62], спечелил той.
С Говен в нощта, щом паднал мрак,
те си устроили бивак
извън града, че не желали
да бъдат в свитата на крал и
потърсили усамотение.
Но да изкаже поздравления
за подвизите многобройни,
със група от най-славни воини,
сам крал Артур дошъл при тях^[63].
Сред приказки, шеги и смях
Ивен внезапно пребледнял,
досещайки се, че бил дал
на своята жена обет.
От угрizения обзет,
че е излъгал своята дама
изпаднал той в тъга голяма,
не се сдържал и от очите
от срам потекли му сълзите.
Тогава страдащият рицар
видял, че никаква девица
лети към шумния им стан,
възседнала един кон вран.
Пред тях се спряла и веднага,
без някой друг да й помага,
тя скочила от стремената.
Щом разпознала сред тълпата
Артур, наметката свалила,
почително се поклонила
и в шатрата пред него спряла.
За миг не се поколебала
и казала, че има чест*

*2716 от господарката си днес
да поздрави Артур, Говен
и всички други без Ивен,
защото бил голям хитрец,
2720 лъжец, мошеник и подлец
защото, паднал под властта
неудържима на страстта,
обета си е той забравил
2724 и дамата е изоставил.*

*«Той чувства на мойта дама
погази с подлост и измама.
За него всичко бе игра,
2728 с жена си той се подигра,
като с грабителски ръце
открадна нейното сърце,
хитрувайки, че от любов
2732 да стори всичко е готов.
Но истинският влюбен знае,
че взетото сърце мечтае
със другото да се сберат
2736 и заедно да затупят.
Крадците само се преструват,
че силни чувства ги вълнуват
и лъжат другите, додето
2740 отнемат им със взлом сърцето.
Ивен жена си оскърби
и нейното сърце разби,
защото в срок не се завърна
2744 и клетото сърце не върна,
напук на рицарските нрави.
Ивен, ти лесно май забрави,
че срокът бе една година.
2748 Свети Йоан отдавна мина.
Тоз празник бе определен
за краен срок — на този ден
да си пак в своя дом, нали!*

- Ивен, ти всичко провали
и от това най-много страда
сега съпругата ти млада.
На срока дните в своята стая*
- тя отбелязваше — да знае
до края колко ѝ остават.
Щом някой влюбен е, тогава
за другия все мисли той*
- и няма ден и нощ покой.
Животът става немислим
далече от човек любим.
Но ти със своите игри*
- предаде всички ни, дори
довереницата — онази,
която те от смърт опази.
Ти дамата ни оскверни*
- и на обета измени.
След сторените ѝ обиди
тя не желае да те види,
а пръстена ѝ — ценна вещ,*
- държи чрез мен да ѝ дадеш
обратно!» Гневната девица
ругала смяния рицар,
а после от Ивен насила*
- тя бързо пръстена свалила.
Със всичките си взела сбогом,
но без Ивен, защото много
го мразела и тя самата*
- за подлостта към госпожата.
Объркан, страдащ, унижен,
отчаян и обезверен,
обхванат от небивал срам,*
- той искал да остане сам,
във вдън земята да се скрие,
та никой да не го открие,
направо да потъне в ада*
- и там в безмълвие да страда.*

*Ивен жестоко се винил,
че на жена си причинил
злини, че щастие то вече
сам той прогонил е далече.
След тежката самоприсъда
за сир Ивен животът бъден
бил от смъртта дори по-страшен.*

2792 *Съвсем покрусен и уплашен,
че вече трудно се владее
и има риск да полудее,
излязъл. Кой да предположи
какво душата му тревожи,
че да го спре? Ивен навън
в нощта като в кошмарен сън
поел — със болка във душата
и със световъртеж в главата,
като същински луд. И ето,
че той, вървейки през полето
и не намирайки утеша,*

2800 *разкъсал новата си дреха
и хукнал гол. След час, след два ли
смутени рицари, васали
потърсили го по мерите,
в градините и из горите,
но никъде не го открили.*

2804 *Той, както тичал с всички сили,
не щеш ли, срецинал сред нивята
младеж с лък и стрели в ръката.
И всичките му пет стрели
по-остри от бръснач били.*

2812 *Ивен за миг се посъзвел,
оръжието му отнел
насила, въпреки че бил
отпаднал духом и униел
и че напълно бил забравил
какъв е и какво е правил.*

2816 *Така, с лъка и със стрелите,*

той се преселил във горите,

като дивак живял от лов

и дивеча ядял суров^[64].

*Един ден, както гол вървял,
край горска къща той съзрял
отшелник, който разоравал
тревясала земя корава.*

*Отшелникът го забелязал,
че приближава, и си казал,
че голият най-вероятно*

*е луд, и се приbral обратно
в колибата си. Но той бил
тъй милосърден, че решил
на своето прозорче тясно*

*да сложи малко хляб и прясна
вода. Едва ги той оставил,
и скитникът, без да се бави,
веднага в хляба зъби впил.*

*Коматът твърд и черен бил
и никога до този ден
подобен не бил ял Ивен:*

*бил целият покрит със плесен
и несъмнено бил замесен
от много евтино брашно,
примесено със плява. Но
пристигналият в своя глад*

*комата кисел, сух, баят
с наслада почнал да прегъща.*

*И хлябът черен се превръща
в най-вкусно нещо, щом си гладен.*

*Ала дошлият бил и жаден,
изпил веднага той водата
и пак потънал във гората,
за прежния живот суров
на изпитания и лов.*

*Отшелникът във страх дълбок
горещо молил Господ-Бог*

2828

2832

2836

2840

2844

2848

2852

2856

2860

*безумецът да се не връща
2864 пред неговата скромна къща.
Но който своята прехрана
открива нейде, без покана,
обича да се връща пак.*

*2868 Отшелникът пред своя праг
откривал всеки божи ден
оставен дивеч от Ивен
от благодарност за храната,
2872 която често пред вратата
на къщата му той намирал.
Инокът дивеча одирал,
а след това печел месото.*

*2876 Веднъж готово печивото,
макар без сол и без подправки,
било най-вкусната гощавка
със ечемичен хляб с вода
2880 за нашия герой в беда.
Инокът кожите продавал
и с хляб за двама се снабдявал —
ту чер и клисав, ту пък — бял^[65].*

*2884 Жivotът им така вървял,
ала един ден две девици
видели страдащия рицар
да спи гол във гората гъста.*

*2888 И господарката им също
със тях била. Щом го съзряла,
една от двете дотърчала
до него, за да види кой
2892 потърси е в леса покой.*

*И щяла лесно да познае
по облеклото кой това е,
зашото преди доста често*

*2896 се случвало тя да го среща.
Но той гол на земята спял
и трудно някой би разбрал
кой е горкият бедстващ мъж.*

- 2900 Тя взряла се и изведнъж
върху лицето му видяла
стар белег и го разпознала.
След като бил в двубой ранен,
2904 със този белег бил Ивен
останал... Нямала съмнение
девойката, че туй Ивен е.
Обхваната от смут безкраен,
2908 почудила се тя каква е
на този знатен мъж вината,
за да лежи гол сред гората,
какво ли с него се е случило,
2912 защо така се получило.
И без съня му да смущава,
се върнала, за да разправи
на другите как е видяла
Ивен и как го е познала.
Аз трудно бих описал днес
със колко болка в онзи лес
през сълзи и в печал голяма
2916 тя казала на своята дама:
«Госпожо, спящият там мъж
Ивен е — рицарят могъщ,
незнаещ слабост или страх.*
- 2920 За Бога, но какъв ли грях
изплаща този благородник,
та гол и бос е като бродник?
От теглила и от печал
2924 изглежда като полулял.
Той е в такова положение,
с тъй жалък вид, че според мене
в живота си е нещо сбъркал
и затова се е побъркал,
2928 та гол и бос в гората спи.
Но ако Бог го подкрепи
и своя ум възвърне той,*

- Ивен, великият герой,
ще ви помогне във войната
срещу граф Алие, която
започна графът вероломно.*
- С Ивен надмоющие огромно
ще имате при битки тежки.
Ако за сторените грешки
чрез мъките си е платил,
тогава Бог би се смилил
и разума му би възвърнал.»
А господарката отвърнала:
«Ако след своя сън дълбок
не хукне, с помощта на Бог
ще търсим средства да помогнем
той лудостта си да надмогне.
Аз знам най-сигурно лечение,
за да получи облекчение.
Балсам получих от Моргана^[66],
а той лекува всяка рана
и всяко тежко състояние,
дори и умствено страдание.
Тоз цяр стократно е изпитан.»
До своя замък после трите
отишли — бил на миля само
(обаче двойно по-голяма
е тяхната по дължина
от тази в нашата страна).*

*Щом влезли вътре, госпожата
с грижовността си всепризната
до неголям сандък се спряла
балсама взела и го дала
на девата, но със заръка
със част от него да натърка
на рицаря Ивен челото
и слепите очи, защото
мехлемът явно бил вълшебен,*

- 2972 с неоспорим ефект целебен
и щял ума му да възвърне
(а пък остатъка да върне).
За рицаря, в леса лежащ,
2976 тя дала и прекрасен плащ,
и дреха от червена свила,
а след това ѝ наредила
със два жребеца бързешката
2980 да се отправи към гората.
Но девата и друго взела:
наметка, риза със дантела,
обуща с блъскави обкови
2984 и гащи и калцуни нови.
*Ивен все още спял, когато
с конете влязла тя в гората.
А после смелата девица*
2988 *над болния и страдаш рицар
съвсем спокойно се навела
и се с лечение заела.*
Намазала мъжса изцяло —
2992 *глава, лице, ръце и тяло,
защото искала веднага
да почне то да му помога,
макар че на добрата дама*
2996 *тя трябвало част от балсама
да върне в малката кутия.*
*В грижовната си залисия
до край използвала го тя,*
3000 *за да прогони лудостта.
В леса под слънцето горещо
размазвала балсама вещо
додето сеършил без остатък.*
3004 *С две думи, за да бъда кратък,
тя с мазането прекалила.
Дори да бе употребила*
3008 *и стотна част, но за главата,
пак би бил хубав резултатът.**

*Тя празната кутия бързо
прибрала, до конете вързани
отишла и зад тях се скрила.*

- 3012 Ала одеждите решила
да му остави, за да може,
щом се събуди, да ги сложи,
ако разсъдъка му Бог*
- 3016 възвърне след съня дълбок.
Изчакала край дъб голям
мъжът да се събуди сам.
Ивен с ума си се събудил,*
- 3020 ала видът му го учудил
и го обхванал срам, защото
гол спал дълбоко под дървото.
И по-добре, че не научил*
- 3024 какво преди му се е случило.
Той дрехите със изненада
съгледал на тревата млада.
Не знал кой там ги е сложил,*
- 3028 но стреснат, да не се изложи,
ако гол в горската дъбрава
познат го срещне, той тогава
дори миг повече не чакал*
- 3032 и бързо дрехите облякъл.
Огледал се след туй да види
дали случайно някой иде
да върши нещо из гората.*
- 3036 Изправил се, ала краката
отказвали да го държат
и имал нужда, за пръв път,
от помощ. Той след болестта*
- 3040 все още чувстввал тежестта
на преживените несгоди
и трудно можел сам да ходи.
Привидно девата нехайно*
- 3044 повела коня, уж случайно
минавала в гората там.*

*Придвижвайки се мъчно сам,
Ивен изпитвал притеснение,
че има нужда от лечение,
а няма кой да му помага,
затуй отправил зов веднага
към тази дева ведролика.*

3048

*3052 Тя, уж не виждайки кой вика,
край него заобиколила.*

*Ивен, уплашен, с всичка сила
отново викнал притеснен:*

*3056 «Девойко, хей, към мен, към мен!»
Девицата едва тогава
започнала да приближава*

*към него — с тази хитрина
целяла умната жена*

*да го подлъже, че не знае
отде е, кой е и каква е
била съдбата му до днес,*

3060 3064 та е заспал гол в този лес.

*Пред него рекла: «Сир, кажете,
защо тъй силно ме зовете?»*

*«Девойко, пожела съдбата
3068 да се събудя сред гората,
но как попаднах тук, не знам.*

*За Бога, всичко ще ви дам
ако жребец ми подарите*

3072 и от бедата ме спасите!»

*«Добре, сир, аз разбрах веднага,
че трябва да ви се помага,
та затова след мен вървете.»*

*3076 «Къде?» «След крайните дървета,
полето дето се простира
там замъкът ни се намира.»*

*«Дали ще мога нещо аз
3080 да сторя някой ден за вас^[67]?»
«Да, може, но при положение,*

*че след двуседмично лечение
напълно се възстановите.*

- 3084 Вземете, сир, сега юздите
на коня и елете с мен.»
На коня се качил Ивен
и двамата на път поели.*
- 3088 Но ето, че за малко спрели
на мост хем дълъг, хем широк
над вир разпенен и дълбок.
И там, във водната стихия*
- 3092 момата празната кутия
захвърлила със всичка сила,
защото тя била решила
на дамата да обясни*
- 3096 как от шумящите вълни
жребецът трепнал, как самата
тя се спасила от водата,
но, искайки да се предпази*
- 3100 от разярените талази,
кутията си изтървала.
С такава хитрина избрала
да обясни на своята дама*
- 3104 защо се връща без балсама.
Отишли в замъка и там
стопанката с възторг голям
Ивен посрещнала, а после,*
- 3108 оставяйки за малко госта,
попитала момата где е
сега балсамът чудодеен.
Тя истината ловко скрила*
- 3112 и липсата му обяснила
със злополуката в реката.
Ядосала се госпожата
и рекла: «Загуба голяма*
- 3116 е туй за мен, защото няма
кутията да видим вече.
Отнесена е надалече*

и по-добре да я прежалим.

*3120 Щом вършиш добрина, едва ли
е нужно да очакваш ти
с добро да ти се заплати* [68].

*На този мъж добро желаех,
3124 но своя ценен цяр накрая
загубих безвъзвратно аз.
Все пак, щом той е тук у нас,
към него дръжте се грижливо.»*

*3128 «Словата ви са справедливи —
пред две злини е по-добре
една човек да избере.»*

*За загубата вече спрели
3132 да мислят те и се заели
да го лекуват ден след ден.*

*Изкъпали с вода Ивен,
понамалили му косата*

*3136 и му обръснали брадата.
Така, подстриган и измит,
той пак добил човешки вид* [69]

*и всяко негово желание
3140 те изпълнявали с внимание:
и кон му дали, и доспехи,*

оръжие и нови дрехи.

Един ден, май че вторник бил,

*3144 граф Алие се появил
и почнал да опустошава
навред. От замъка тогава*

*мъжете — някой със тояга,
3148 друг с меч — излезли и веднага
срещу врага се устремили.*

*Бразите им се укрепили
в засада покрай тесен път,*

*3152 та там отпор да им дадат.
Ала Ивен напред излязъл,
и вече оздравял, се врязал
сред мародерите без страх.*

- 3156 Ударил първия от тях
с такава сила, че боецът
в прахта се строполил с жребеца
с пречупени гръбнак, ръце*
- 3160 и с пръснато от страх сърце.
След този удар страховит
Ивен, прикрит зад своя щит,
пришпорил коня си чевръст*
- 3164 и всички той околовръст
разгонил бързо. И преди
човек да преbroи до три,
той четири войника вражи*
- 3168 успял със коня си да смаже.
Така те заплатили бързо
за безразсъдната си дързост.
Той тъй мъжествено се бил,*
- 3172 че с подвига си възхитил
останалите. Всеки воин
с кураж нечуван влизал в бой,
от този рицар вдъхновен.*
- 3176 Дори човек обезверен
надмогва боязливостта
и се изправя пред смъртта,
щом рицар смел го вдъхновява*
- 3180 за нови подвизи и слава.
Така те, придобили сили,
противниците си сразили
и завладели теснината.*
- 3184 Високо горе над стената
от кула дамата следила
как нейната войска се била.
След тази битка страховита*
- 3188 околността била покрита
със мъртви и ранени воини.
Но вражите по-многоброини
били: във този бой ужасен*
- 3192 Ивен, всесилен и безстрашен,*

*връхлитал върху враговете,
от паника и страх обзети,
като орел на гургулици.*

*3196 И всички, гледайки тоз рицар
как води със врага сражение,
си шепнали със възхищение:
«Ах, колко смел войник е той!*

*3200 Ах, колко храбро влиза в бой!
И враговете с колко стръв
напада — сякаш гладен лъв^[70]
елени и сърни връхлита.*

*3204 Чрез него нашата защита
е придобила нова сила.
Той е за всички нас закрила
и всеки с копие и меч*

*3208 се впуска храбро в лютата сеч,
от подвига му вдъхновен.
От всички ни благословен
да бъде и вовек почитан!*

*3212 Я вижте как громи вразите!
Я вижте как върви напред
и с меча си сече наред!
При всеки удар бликва кръв!*

*3216 При всеки щурм той все е пръв,
не мисли да се защитава,
а удари да им раздава.*

*3220 Той от смъртта не се страхува,
вразите смело атакува
и със жребеца си ги гази,
без от врага си да се пази,
защитото неговият щит*

*3224 на сто парчета е разбит!
Към никой враг той милост няма,
а с ярост двойно по-голяма,
със сила двойно по-могъща*

*3228 на всеки удар той отвръща.
И целият Аргонски лес*

*на копия да беше днес
направен, нашият герой
3232 би строшил всички в този бой.*

*Дори Роланд със Дюрандал
не се е бил за своя крал
със тъй голямо мъжество
3236 в Испания и в Ронсево^[71],
ни с турците^[72] се е сражавал.*

*Дори да имаше в състава
на графа рицари по-смели,
3240 калени в битки и дуели,
и те във днешното сражение
понесли биха поражение!»*

*Със право някои твърдели,
3244 че таз, която ще спечели*

*и ще опази любовта му,
ще е щастливка най-голяма,
че с качествата си безброй
3248 сред хората изпъквал той
като луната сред звездите.*

*Тъй очаровани били те,
че всеки в замъка се питал*

*3252 не може ли той повелител
на областта им да остане
и мъж на дамата да стане.*

*Сърцата им през онзи ден
3256 спечелил с храброст сир Ивен,
а разнебитеният враг
спасение потърсил с бяг.*

*Ивен след него без умора
3260 се втурнал с верните си хора,
които в тежката война
до него, като зад стена
от камък, чувствали защита.*

*Над враговете си връхлитали,
додето те се изтощили,
коне и хора повалили*

и ги насекли на парчета.

3268 *Сред падналите по полето
част от останалите живи
търчели и крещели диво
и гинели в жестока сеч.*

3272 *Щом графът хукнал надалеч
да бяга, рицарят ни смел
в галоп след Алие поел.*

3276 *В последното му укрепление
в едно гористо възвишение
уплашен, стреснат, уморен,
бил графът от Ивен пленен,
без някой да го защитава.*

3280 *С тон повелителен тогава
Ивен на графа заявиł,
че вече го е победил.*

3284 *Щом няма накъде да бяга,
той длъжен е обет веднага
да му даде (надлежна мярка
пред доблестната господарка),
че в замъка Нороазон*^[73]

3288 *той, според воинския закон,
покорно ще остане в плен.
Той дал обет, след туй Ивен
му казал бронята пробита,*

3292 *и скупения шлем, и щита
и меча да си предаде.*

*Ивен щял да го заведе
сам в замъка, защото той,*

3296 *го е пленил след страшен бой
и е спечелил тази чест.*

*Но преди тях добрата вест
разчула се и всички жители*

3300 *да ги посрещнат се затичали,
предвождани от своята дама.
Ивен с тържественост голяма
пленения граф им предад.*

- 3304 Покорно графът обещал
пред победилата го свита,
че ще възстанови щетите
от набезите си в страната.*
- 3308 Обет той дал на госпожата,
че лично ще я възмезди
за всички сторени беди,
че къщите опожарени*
- 3312 ще бъдат пак възстановени
и вече ще живеят в мир.
Щом графът свършил най-подир
и пактът бил узаконен,*
- 3316 помолил дамата Ивен
да разреши да си отива.
Тя щяла да е най-щастлива,
ако склони той да ѝ стане*
- 3320 съпруг и в замъка остане,
ала Ивен не дал и дума
за брак такъв да се издума
и на мига на път поел^[74].*
- 3324 Понеже воинът не приел
молбите ѝ, добрата дама
потънала във скръб голяма.
Та той от гнет я бил спасил,*
- 3328 граф Алие като разбил,
и на мечти се тя отдала
по него. Той изbral раздяла,
а дамата, като отплата,*
- 3332 била готова със палата,
с владенията си, с пари
за подвига да го дари,
ако останел той при нея.*
- 3336 Ала за нейно съжаление
той недвусмислено решил
по пътя си да продължи
и за да не се бави много,*
- 3340 веднага с всички взел си сбогом.*

*Ивен поел напред умислен
и както яздел си залисан,
навлязъл в лес, където той*

3344 дочул ужасен рев и вой.

*Ивен, без никак да се бави,
във таз посока се отправил
и странна гледка там видял:*

*3348 лъв, който ужасен ревял
безспир, с опашка във устата
на люспеста змия, която
по него бълвала жив огън^[75].*

*3352 Това озадачило много
Ивен, но той за кратко време
решил какво да предприеме —
куму да се даде подкрепа.*

*3356 Той сметнал, че ще е нелепо
на твар жестока да се дава
подкрепа, а нали такава
била змията — хем със стръв*

*3360 тя хапела горкия лъв,
хем лапите му изгорила.*

*Ивен така тя отвратила,
че той решил да я убие.*

*3364 Повдигнал щита да се скрие
от огнедишащата паст
на този звяр, изпаднал в бяс
и бълващ пламъци и дим,*

*3368 а после с жест неумолим
извадил меча. Щом змията
убиел, би приел борбата
и със лъва, ако и той*

3372 нападнел нашия герой.

*И щом като Ивен решил,
че по-необходим би бил
на страдащия горски цар,*

*3376 със меча люспестата твар
започнал ядно да сече.*

*Така парче подир парче
противното отровно тяло
наоколо се разхвърчало.*

*Ивен, при тази сеч юнашка,
и част от лъвската опашка
отсякъл, тъй като змията*

*така си стискала устата,
че в кръвожадната ѝ паст
останала известна част
и от опашката: туй зло*

предотвратимо не било [76].

*Ивен след удара си точен
очаквал, че лъвът ще скочи
веднага, за да го напада.*

*Но за голяма изненада
лъвът със своите поведение
разкрил, че има намерение
безстрашния освободител*

*за господар и повелител
дорде е жив, да припознава.*

*На задните крака тогава
изправил се и в сълзи цял*

*към него предните прострял,
за да покаже с този жест,*

че е за него висша чест

да смята храбрия Ивен

за свой всевластен суверен.

*Ивен след схватката срува
избръсал змийската отрова
от меча, после го поставил*

в канята и се отправил,

на кон по дългия си път.

*Но в този миг със скок лъвът
до коня му се появи*

и в пътя му го придружил:

за цял живот останал той

до него като часовий,

3380

3384

3388

3392

3400

3404

3408

3412

*за да му служи за защита,
когато някой се опита
с Ивен да се разправя*^[77]. Пръв
се движел доблестният лъв,

та по долитащия вятър

*и по следите по земята
да търси дивеч за храна,
било елен, било сърна.*

За хищническата порода

*гладът и дивата природа
съдба такава са избрали.*

*Лъвът все тъй отпред вървял и
внезапно мириз доволил*

*на дивеч. Мигом се извил
той към Ивен да разбере
как ще е редно най-добре
във този случай да постъпи,*

*та волята да не престъпи
на смелия си господар*^[78].

*Ивен поопознал тоз звяр
и виждал, че щом ход забавел,*

и звярът като него правел.

*Обаче щом лъвът усетел,
че също и Ивен обзет е
от мисли за успешен лов,*

на всичко вече бил готов.

*Ивен като на куче бързо
подвижнал. Въздуха усърдно
лъвът задушил и сърна*

открил в съседна долина.

*Той на мига я уловил
и с ловък скок я повалил,*

а после опитният лъв

изпил горещата й кръв.

*Накрая звярът острозъб
преметнал тялото на гръб
и го отнесъл при Ивен,*

3416

3420

3424

3432

3436

3440

3444

3448

- 3452 а той останал възхитен
от тази лъвска доброта.
Но вече падала нощта
и си устроили бивак.*
- 3456 А за вечеря, няма как,
и огън трябва да се пали.
Сърната първо той одрал и
със кремък произвел искри,*
- 3460 та огън да се разгори
с дърва, събрани във дерето.
Къс пресен взел той от филето
и сложел сочното парче*
- 3464 на шиш, за да го опече.
Опекъл го той уж изкусно,
ала не му било то вкусно,
зашпото трябвало да мине*
- 3468 без хляб, без сол, без нож, без вино^[79].
Додето той вечерял в мрака
львът лежал и кротко чакал
Ивен да се нахрани пръв.*
- 3472 Щом свършил, царственият лъв
получил също своя дял
и до насита се наял
той със месото на сърната.*
- 3476 Подир вечерята богата
Ивен главата си подпраял
на своя щит и сладко спал.
Лъвът, опрян на паднал пън,*
- 3480 бдял над спокойния му сън^[80],
додето конят, свел глава,
пасял оскъдната трева.
На сутринта те пак поели*
- 3484 на път и цели две недели
кръстосвали надлъж и шир
леса, додето най-подир
те, по прищявка на съдбата,
открили извора в гората.*

*Ивен, като разбрал къде е,
без малко щял да полудее,
щом зърнал камъка голям,
параклиса и бора там.*

*От скръб и болка той тозчас
под бора паднал във несвяст,
а острият му меч излязъл
от ножницата и прорязал
стоманените брънки здрави
на ризницата и направил
на шията дълбока рана.*

*3492 Веднага тя била обляна
от бликналата буйна кръв.
Изплашен, преданият лъв
помислил, че е спрял да дишава.*

*3500 Не бих могъл да ви опиша
скръбта, с която този звяр
оплаквал своя господар —
животното от жал ревяло,
3508 деряло с нокти своето тяло
и вместо раните да близне,
със меча му да се прониже
решило. Мигом острието*

*във процеп между две дървета
лъвът приkleещил да не мърда
и полетял с решимост твърда
с гърди срещу върха студен.*

*3512 Обаче в този миг Ивен
свестил се и лъва видял.
Макар че звярът полетял
напред като свиреп глиган,
3520 пред меча спрял като вкопан
и се разминал със смъртта*^[81].

*Щом си възвърнал паметта,
Ивен започнал с думи тежки
3524 да се кори за своите грешки,*

*че за пропуснатия срок
получил е жесток урок
от своята жена: «Ах, Боже,
нешастникът едничък може
такава глупост да направи
напук на рицарските нрави.
Защо ли още да живея?*

3528 *Че за пропуснатия срок
получил е жесток урок
от своята жена: «Ах, Боже,
нешастникът едничък може
такава глупост да направи
напук на рицарските нрави.
Защо ли още да живея?*

3532 *Тук споменът горчив за нея
напомня — в извора, в гората.
Защо ли, Госоподи, душата
във тялото ми обитава?*

3536 *Да бе си тръгнала, тогава
тя нямаше така да страда.
За греховете ми се пада
до смърт да се презират сам,*

3540 *а за изпитания срам
май само гробът е спасение.
Защо да търся избавление
за непростимия си грях?*

3544 *Нали с очите си видях,
че бе готов лъвът в сърцето
да се прониже с острието
от скръб по своя господар?*

3548 *За всичко щом смъртта е цяр,
защо от нея се страхувам?
Със щастието се сбогувах.
Какво бе то? Като глупак*

3552 *нелеп въпрос задавам пак!
Очаквах бъдеще прекрасно,
но с поведение ужасно
от него бързо се лиших.*

3556 *А щом аз сам се провалих
съдбата няма тук вина
за моята злочестина.»*

3560 *Додето страдал този рицар
в параклиса една девица,
затворена от дълго време,*

го чула как от свойто бреме
се жалва, затова горката

3564 през тесен процеп на стената^[82]
извикала: «Кой плаче там,
раздиран от тъга и срам?»
Отвърнал той: «А кой ме пита?»

3568 Възкликала тя жаловито:
«Затворничка, в килия тясна,
от всички хора най-нешастна!»
«Измамнице, знам, нийде няма

3572 от моята болка по-голяма,
а твоите проблеми малки
пред моята скръб са дребни, жалки.
Щом някой в радост е живял

3576 и я погуби сам, печал
и срам живота му изпълват.
А който в слабост се огъва,
ще носи бремето, което

3580 на силния човек сърцето
не би търпяло нито ден.»
Тя рекла му: «И според мен
така било е и ще бъде,

3584 сеньор, но аз по всичко съдя,
че по-нешастна съм от вас.
Затворничка съм тук аз,
а вие, даже да скърбите,

3588 където щете, там вървите.
Над мен сега тежи присъда
и утре свършено ще бъде
със мене: ще ме изведат

3592 и жива ще ме изгорят!»
«Какво е твойто престъпление?»
«Да не получа опрощение
от Бог, ако ви заблуждавам.

3596 Невинна съм, не заслужавам
такава участ. Без измама
ще ви разкажа свойта драма —

в предателство съм обвинена

*3600 и утре ще съм изгорена,
ако честта ми рицар смел
не защити в суров дуел.»
«Не сте по-страдаща от мен!*

*3604 В това съм твърдо убеден,
зашпото утре всеки може
защитата си да предложи,
и край на вашите беди,*

*3608 щом като ви освободи.»
«Така е, сир, но разберете,
че само двама са мъжете,
които биха се решили*

*3612 в бой с трима да премерят сили.»
«Как? С трима сам да се сражава?»*

*«Да, трима мен ме обвиняват
в предателство най-гнусно, сир.»*

*3616 «Кажете, все пак, най-подир
кои са двамата, които
обичат ви съвсем открыто
и искрено, и кой от тях*

*3620 би водил с трима бой без страх?»
«Единият е сир Говен,
а другият е сир Ивен —
заради него всъщност днес*

*3624 очаквам своя край злочест.»
«Кой, кой?» — извикал той с тревога.*

*«За помощ моля се на Бога,
зарад сина на Уриен.»*

*3628 «Разбрах ви и съм убеден,
че утре той ще е до вас,
зашпото този син съм аз
и аз ви причиних страдание.*

*3632 Със изключително старание
спасихте ме от гибел вие.
Мен щяха там да ме убият
без вас, но вие се явихте*

- и находчиво ме укрихте.
И както бях аз притеснен,
бих бил попаднал лесно в плен
или убит от враговете.*
- 3640 Приятелко, сега кажете
кои ви всъщност обвиняват,
кои ви мъки причиняват
и тук затворена държат?»*
- 3644 «Сир, задължава ме дългът
да ви разкажа всичко честно.
На всички в двора е известно,
че след като ви бях спасила,*
- 3648 на господарката си мила
аз препоръчах да приеме
за свой съпруг вас да ви вземе.
Тя съгласи се с мен тогава*
- 3652 (за Бога, мислех, че съм права,
това го вярвам и до днес).
За дамата ми беше чест
да сте ѝ мъж, а и на вас*
- 3656 стремежите изпълних аз.
Но тъй като не се явихте
навреме, злоупотребихте
на мойта дама с любовта.*
- 3660 В яда си срещу мене тя
реши, че с този свой съвет
съм ѝ донесла срам и гнет
и с нея съм се подиграла.*
- 3664 Щом този слух до сенешала
достигна, старият подлец,
небивалият върл лъжец,
от завист, че със госпожата*
- 3668 бях много близка, във палата
събра васалите от двора
и обяви пред всички хора,
че господарката ни мила*
- 3672 заради вас съм унижила,*

че съм предателка безчестна^[83].

На мене само бе известно,
че съм невинна, но пред тях
отрекох всякакъв свой грях
и като довод, че съм права
предложих да ме защитава
един смел рицар срещу трима.

3676

И сенешалът с обясни
омраза и със озлобление
прие това ми предложение.

За думите ми той се хвана

3684

и оттогава ад настана
за мене. Този мъж жесток
четиридесетдневен срок
ми даде, за да кажа кой

3688

за мен би встъпил с трима в бой.

ДВОРОВЕ много посетих,
но ни вас, ни Говен открих.

И в двора на Артур бях даже,

3692

но никой не можа да каже
къде, сеньор, да ви открия.»
«А благородният, добрият
Говен тогаз къде е бил?

3696

С готовност той би ви спасил.

За не една девойка той

е влизал във неравен бой.»

«Да, той, ако го бях открила,

3700

би ми осигурил закрила,

в невинността ми убеден.

Но аз узнах, че сир Говен

потеглил да преследва рицар,

3704

отвлякъл вашата кралица,

която кралят поверил

на Ке и тъй подведен бил.

И сир Говен приел веднага

3708

на Гениевра да помага.

*Той с трудностите ще се справи,
и всичко нужно ще направи,
за да я върне пак при краля* [84].

*3712 Това е, сир. Каквото зная,
разказах ви го най-правдиво.*

*Уви, щом като съмне, живе
ще бъда изгорена аз,*

*3716 заради злобата към вас!»
«По милост Божа утре вече*

*теглата ви ще са далече
и няма подир този ден*

3720 да страдате заради мен.

*С риск за живота си ще бъда
до вас — от страшната присъда
да ви спася. Ще е добре*

*3724 обаче да не разбере
тук никой кой съм. Ще ви моля —
убит или спечелил боя —
за името ми да мълчите* [85]!»

*3728 «Излишно е да се боите!
Дори да ме измъзват, няма
да кажа кой сте — ще съм няма,
щом туй е вашето желание.*

*3732 Ала ми дайте обещание
тук да не идвавате отново
и изпитание сурово
заради мен да си спестите.*

*3736 Знам, искате да ме спасите,
благодаря, но не желая
тук и за вас да бъде краят,
защото, чуйте ме добре,*

*3740 по-хубаво е да умре,
сеньор, единият от нас
и нека туй да бъда аз.*

*Нали ако не победите
и мен от смърт не ще спасите?
Зашо да мрем тогава двама?»*

*«Тревогата ви е голяма —
отвърнал той, — но разберете,
напразни са ви страховете.*

*Нали не търсите смъртта,
отказвайки ми помощта,
която ви предлагам честно.*

*3748 Днес спорът ни е неуместен!
Загазихте заради мен
и затова съм задължен
да ви помогна както мога!*

*3752 Спестете своята тревога, —
ако е рекъл Бог, аз знам
как трима да надвия сам.*

Сега потеглям, че подслон

*3760 за мен и бойния ми кон
в леса да търся се налага.»
«Дано и Господ ви помага,
та замък с каменни стени*

*3764 през тази нощ ви подслони
в спокоен и уютен кът.»*

Ивен потеглил, а лъвът

го следвал по петите пак,

*3768 додето в падащия мрак
открили в края на гората,
сред местност злачна и богата
величествен и хубав замък.*

*3772 Стените му били от камък
и лесно можел да се брани
от катапулти и тарани,
без вътре някой да пострада.*

*3776 Не зърнали ни дом, ни сграда
отвън, че около стената
била оголена земята.*

Защо? Друг път ще ви разкажа.

*3780 Иззад стените седем пажа
щом зърнали, че приближава
Ивен, се втурнали тогава*

*пред замъка да спуснат моста
и с почести да срещнат госта.
Ала от страх те бързо спрели,
щом до Ивен лъва видели.*

*Помолили го да остави
лъва отвън — да не направи
беля и някой да убие.*

«Не бойте се от него вие!

*Или ще спим един до друг,
или и аз не влизам тук.*

*Лъвът от брат ми е по-мил,
щом с мене се е подслонил,
то никой нищо не рискува.*

*Или с лъва ще ви гостувам,
или оставам вън и аз!»*

«Е, хайде, влизайте тогаз!»

*Те влезли в замъка, където
със почести били приети
от група рицари достойни,
от дами и девици стройни.*

*Помогнали му те от коня
да слезе, тежката му броня
съвсем внимателно свалили,
с «добре дошъл» го поздравили
и рекли: «Сир, за нас е чест,*

че в замъка ни гост сте днес.

*Като в свой дом се настанете,
доволен и честит бъдете!»*

*Той с радост бил приет в палата
от всеки негов обитател.*

*В покоите му го отвели,
но както весело вървели
придворни, дами и васали,
внезапно викове надали
и всеки почнал без утеша
през плач да къса своята дреха.
Така ту в плен на радостта*

3784

3788

3792

3796

3800

3804

3808

3812

3816

*3820 били те, ту в плен на скръбта.
Те с радост срећнали Ивен,
ала на следващия ден
очаквали, за съжаление,
3824 по обед страшно приключение
и затова ту плач, ту смях
избухвал често между тях.
Объркан, рицарят тогава
3828 решил да види какво става
и с притеснение попитал
владетеля на таз обител:
«Любезни сир, защо за Бога
3832 прием съм с радост, но тревога
изпитват верните ви хора?
Какво се случва всъщност в двора?»
«Сеньор, не питайте сега.
3836 Не искам болка и тъга
да чувствате и вие с нас.
По своя воля нивга аз
не бих ви казал туй, което
3840 ни причинява жал в сърцето.
Защо и вас да мъчим също?»
«На рицар, сир, не е присъщо
да види страдащ и веднага
3844 да не се спусне да помога^[86].
Така че искам да узная
защо ви е обзела тая
тревога». «Трябва тежка дан
3848 да плащам: нагъл великан
поиска утрe по туй време
насила щерка ми да вземе,
а тя е с чудна красота,
3852 каквато няма по света.
Тоз мъж, Планинца Арпен^[87]
(от Бог да бъде поразен!)
заграбва и опустошава
3856 това, което притежавам.*

*И друга тежска мъка имам —
шест сина с хубост несравнима
отгледах — рицари прекрасни.*

- 3860** *Но този великан ужасен
взе и шестимата във плен.
Двамина той уби пред мен
и се закани с думи груби
останалите да погуби,
ако не се намери кой
да извоюва чрез двубой
на синовете свободата.*
- 3864** *В противен случай дъщерята
той иска утре да му дам.
Не да се забавлява сам
със нея, а да я остави
на своите слуги злонрави —
да гледал как я обругават.
На Господ само се надявам
за помощ в утрешния ден.*
- 3872** *Дори да е от скръб сломен,
добрият и вежлив стопанин
с усмивка скъп гост ще покани,
а вие сте такъв за нас.*
- 3876** *Cир, обясних ви всичко аз
и лесно ще се убедите
какви огромни са щетите,
нанесени от великана.*
- 3880** *Сир, обясних ви всичко аз
и лесно ще се убедите
какви огромни са щетите,
нанесени от великана.*
- 3884** *Постройка здрава не остана,
ни даже камък върху камък,
отвън около моя замък.
Ограби всичко и дори
земите ми опожари,
а пък градът извън стената
направо срина със земята.
Разбирайте добре сега
защо е моята тъга.
От наглостта на великана*

разруха гибелна настана.»

*Ивен изслушал домакина
как своята съдба проклина
и му отвърнал съпричастно:
«Това е страшно и ужасно!
Сеньор, дълбоко съжалиявам,
че ориста ви е такава,
но нещо ме учуди много.*

*Защо, обзети от тревога,
че помош е необходима,
3904 не бяхте при Артур? Там има
редица рицари достойни,
които в остри схватки бойни
ще проявят чутовни сили.»*

*Владетелят се съгласил и
признал, че много е разчитал
да му осигури защита
Говен, ала не го открил.*

*3912 «Той мигом би се съгласил
(та аз съм женен за сестра му^[88]),
ала в преследване голямо
се впуснал — своята кралица,
3916 отвлечена от странстващ рицар,
Говен е тръгнал да спасява.*

*Зад недостойната проява
пак сянката на Ке прозира —
3920 той на Артур бил гарантиран,
че над кралицата ще бди,
но го подвел и навредил
на доверчивия владетел^[89].*

*3924 Днес страдам, Бог ми е свидетел,
защитото, сир, съм убеден,
че ако своя дълг Говен
не бе поел да изпълнява,
3928 аз сигурен съм, че тогава
войници би дошли тук да помага
на моите деца веднага.*

*Но трябва младата кралица
3932 да отърве от злия рицар
(дано Бог го накаже строго).
А аз, сред болка и тревога,
в смъртта ще търся упование.»*

*3936 Ивен, обзет от състрадание,
изслушал страдащия мъж,
въздъхнал тежко неведнъж
и промълвил: «Сир, и на вас
3940 подкрепа ще окажа аз,
та от смъртта да отървем
прекрасните ви синове.*

*Но се надявам великанът
3944 да дойде сутринта по-рано,
защото утре по обяд
далеч от вашия палат
ми се налага да замина.»*

*3948 Отвърнал тихо домакинът:
«Благодаря ви, сир, спасение
ни носи вашето решение.»*

*И всички други с думи мили
3952 сърдечно му благодарили.*

*От стая в замъка девица —
изящна, нежна хубавица —
излязла и при тях дошла.*

*3956 Тя в скръб потънала била
и мълком свеждала очи,
тъгата ѝ да не личи.*

*Но заедно със дъщерята
3960 дошла и майка ѝ. Бащата
ги бил повикал, че желаел
със госта да ги запознае.*

*Лицата им били покрити
3964 с воал, да не личат сълзите,
ала сеньорът настоял
да махнат тежкия воал:
«Воалите пред нас свалете*

- 3968 и Господу благодарете,
че в замъка ни е довел
този цар доблестен и смел!
Той тук до утре ще остане,
за да се бие с великана —
затуй в краката му паднете!»*
- 3972 «За Бога, моля ви, станете!
Не искам — възразил Ивен —
роднините на сир Говен
да падат в моите крака.
Не ще ви позволя така
да се държите, дами, с мен.*
- 3976 3980 Бог да не дава някой ден
на суета да се поддам.
За мен би бил нечуван срам
и непростително падение.*
- 3984 Изисква се от вас търпение
и упование във Бога,
та с помощта му аз да мога
да ви спася от великана.*
- 3988 3992 Дано той дойде утре рано,
защото към обяд далече
оттук аз трябва да съм вече
и няма как да закъснявам.*
- 3992 Обетите си изпълнявам,
а този в утрешния ден
е първостепенен за мен!»*
- 3996 Тактично обяснил им той,
че само рано на двубой
склонил би, за да има време
на път отново да поеме,
защото в гъстата дъбрава*
- 4000 4004 Люнет зла участ застрашава.
Подкрепа щом им обещал,
в душите им надежда влял,
а те пък му благодарили
със вярата, че има сили*

*с чутовна храброст пак да блесне,
щом има за другар чудесен
един лъв, който страх внушавал,*

*4008 обаче като агне ставал,
когато редом бил с Ивен.*

*С такава вяра окрилен,
по-сигурен се чувствал всеки*

*4012 и мъката била по-лека.
Но ето, че настанал час*

*за лягане. Ивен тогаз
отвели в стаята, в която*

*4016 девойката и госпожата
с усърдие легло веднага
приготвили му, да си ляга.*

*Да бяха знаели, че той
4020 е славен и велик герой,
те щели със любов стократна
да сторят тъй, че най-приятно
той да се чувства между тях.*

*4024 Лъвът и Ивен до сутринта
спокойно и дълбоко спали:
прислугата се постарала
да им затвори тъй вратата,
4028 че никой, докато зората
не се покаже, да не може
до отреденото им ложе
случайно да се приближи,
4032 покоя да им наруши.*

*На сутринта, след като бил
на меса, рицарят решил
надлежно сбогом да си вземе*

*4036 с владетеля гостоприемен
на замъка, защото щял
да тръгва рано. Той държал
на даденото обещание*

*4040 и рекъл на всеослушание:
«След малко тръгвам, разберете,*

налага се, не ме корете.

Към сир Говен аз почит храня

4044 *и с радост още бих останал,
при племенниците му, с вас,
но дълг зове ме в този час.»*

С тъга дълбока във душа,

4048 *владетелят и госпожата
и дъщеричката им мила
почувствали, че губят сила.*

Без малко щели да се проснат

4052 *с молби в краката му, но просто
си дали сметка, че едва ли
Ивен тъй биха задържали.*

Владетелят решил с пари

4056 *и със земи да го дари,
за да остане още с тях.*

*«Бих сторил и пред Бога грях,
ако приема!» — му отвърнал*

4060 *Ивен. С вид изтерзан, посърнал,
девойката, от скръб примряла,
разплакала се, но не спряла
да моли, с поглед в небесата,*

4064 *Христос и майката му свята,
те ангелите да склонят
младежа да разубедят.*

Заради вуйчо си отново

4068 *с изпълнено със болка слово
примолила се на Ивен.*

*Тогава заради Говен
той бил обзет от съжаление*

4072 *към нея, но със притеснение
въздъхнал, като си представил,
че на палача би оставил
придворната, ако не тръгне*

4076 *навреме, за да я изтръгне
от злото. И да му дадат
цял Тарс^[90] дори, той никой път*

*не би се съгласил, защото
4080 туй би било край на живота
за него. В същия момент,
като се сетил за Говен,
решил все пак да поостане.*

*4084 Ала не щеш ли великанът
с онези четирима сина
дошъл тогава. Исполинът
държал в ръката си тояга*

*4088 и често с нея ги налагал
безжалостно и безогледно.
Облечени били те бедно*

*във ризи мръсни и смрадливи
4092 и яздили коне дръгливи,
а пък краката и ръцете
им вързани били с въжета.*

*Джудже дебело редом с тях
4096 кон яхало и със замах
така ги удряло с камшика,*

*че кръв започнала да блика
от техните тела^[91]. Та ето*

*4100 как великанът и джуджето
със рицарите се държели
като злодеи подивели.*

Пред замъка като застанал,

*4104 извикал силно великанът
на домакина благороден
вратата бързо да отвори
и щерка си да не забравя*

*4108 да изведе, та за забава
на своите слуги въшливи,
безнравствени и похотливи*

*да я даде, защото тя,
4112 макар и с рядка красота,
не му харесвала изобщо.*

*Нима били потребни още
злини, за да сломят бащата?*

- 4116 Ако спести на дъщерята
такъв позор, туй означава,
че синовете си предава
на явна смърт: ще ги убият*
- 4120 пред погледа му. Как горкият,
такова зло би изтърпял?
Би предпочел да е умрял.
Въздишал с болка на сърцето,*
- 4124 и с тежки сълзи по лицето...
Ивен, обзет от състрадание,
му рекъл: «Тежко изпитание,
сеньор, гигантът ви налага.*
- 4128 Аз моля Бог да ви помага
и пази вашето момиче
от великана демоничен.
Той се държи надменно, гнусно*
- 4132 и аз не мога да допусна
девойка с качества безспорни
да стане жертва на позорни
прищевки на слуги разгулни,
безнравствени и богохулни*^[92].
- 4136 Доспехите ми донесете
и моя кон тук доведете,
спуснете моста, за да мога*
- 4140 да мина, пък ще моля Бога
след схватката ни да отсъди
кой от нас двамата да бъде
опозорен. Ако успея*
- 4144 да победя сега злодея,
тогава, сигурен бъдете,
че ще ви върне синовете
и ще ви иска извинение*
- 4148 за гнусното си поведение
към вас, към тях и дъщеря ви.»
Един слуга, без да се бави,
при него коня му довел,
4152 а друг доспехите му взел*

*и майсторски му ги надянал.
Щом той готов за боя станал,
веднага мостът бил свален.*

- 4156** *В галоп го прекосил Ивен
с лъва си верен (както може
тук всеки сам да предположи).
От страх треперещ, всеки жител,
застанал горе на стените,
ги гледал и във изнемога
с молитви призовавал Бога
Ивен от този враг брутален*
- 4164** *да пази, че до край фатален
мнозина е довел до днес,
и Бог да му помогне с чест
той да излезе от двубоя,
4168 като прониже с меча тоя
злодей, за кръв освирепял.
Последният, като видял,
че е готов Ивен за бой,
4172 се приближил и рекъл: «Кой,
нешастнико, теб тук изпрати?
Заради него ти ще патиш.
Изглежда да си отмъсти*
- 4176** *е искал. Май навярно ти
злина голяма си му сторил,
и затова е отговорил
на теб с каквото заслужаваш.»*
- 4180** *«С дърдоренето прекаляваш,
езикът ти е непочтен —
без страх отвърнал му Ивен. —
На мен не ми минават тия*
- 4184** *и предпочитам да се бия!»
Ивен пръв с копието сварил
противника си да удари.
Гигантът мислел си, че може*
- 4188** *гърдите си със меча кожа [93]
да защити... Но с удар втори*

*Ивен тъй кожата разпорил,
че кръв от раната избила.*

4192 *Врагът ударил с всичка сила
Ивен с тоягата чепата
и го съборил на земята.*

4196 *Но рицарят, готов за сеч,
изтеглил бързо своя меч
и смело почнал да напада
противника си изненадан.*

4200 *Гигантът явно в този ден
бил в силата си убеден
и нито с подобаващ щит,
нито с доспехи бил прикрит.*

4204 *Ивен пак ловко изпреварил
противника и го ударил
на меча си със острието
с такава сила през лицето,
че част от бузата отрязал.*

4208 *Ала врагът му се оказал
все още издръжлив и як
и му отвърнал с удар пак.*

4212 *Ивен напразно се опитал
да го избегне и политнал,
като едва се задържал
на своя кон. Лъвът видял,
че рицарят е във опасност,*

4216 *настърхнал, изръмжсал ужасно,
със ярост скочил и забил
със настървение зъби
в таз меча кожа, със която*

4220 *гигантът пазел се, когато
се биел с някого. Лъвът
от кръста му кървяща плът
отхапал и отворил рана.*

4224 *От болка ревнал великанът
като див бик, но не сполучил*

*с тоягата си да улучи
лъва и да го нарани.*

*4228 Попаднал ударът встрани
и от лъва, и от Ивен.*

*Щом великанът бил ранен,
Ивен ръката му отсякъл
4232 със меч в десницата си яка,
а после с един удар само
до дръжка го забил в гръдта му.*

*Кръв бликнала като фонтан
4236 и мъртъв злият великан
до рицаря се сгромолясал [94].*

*Той паднал с ужасяващ трясък,
като че рухнал дъб вековен.*

*Щом чули тътена гръмовен,
към укрепената стена
в миг всички с чудна бързина
се втурнали, като копой*

*4244 към плячка, за да видят кой
такъв небивал шум издава.*

*Те забелязали тогава
гиганта на земята проснат
4248 в гърдите с рана смъртоносна.*

*От замъка и домакинът
излязъл с вярната дружина,
а майката и дъщерята*

*4252 последвали го до стената,
на място да се уверят
как предизвикан бил шумът.*

*И тримата били щастливи,
4256 че братята се връщат живи,
след ужасите страховити
и тегливата, на които
гигантът зъл ги бил подложил.*

*Разбирали те, че не може
да бъде задържан Ивен
и часдори, не само ден,*

но го помолили все пак
4264 да прецени кога и как
при тях ще може да се върне,
след като своя дълг изпълни.

Той не посмял да обещае,
4268 защото казал, че не знае
дали съдбата в този случай
ще му помогне да сполучи,
ала предупредил сеньора
4272 да залови със своите хора
джуджето още този ден,
да идат после при Говен [95]
и му разкажат точно как

4276 Ивен сразил е своя враг,
и добрина им е направил.
«Не можем никога забрави
какво направихте за нас —
4280 отвърнали те с дружсен глас. —
И на Говен ще съобщим
за станалото, но държим,
сеньор, да му доловим кой
4284 е бил безстрашният герой,
спасил ни днес от тегливата.»

Ивен отвърнал им: «Когато
се срещнете с Говен, кажете,
4288 че Рицаря с лъва [96] привети
изпраща му. Той ме познава,
макар да няма днес представа
къде съм, нито с кой съм аз.

4292 За нищо друго няма вас
да моля. Закъснявам вече,
а ме очаква път далечен.
Преди дванайсет да удари,
4296 там трябва да съм, да предваря
да не последва страшна драма.
Така че тръгвам, време няма.»
И тъкмо щял на път Ивен

- 4300 да тръгне, ала в тоз момент
башата, в знак на уважение,
помолил го за разрешение
на път със него да заминат
и четиримата му сина:
те щели вярно да му служат.
Ала Ивен не чувствал нужда
друг някой да го придружава
и казал, че ще продължава
сам към планинския превал,
сбогувал се и полетял
на коня си като стрела.*
- 4304 4308 4312 4316 4320 4324 4328 4332 4336*
- Позната вече му била
околността и можел леко
да иде много надалеко.
Той още бил на път, когато
при кладата посред гората
девойката били извели
завързана и я държели
пред хората по риза само.
Във престъплението голямо
несправедливо обвинена
била девойката почтена.
А даже и в ума си тя
такива укорни неща
не би допуснала. Ивен
пристигнал там и възмутен
видял пред лунната клада
невинната девойка млада;
с жестока болка във сърцето
той вдигнал поглед към небето:
на Бога само се надявал
и на лъва си. И тогава
той пред тълпата коня спрял
и с всичка сила изкриешил:
«Мерзавци безподобни, спреме!
Девойката освободете!*

*Невинна е! Проклет да бъда,
ако жестоката присъда
да я изпълните ви дам.»*

- 4340 *Сред насъбрали се там
затърсил тази, по която
тъй силно страдал, и когато
открил я, поглед впил в лицето,
което виждал със сърцето
той всеки ден и час, дори
отвъд поля, отвъд гори
да се намирал. Стреснат бил,
но чувствата си укротил,
тъй както конят при езда
се обуздава със юзда.*
- 4348 *Със радост в нея пак се взрял,
но да въздъхне не посмял
от страх до го не разпознаят.
Докато слушал как ридаят
жените, чувствал остра болка.*
- 4352 *«Ах, Боже мой, защо ли толкоз
нешастни нас сега оставяш?
Защо в неволя ни забравяш? —
си казвали те. — Най-добрата*
- 4356 *девойка между нас, която
до този ден за всички в двора
бе най-надеждната опора,
ще бъде тук сега отнета.*
- 4360 *А нейните добри съвети
и господарката ценеше.
Заради тях тя щедра беше
и дрехи от най-ценни кожи*
- 4364 *ни даваше. А кой друг, Боже,
днес със загриженост би казал:
„Госпожо, туй манто и тази
наметка скъпа подарете*
- 4368 *на тази дама и бъдете
уверена, че точно тя*

нуждае се от тях сега“.

*Друг никой няма да ни каже
такива топли думи, даже
за нас не ще се вече сещат,
че рядко на света се срещат
великодушни хора тук.*

4380 *Та кой е замиял за друг?
Известно е, че всеки днес
си гледа своя интерес.»
От жалбите им бил Ивен*

4384 *покрусен, но след миг, смутен
на колене Люнет съгледал
по риза само — скръбна, бледа —
как моли Бог за о прощение,
за милост и за снизходжение.*

*Ивен до нея приближил
повдигнал я и промълвил:
«Кажете ми, девойко драга,
кой на теглото ви подлага
и в грехове ви обвинява?
Ако не спре, то аз тогава
ще водя срещу него бой.»*

4392 *А тя, не виждайки, че той
е впил със обич в нея взор,
му отговорила: «Сеньор,*

*хулителите ми злосторни
са тук и щяха много скоро
да ме изпепелят. Добре, че
дойдохте, за да се попречи
на подлото им намерение*

4404 *и с Божие благоволение
да отстраните таз злина.
Аз нямам никаква вина.»*

*При тези думи сенешалът
и братята му възроптили:
«Ти все с лъжи ни заблуждаваш
и фактите преиначаваш,*

безнравственице. Луд би бил

*4412 тоз, който би се доверил
на думите ти. А пък тоя
клет рицар как ще влезе в боя
срещу нас тримата. Я нека*

*4416 върви по своята пътека
обратно, при това веднага,
че тук на риск се той излага.»*

*От думите им възмутен,
4420 отвърнал с рязък тон Ивен:
«Да бяга, който се уплаши!
А аз съм тук със тези ваши
три меча да кръстосам меч!*

*4424 Не съм пристигнал отдалеч,
за да побягна в страх от вас.
С позор ще се покрия аз,
ако пред вашите закани*

*4428 отстъпя. Няма как да стане!
Охулвате несправедливо
девойката благочестива.*

*Тя се закле, че ни с дела,
4432 нито със думи би могла
достойната си господарка
да заблуди. И аз ѝ вярвам.*

*Без капка страх ви заявявам,
4436 че смело ще я защитавам.*

*Дано и Бог е с мен, защото
той пази хората от злото,
а с Правдата неоспорима*

*4440 съдружници са неделими
и затова сега разчитам
от тях на помощ и защита.»*

*Тук сенешалът отговорил,
4444 че срещу него той би сторил
и невъзможното със цел
да го срази, щом на дуел
излязат, стига този зяр,*

- 4448 сновяш край своя господар,
да не му скочи на главата.
Ивен отвърнал: «Аз в борбата
решил съм да участвам сам,*
- 4452 ала не мога да ти дам
гаранции, че няма пръв
на теб да скочи моят лъв.
Тогаз на мен не се надявай*
- 4456 и сам със него се оправай!»
«Ако не се съобразиш
и този лъв не отстраниш —
отвърнал другият — тогава*
- 4460 тозчас оттук си заминавай.
На всички хора е известно,
че тази дева най-нечестно
и лицемерно, и обидно*
- 4464 се е държала, и е видно,
че тя на кладата пламтяща
греха си трябва да изплаща.»
Ивен отвърнал: «Боже, няма*
- 4468 да позволя подобна драма!
Бял ден до сетния си час,
да нямам, ако тук от вас
аз клетницата не избавя!»*
- 4472 От своя лъв Ивен тогава
поискал да стои далече.
Друг изход не оставал вече
пред враговете му освен*
- 4476 да почнат бой ожесточен.
Изнервените трима братя
нахвърлили се слепешката
срещу Ивен, обаче той*
- 4480 не бързал да се впусне в бой,
изчакал ги да налетят
и копията да строшат
в щит, който вдигнал за отбрана,*
- 4484 та той самият да остане*

*със копие напълно здраво,
и лесно с тях да се разправи.*

От мястото, където бил,

*4488 той малко се отдалечил
и тичешката връхлетял
на стреснатия сенешал,
ударил го така в главата,
4492 че неподвижен на земята
се строполил той в безсъзнание,
и във това му състояние
напълно бил обезвреден.*

*4496 А братята му към Ивен
се втурнали, ала той с град
от силни удари назад
отблъснал ги. Но сенешалът*

*4500 съвзел се в миг и като хала
Ивен ударил по главата
и го съборил на земята,
но бронята му го спасила.*

*4504 А всички дами, дъх стаили,
дубоя гледали с тревога,
отправяйки молби към Бога
да подкрепи добрия рицар*

*4508 и благонравната девица
от тези братя да избави.
Лъвът и той не се забавил —
след удара не се сдържал,*

*4512 и върху злия сенешал
нахвърлил се и го ударил
така, че другият не сварил
да се предпази, и халките*

*4516 на ризницата му пробита
се разпилели като слама.*

*Веднага за едното рамо
лъвът, съвсем освирепял,*

*4520 тъй го захапал, че хрущял
откъснал, после на земята*

*го проснал, счупил му ребрата
и зейнала дълбока рана*

4524 през ризницаата му раздрана.

*Във локва кръв се затъркалял
издъхващ в болки сенешалът,
но не престанала борбата,*

*4528 защото двамата му братя
държали да си отмъстят.*

*Към тях се устремил лъвът,
макар че мъчел се Ивен*

4532 да го държи отдалечен.

*Лъвът обаче виждал ясно,
че става още по-опасно
и господарят му не само*

*4536 не ще отхвърли помощта му,
но ще му бъде благодарен.*

*И той се втурнал да удари
в гръб братята, но те отбили
4540 атаката и го ранили.*

*А щом Ивен видял, че кръв
тече по неговия лъв,
от чувството за мъст обзет,
4544 веднага полетял напред
към двамата и ги ударил
така че в плен те се предали.*

Макар че тежко бил ранен

*4548 лъвът, тъй както и Ивен
и раните им ги боляли,*

*отпор задружно все пак дали
на тримата жестоки братя,
4552 чрез бой да върнат свободата
на тази дева благонравна.*

*А господарката отдавна
била яда си потушила*

4556 и всичко й била простила.

*Лъвът и рицарят били
покрити с рани, но могли,*

*макар и със жестоки болки,
4560 пред всички да покажат колко
държат на справедливостта.*

*А в името на честността,
били вразите победени*

*4564 и по закон изпепелени
на тази клада, на която
те смятали на сред гората
девойката да изгорят.*

*4568 Отдавна хората твърдят,
че всеки, който гроб копае,
ще падне в него той накрая.
Люнет държала се най-мило,*

*4572 откакто се била сдобрила
със господарката си. Двете
били от щастие обзети,
каквото на земята няма.*

*4576 И тя, и доблестната дама
безкрай признателни били
на рицаря Ивен: нали
те в него виждали спасение.*

*4580 Макар че дамата в течение
на чувствата му не била,
му казала, че би могла,
ако лъвът и той останат,*

*4584 да стори тъй, че своите рани
те бързо там да излекуват.
«Уви, за друго аз жадувам,
не ще остана нито ден —*

*4588 с твърд глас отвърнал ѝ Ивен, —
додето скъпата ми дама
омраза трайна и голяма
към мен таи.» «Ах — рекла тя, —*

*4592 къде е отзивчивостта
на тази дама, че към вас
ненавист храни в този час?
Нима млад рицар, уважаван,*

- 4596** подобна участ заслужава?
Ако е мила и учтива,
тя своята врата не бива
пред вас, сеньор, да я затваря.»
- 4600** «Госпожо, няма да стоваря
вината само върху нея.
Причината, за да живея
в тъга, на никой свой познат
- 4604** не ще аз кажа.» — «В този свят
друг знае ли я?» — Да, госпожо. “
„Аз името ви, ако може,
желая да науча много.
- 4608** преди с вас да си вземем сбогом!“
„Безкрайно съм ви задължен
и с вас ще бъда откровен:
когато някой споменава
- 4612** за Рицаря с лъва, тогава
отнася се това за мен.“
„Зашо, сеньор до този ден
не съм го чула, нито тук
- 4616** за вас е слушал някой друг?“
„Щом малко хора ме познават,
туй значи, че не заслужавам
особено да ме ценят.“
- 4620** А дамата за втори път
му рекла: „Пак ще ви предложа
да поостанете.“ — „Госпожо,
додето няма орощение,
- 4624** за стореното прегрешение,
престой не ми се тук полага?“
„Тогава тръгвайте веднага!
Желая ви на добър час
- 4628** и нека Господ да е с вас!“

„Дай, Боже!“ — тихо промълвил
Ивен, а после процедил:
„Владеете госпожо мила,

- един ключ с чудодейна сила,
та щастие то ми е днес
заключено, а аз — злочест?“
Ивен, от тежка скръб обзет,*
- 4636 бил съпроводен от Люнет
и пътъм я помолил той
на никой да не казва кой
от злото ги е отървал.*
- 4640 Признал си и че би желал
тя нивга да не го забрави
и ако случай се представи,
да сподели със госпожата*
- 4644 какво му тегне на душата.
Тя обещала, че ще вложи
от себе си каквото може
за рицаря. Той с поглед мил*
- 4648 стократно ѝ благодариł,
а след това поел на път
урижен: та нали лъвът
ранен бил в боя смъртоносен*
- 4652 и трябвало да бъде носен.
Носилка му стъкмил от щита,
със папрат тя била покрита,
за да е мека, и го сложил*
- 4656 като във най-удобно ложе.
Пренасяйки го, той вървял
напред и най-накрая спрял
пред замък, здраво укрепен*
- 4660 и със заключен вход. Ивен
извикал, ала не повторил,
защото портиер отворил
вратата и поел юздите.*
- 4664 „Дано, сир, да благоволите
да влезете! Днес тук бъдете
на нашия добър владетел
гост най-почитан и най-драг!“*
- 4668 „Гостоприемния ви праг*

*с голяма радост ще прекрача,
добросърдечността ви тача,
а пък и трябва ми подслон“ —*

- 4672 *Ивен отвърнал и на кон
след портиера влязъл в двора,
а там видял, че много хора
да го посрещнат са се сбрали.*
- 4676 *След поздрав те му разседлали
жребеца, после го завели,
в обор, а след това поели
носилката с лъва ранен,*
- 4680 *помогнали и на Ивен
оръжието си да снеме.
А домакинът в това време
научил вече новината*
- 4684 *и заедно със госпожата
и с цялото семейство госта
посрещнал. С тях били и доста
роднини. След това Ивен*
- 4688 *бил в тиха стая настанен,
а редом с него и лъвът
подслон намерил в този кът.*

Две много мили и умели

- 4692 *девойки мигом се заели
да бъдат бързо изцерени
на място двамата ранени
и ги лекували така,*
- 4696 *че твърде скоро на крака
ги вдигнали и надалече
те можели да тръгнат вече^[97].*
- 4700 *От Черни трън през тези дни
се чули лоши новини:
там местния владетел в кратка,
но тежка и фатална схватка
наскоро влязъл със Смъртта,
и в нея победила тя.*

*Две дъщери сеньорът имал:
голямата непримиримо
(без малката да пощади)*

*4708 желаела да наследи
сама имота на бащата,
без да отстъпи на сестрата
полагащия ѝ се дял.*

*4712 Яд разбираем завладял
по-малката: тя заявила,
че много твърдо е решила
към крал Артур да се обърне*

*4716 за помощ, за да ѝ се върне
това, което се полага
по право^[98]. Другата веднага
помислила си, че не бива*

*4720 сестра ѝ първа да отива
на среща с крал Артур. Тя взела
каквото трябва и поела
на път на крал Артур към двора,*

4724 та там да разрешава спора.

*Пристигнала тя и с Говен
бил нейният въпрос решен:
той искал тя да обещае,
4728 че друг това не ще узнае;
в противен случай не би взел
оръжие, та на дуел
честта ѝ с меч да защитава.*

*4732 Без много бавене, тогава
и малката сестра дошла:
с палто облечена била —
възкъсо, с кожа на яката*

*4736 и с хермелинова подплата.
Изтичал вече трети ден,
откакто от ужасен плен
кралицата била спасена.*

*4740 Мелеаган бил суверенът,
пленил я с много други хора,*

*но всички вкупом от затвора
излезли. Заради измяна*

*4744 единствен Ланселот останал
заключен във висока кула*^[99].

*Тогава точно се разчуло,
че Рицарят с лъва се бил*

*4748 с гиганта зъл и го убил,
че пращал поздрав на Говен
по сродниците в този ден.*

*А племенница му драга
дошла при вуйчо си веднага,*

*за да разкаже точно как
убит бил подлият им враг
и да напомни, че доброто*

*4756 е сторено от мъж, когото
Говен отлично бил познавал,
че доблестната му проява
в знак на приятелство била.*

*4760 По-малката сестра могла
да чуе разказа. За жалост
тя много се беспокояла
и я обзело отчаяние,*

*4764 след като никакво внимание
на нея никой не обърнал,
а даже и Говен отвърнал:*

*„Разбирам вашата тревога
4768 но да ви защитя не мога,
защито дадох обещание
за друго важно начинание.“*

Отишла при Артур тогаз

*4772 и казала: „Дойдох при вас,
кралю, очаквайки подкрепа,
но с безразличие нелепо
ми отговориха мнозина.*

*4776 Ала не искам да замина
оттук, без с вас да се сбогувам.
Аз за богатство не жадувам,*

но на сестра ми да е ясно,
4780 че аз самата съм съгласна
с добро да ѝ даря каквото
тря ще. Но силом — не! Защото
аз на защита се надявам
4784 от вас, кралю.“ Артур тогава
отвърнал ѝ: „Добри слова
от вас чух аз и затова
ще препоръчам на сестра ви
4788 дължимото да ви остави“.
Ала голямата сестра,
уверена във храбростта
на рицаря, навред прославен,
4792 на този, който нямал равен,
му рекла: „Бог да ме убие,
ако безсилие надвие
в мен волята и аз ливади,
4796 гори и замъци, и сгради
склоня за нея да оставя.
Държа, кралю, аз да добавя,
че ако някой рицар смел
4800 заради нея на дуел
реши на храбър да се прави,
веднага тук да се представи!“
„Госпожо, много сте жестока!
4804 Четиридесет дни^[100] е срокът,
приет от нас, за да открие
кой мъж приема да се бие,
за да ѝ защити честта.“

4808 „Така да бъде — рекла тя. —
когато краля уважаваш,
законите му изпълняваш.
Ще чакам, щом друг избор няма,
4812 ако отсрочка тъй голяма
склони сестра ми да приеме.“
Не искайки да губи време,
по-малката на път поела,

*4816 ала пред краля се заклела,
че всичко нужно тя ще стори,
та Рицаря с лъва по-скоро
да срещне, че нали той само*

*4820 помагал щом в беда голяма,
попадне някоя жена.
Сестрата не една страна
пресякла, ала не узнала*

*4824 къде е и се разболяла
от мъка, че не ще успее,
уви, да разбере къде е
прославеният храбър рицар.*

*4828 Обезверената девица
веднъж у близки хора спряла,
ала на всички се видяла
така унила, че накрая*

*4832 те настояли да узнаят
причината. Тя споделила
с една девойка много мила
какво я хвърля в отчаяние.*

*4836 И другата, без колебание,
предложила ѝ да остане
у тях и вече да престане
да страда, а да си почине,*

*4840 като се вrekла да замине
да търси рицаря. Тъй двете
се уговорили и ето,
девойката добра и смела*

*4844 на дълъг път сама поела.
Пътувала цял ден, додето
се свечерило. Гръм в небето
отекнал страшно изведенъж*

*4848 и завалял пороен дъжд.
С душа, от силен страх обзета,
между високите дървета
по лош път движела се тя*

4852 на кон, затъващ във калта.

*Тъй тъмна тази нощ била,
че даже коня не могла
да вижда. В пълна изнемога*

*4856 тя на светците и на Бога
се молела така да сторят,
че да намери много скоро
подслон, за да се приюти.*

*4860 Но чула в миг, че рог кънти,
надеждата се възродила
у нея, тя се устремила
натам, отдемто бил екът,*

*4864 открила и павиран път,
по него скоро с ход чевръст
достигнала до дървен кръст,
след кръста малко повървяла
4868 и мост пред себе си видяла,
зад него бойниците тесни
във белите стени отвесни
на кръговиден малък замък.*

*4872 Огледала се дали няма
да види онзи, който с рог
издал бил този звук висок
и тъй случайно я спасил.*

*4876 А зоркият ѝ взор открыл
страж, скрит да дебне в крепостта,
но щом се появила тя,
взел ключ, вратата да отвори,*

*4880 излязъл и я заговорил:
„Която и да сте, елате,
добре дошла сте във палата,
девойко, че за мен е чест*

*4884 подслон да ви предложа днес.“
„От друго нужда нямам аз“ —
отвърнала му тя. Тогаз*

*4888 в дома си настанил я той
като желан гост. Там покой
открила, след като цял ден*

- тя яздила кон изтощен
през лес съвсем обезлюдял,
4892 в проливен дъжд и гъста кал.
Добрият домакин поканил
девойката да се нахрани
и ѝ поставил след това
4896 въпрос да разбере каква
причина кара я да скита
съвсем самичка из горите.
„Преди при вас да се отбия,
4900 препусках цял ден, да открия
един млад рицар — храбър мъж,
с когото още ни веднъж
не съм се срещала, но знам,
4904 че той обикновено сам
по пътища опасни ходи
и лъв за придружител води.
Дочух, че който го намери,
4908 на него винаги доверие
при нужда би могъл да има“
„С подкрепа трудно оценима
помогна и на мен самия.
4912 Бог прати го като месия,
когато бях най-притеснен.
От Бог да е благословен
тоз път, по който бе поел
4916 и който беше го довел
в дома ми, та пред моя праг
уби най-страшния ми враг.
Щом съмне, бихте го видяла
4920 отвън гигантското му тяло
лежи за страх на враговете.“
„Сеньор, за Бога, разкажете
с подробности какво се случи.
4924 Аз много искам да науча
в каква посока този смел
и силен рицар е поел.“

- „Кълна се в Бога, че не знам,
но ще ви заведа до там,
отдепто щеше да поеме
на път.“ — „Дано Бог отведе ме
при него: аз ще съм безмерно
щастлива, ако го намеря.“
- 4932 Те още дълго вечерта
говорили... На сутринта
завел я рано домакинът
там, откъдето бил заминал
добрият рицар: в таз посока
бил борът, който нависоко
над извора се извисявал.
- 4936 Поела девата направо,
до замъка чак се добрала,
а щом и хора там видяла,
за рицаря с лъва тозчас
попитала. „Та той пред нас —
отвърнали ѝ те — уби
три рицаря и може би
все още те лежат ей там.“
- 4940 „Но аз бих искала да знам
как него мога да открия.“
„Не знаем нищо друго ние...
Но тази, заради която
- 4944 войната също беше
той тук се би така сърцато,
отиде да се моли Богу
в онази църква. Твърде много
се застоя, откакто влезе,
- 4948 и явно скоро ще излезе.
Попитайте я накъде
е тръгнал; тя ще ви даде
желания от вас съвет.“
- 4952 И точно в този миг Люнет
от църквата излязла. „Ето,
че идва, с нея говорете.“
Девойката се приближила

*и най-учтиво поздравила
Люнет, а после ѝ задала
въпроса си. Люнет разбрала
защо девойката дошла е*

*и рекла да ѝ оседляят
жребеца. „Драга, аз държа
веднага да ви придружва
до там, където с него аз,*

*уви, се разделих.“ Завчаш
жребеца оседлан довели
и двете на коне поели.
Дордето яздили, Люнет*

*разказала ѝ ред по ред
съдбата си: как я винили
в предателство и как решили
палачите и то без съд*

*на клада да я изгорят,
как в най-опасния момент
пристигнал рицарят-левент.
Така говорейки си, двете*

*пристигнали там точно, дето
Люнет била се разделила
със рицаря. Тя се простила
с девойката и ред съвети*

*ѝ дала: „Все напред вървете
и ще пристигнете, дай Боже,
до мястото, където може
най-точно да се разбере*

*къде е. Спомням си добре,
че тук със него взех си сбогом,
а раните му толкоз много
боляха го, че час по-скоро*

*бе нужно да открие хора,
които да го изцерят.
Вървете все по този път —
дано днес имате късмет!“*

Забързала назад Люнет,

*че дамата да не се мръщи,
ако я няма дълго вкъщи.*

*Девойката сама вървяла
и в края на деня се спряла
пред дом, където бил Ивен
с надлежни грижи изцерен.
На входа, пред врата голяма,
слуги, и рицари, и дами
стояли; господарят също
излязъл бил пред свойта къща.*

*Тя поздравила най-учтиво
и ги попитала вежливо
дали е бил по тез места
един млад мъж, когото тя
издирва. „Но кажете кой
тук търсите.“ — „Аз чух, че той
навсякъде се движи с лъв.“
Стопанинът отвърнал пръв:
„Дойдохте късно. Колко жалко!*

*Та той замина преди малко.
Вървете бързо по следите
на коня му, ако държите
да го настигнете.“ — „Не знам
в коя посока...“ — „Все натам,
безспир по този път вървете!
И поздрав му от нас носете!“*

*Но думите им не могла
да чуе тя. Като стрела
на коня бързо полетяла
по път ту хубав, ту разкалян*^[101].

*Денят отминал неусетно,
но Рицаря с лъва най-сетне
видяла. „Боже, аз открих —
прошепнала си тя с глас тих, —
когото търсех. Но каква ли
е ползата ми? Той едва ли
ще дойде с мен. И може би*

5004

5008

5012

5016

5020

5024

5028

5032

5036

напразно толкоз път аз бих.“

в пот плувнали и тя, и конят,

- 5040 но приближила се до оня,
когото гонела, и мило,
задъхвайки се, поздравила.
„Девойко, Бог да ви помага! —
5044 отвърнал рицарят веднага. —
И да ви пази Той от злото!“
„И вас, сеньор, и вас, защото
във вас надежда имам само.“
5048 И с вяра в отзивчивостта му
тя продължила: „Дълго аз
ви търсех, вярвах, че на вас
единствен да разчитам мога.
5052 И ето, че днес, слава Богу,
да ви открия тук успях.
Безкрайно изтощена бях
от лошия и дълъг път
5056 и все пак стигнах в този кът.
Но от умората голяма
сега в мен даже спомен няма.
Забравих тежкото страдание,
5060 след като моето желание
осъществи се най-накрая.
Но не за себе си желая
подкрепата и помощта ви.
5064 Сеньор, дългът ми ме застави
сама по вашите следи
на кон да тръгна заради
една девойка с ранг висок,
5068 която никакъв порок,
поязвайте, не притежава
и всички други надминава
по чест. И би било нелепо,
5072 ако на вашата подкрепа
не ще успее да разчита.*

*Тогава с право ще се пита
дали надеждата голяма
във вас не е самоизмама
и ще се чувства уязвена.*

5076 *Тя от наследство е лишена
от своята сестра лукава
и с ваша помощ се надява
въпросът ѝ да се реши.*

5080 *Горката, днес тя се теши
с туй, че с намеса справедлива
ще я направите щастлива
и името ви нова слава
би си спечелило тогава.*

5084 *Тя бе поела да ви търси,
но тежка треска я разтърси,
уви, и още на легло е.
Кажете ми дали сте склонен
на помощ да се притечете?“*

5092 *„Кой рицар, скръствайки ръцете,
би чакал почести и слава?
За мен май друго не остава
освен да ви последвам, драга.*

5096 *Да тръгваме и то веднага!
Щом се нуждае тя от мен,
то аз на всичко съм решен
заради нея. За едно*

5100 *се моля само: Бог дано
помогне ми да оправдая
със чест надеждата на тая,
която е в беда!“ И ето,*

5104 *че тръгнали за там, където
била девойката. Вървели
те дълго време и видели
край пътя крепост чудновата:*

5108 *пред Замъка на патилата
оказали се. А денят
превалаля, притъмнял лесът*

*и вместо нощем да пътуват,
решили там да пренощуват.
Но група хора се завтекли
към рицаря и в хор му рекли:
„Очаква ви голям позор,
ако във замъка, сеньор,
останете.“ А той отвърнал:
„Луд само би се тъй обърнал
към мен. Защо по тъмна доба
вещаете ми зла прокоба
с такава злъч? Защо? Кажете!“
„Защо ли? Сам ще разберете,
щом в дързостта си се решите
на крепостта да се качите.“
Ивен натам поел завчас,
ала тълпата с пълен глас
развикала се: „Хей, нещастник,
тук те очаква край ужасен.
Щом влезеш вътре, ще се видиш
обсипан с хули и обиди,
каквито още досега
не си чул.“ — „Но защо така
говорите ми, дръзки хора?
Какво нередно съм ви сторил?
В какво пред вас съм провинен,
та тъй ръмжите срещу мен?“ —
учудено попитал той.
„Не се ядосвай, драги мой! —
обадила се с тон учтив
и с вид приветлив, отзивчив
една достопочтена дама. —
Против теб никой нищо няма,
те просто те предупреждават,
че ако дързост проявяваш,
те чака неизбежно зло.
А какво точно би могло
да бъде то — не ще ти кажат.*

- 5148 Тe резки са и груби даже,
защото искат да те сплашат.
Това е обичайно наше
държание към всеки, който*
- 5152 случайно в този замък дойде.
To e със цел да го възпрем
да влезе. Затова не щем
да пускаме дори във двора
достойни и почтени хора.*
- 5156 В последна сметка ти решаваш,
качи се, ако настояваш,
но ако с този мой съвет
съобразиш се, ти напред
и крачка няма да направиш.“
„Прекрасно виждам, че ми даваш
добър съвет. Не ще сгреша,
5164 госпојо, ако аз решава
да го последвам. Но в ноќта
тук друг подслон в околността
не виждам.“ — „Аз, уви, не можа
5168 във случая да ти помогна.
Прави, сеньор, каквото щеш.
Но, ако ти предпочетеш
да се оттеглиш доброволно,*
- 5172 знай, че и аз ще съм доволна,
че от позор си се спасил.“
Той от сърце благодариł:
„За добрината ти Бог здраве
5176 навеки нека да ти дава!
Но ако там се крие чудо,
сърцето ми е толкоз лудо,
че ме подтиква все нататък.“*
- 5180 Отишъл после към вратата
и от лъва си придружен
и от девойката... Ивен
чул, че пазачът се обръща
5184 към него: „Никой не се връща*

оттук обратно невредим.

*И вас добре ще подредим,
така че бързо се качете,*

5188 *позор за да си навлечете!“*

*Да, много плашеща била
поканата, но не могла
обратно рицаря да върне.*

5192 *Не пожелал той да обърне*

*внимание на портиера,
подминал го и се намерил
в просторна зала осветена,*

5196 *в съседство с място, оградено
с колове остри и дебели.*

*Видял той вътре, че седели
към триста тъжни, изморени*

5200 *девойки, в работа вгъбени:
с копринени и златни нишки
тъчели те платна най-пищни.*

*Във своята нищета горките,
били без кърпи на главите;*

*през дрехите им излинели
се виждали изнемощели
гърди и рамене. Ивен*

5208 *бил при вида им възмутен,
а щом нещастните девици
съзрели влизация рицар,
те толкова се притеснили,*

5212 *че в своя срам се просълзили.*

*Ивен, обзет от гняв и яд,
към портата поел назад,
ала вратарят се изпречил*

5216 *и казал: „Накъде, човече?*

*Веднъж щом в този замък влезеш,
не можеш вече да излезеш.*

Ще понесеш такъв срам тук,

5220 *какъвто още никой друг
не е познал. Ти безразсъден*

*показа се и си осъден
на безподобно унижение.“*

*5224 „Не съм с такова намерение,
мой братко, но държа да знам
отде са тези деви там.*

*Със своите неуморни пръсти
5228 от тези нишки те чевръсто
прекрасни платове тъкат.
Ала унил им е видът.*

*Изглеждат гладни и страхи, но биха били по-красиви,
ако се бяха пременили
5232 с одежди от брокат и свила.
Кой отреди им тази орис?“*

*5236 „Друг потърси да отговори
на този твой въпрос!“ — „Тогава
сам ще опитам да се справя.“*

ИВЕН отишъл там, където

*5240 тъчели тези деви клети.
Представил им се най-учтиво,
а после поздравил вежливо,
но забелязал как се стичат*

*5244 сълзи безспирно от очите
на клетничките и им рекъл:
„Кой на тегло ви е обрекъл?
Дано сам Бог ви отърве*

*5248 от ядове и страхове
и с радост да ги замени!“*

*Една от младите жени
му отговорила: „Дай, Боже,
5252 каквото казахте, да може
да стане! Щом сте тук при нас,
навярно важно е за вас
кои сме, сир, да разберете.“*

*5256 „От де сте вие? Я кажете
кой тук ви държи пленени?“*

„В Девичи остров^[102] сме родени,
където младият ни крал

⁵²⁶⁰ в безгрижие сред лукс живял.

Ала преди години кралят —
от двор в двор взел да обикаля
със намерение превзето

⁵²⁶⁴ да търси чудеса. И ето —
влетял тук в клопка свръхопасна.

А мястото си е ужасно,
че властват тук с нечиста сила
⁵²⁶⁸ два яростни сатанаила.

Те ни обричат на страдание
и вас ви чака поругание,
сеньор, в туй сигурен бъдете,
⁵²⁷² ако им откуп не дадете.

Щом кралят влязъл в този замък,
очаквали го тези двама
гиганти зли и озверени,

⁵²⁷⁶ от дявол и жена родени^[103].
Как силата им би прекършил
млад крал, все още ненавършил
и осемнадесет години.

⁵²⁸⁰ Той лесно можел да загине,
разсечен със един замах
от който и да е от тях.

Страх младия ни крал обзел

⁵²⁸⁴ и затова той се заклел,
че ще им праща ежегодно
по трийсет деви благородни,
додето двамата са живи.

⁵²⁸⁸ Поискал кралят предвидливо
помилвани да бъдем ние,
ако тях някой в бой убие —
така да не търпим лишения

⁵²⁹² без грехове и прегрешения...
Но туй са блянове измамни —
от тези демони коварни

едва ли ще се отървем.

- 5296 *Тъй цял живот ще си тъчем*^[104]
и като просяци последни
ще ходим голи, боси, бедни,
все тъй корав хляб ще ядем
5300 *от глад съвсем да не умрем.*
От този труд до изнемога
злодеите печелят много
и всяка носи им пари —
5304 *над двайсет су на ден дори.*
А ние сме без пукнат грош,
макар над стана ден и нощ
да си избождаме очите.
5308 *Труда ни никой не зачита*
и ако спрем да си починем,
а в този час край нас премине
гигант, заплашва ни, че може
5312 *със сопата да ни наложи,*
дори да ни осакати^[105].
Не знам как би помислил ти
за миг почивка... Но защо ли
5316 *ви казвам нашите неволи?*
Обиди, болки върху нас
се трупат толкова, че аз
и една пета част едва ли
5320 *предала бих. Най-много жалим,*
когато рицари почетни,
в юначни битки закалени,
пред погледа ни жертва стават
5324 *след унизителна разправа,*
за нас когато се застъпят.
Горките рицари! Те скъпо
заплащат, че във този кът
5328 *дошли са да се приютят.*
И сам ще видите, сеньор,
че ви очаква тук позор,
зашпото те тъй ще направят,

- 5332 че с подлости ще ви заставят
бой срещу тях да поведете.“
„Девойко, — рекъл той — бъдете
спокойна! Бог да ми помага,
5336 щом с демоните се налага
да вляза в бой. Сега желая
да разбера аз най-накрая
от хората във този кът
5340 дали подслон ще ни дадат.“
„Сеньор, аз също ще се моля
да бъде Божията воля —
да не познаете провала.“
5344 В просторната и нова зала
Ивен със своите се върнал,
но никого той там не зърнал.
През къщата тогава минал
5348 и стигнал до една градина.
Един слуга, без да отлага,
в яхър конете им веднага
отвел: били те подслонени,
5352 нахранени и напоени;
в овес и слама до корема
били... Май някой щял да вземе
единия, ала изглежда,
5356 че пъклената му надежда
била напразна... Та Ивен
бил здрав и жив, а не ранен.
Със свойте спътници той влязъл
5360 в градината и забелязал
стар знатен мъж, облакътен
върху постилка от сатен;
държейки книга, там седяла
5364 и някакъв роман четяла^[106]
девойка с рядка красота
(а той бил нейният баща).
До тях и майката била
5368 приседнала, тъй че могла*

*да слуша с радост как чете
единственото им дете.*

На седемнадесет години

*5372 била, ала с чар ненадминат
се отличавала: щял даже
и бог Амур да се окаже
пленен от нея, пък и тя
5376 би споделила любовта
със него: той би се превърнал
от бог в човек и би обърнал
сам срещу себе си стрелата,
5380 неизлечимо във душата
със своя лък би се ранил...*

*Щом някой се е изцерил,
той истински не е обичал.*

*5384 За тази рана непривична
аз мога дълго да говоря.
Ако на някои се стори,
че дрънкам врели-некипели,
5388 то е защото те са стрели
да любят — даже им додява
щом често им се споменава,
че някой искрено обичал
5392 и от любов се е обричал
на вечни чувства със обет [107].*

*Та ето как е бил приет
Ивен в овошната градина:*

*5396 щом го съгледали, мнозина
да го посрещнат се завтекли
и най-приветливо му рекли:
„Оттук, оттук благоволете
5400 да минете, сеньор. Бъдете
благословен от Бог и нека
да ви помага той навеки —
на вас и всички ваши близки.“*

*5404 Не знам дали е всеки искал
привидно да му угоди,*

*а всъщност да го заблуди,
но те се постарали доста
5408 добре да се почувства гостът.
На господаря дъщерята
оказала му чест, каквато
човек най-близък заслужава.*

*5412 И както много настоявал
взискателният ѝ баща,
помогнала на госта тя
оръжието си да снеме,
5416 излязла после, за да вземе
и гащи бели, и ръкави
и риза... След това със здрави
конци ръкавите зашила
5420 и хубаво го натъкмила.*

*Дали за тези дрехи няма
наскоро той цена голяма
да заплати? Не дай си, Боже!*

*5424 Тя му подала да си сложи
и горна дреха и манто
(от скъпа кожа било то).
От туй внимание Ивен*

*5428 се чувствал доста притеснен.
Ала девойката грижлива
била прилежна и учтива
и сръчно, с опитни ръце,
5432 желаела от все сърце
услугите да му направи.*

*Усещала, че той се нрави
на майка ѝ, и със внимание
5436 и с изключително старание
била към гостенина мила.*

*Тя толкоз гозби наредила
да сложат, че дори слугата
5440 едва донесъл там храната.
Той цяла нощ край госта шетал.*

А помещението, дето

*ги настанили да преспят,
било тъй тихо, че шумът
изобщо в него не се чувал.
Там също и лъвът нощувал —
присвят на рицаря в краката.*

- 5444 Но щом запалил Бог зората
и възвестил нов светъл ден,
ведно с девойката Ивен
за утринната литургия
5452 отправил се: и към светия
Дух там те двамата редели
молитви и тропари пели.
След тази меса, от която
5456 царял мир на Ивен в душата,
той заявил на домакина:
„След малко трябва да замина.
Сеньор, настъпи вече време,
5460 преди път сбогом да си взема.“
„Не, драги, туй е немислимо! —
отвърнал другият. — Тук има
отдавнашен строг обичай...
5464 За жалост до фатален край
е водел винаги до днес.
Почекайте тук, ваша чест,
зашто ще извикам аз,
5468 за да премерят сили с вас
два великана — хем високи,
хем много силни и жестоки.
Ще им излезете насреща
5472 и ако в битката зловеща
сразите ги, за дъщеря ми
ще се ожсените... Измами
не са възможни. Тя дори
5476 с имение ще ви дари.“
Ивен отвърнал: „Не желая
подобно нещо. А пък тая*

девойка умна, нежна, мила
5480 един ден би ощастливила
дори германския владетел.“
„Сеньор, я по-добре млъкнете!

Излишно е да се стремите
5484 тъй лесно да се отклоните
от обичая [108]. Изход няма.

Припомням ви, че този замък
и щерка ми и туй имение
5488 (гори, поля) ще са владение —
и то за цял живот — на тоя,
който гигантите в двубоя
убие... А борба ще има —

5492 тя просто е неотменима.
Причината, зарад която
отказвате за дъщерята
да се ожените, е явно

5496 страхът. И смятате безславно
от боя да се отървете.

Но няма как, сеньор. Бъдете
напълно сигурен, че щом

5500 преспал е някой в моя дом,
поне до днеска здрав и читав
не си е тръгвал. Аз разчитам
на помощ от юначен рицар

5504 със обиграна в бой десница,
че ако тези великани
получат смъртоносни раны
от него в битка величава,

5508 то щерка ми едва тогава
би се омъжила.“ — „Туй значи,
че аз не мога по друг начин
да действам тук. Бих предпочел

5512 да не излизам на дуел,
но обичаят щом налага,
ще вляза в бой и то веднага.“
Дошли онези двама братя,

- 5516 по-черни и от сатаната.
Ненавистните великани
държали сопи обковани,
били със ризници покрити,
5520 ала оставили открити
лицата както и краката.
А всеки имал във ръката
лек щит и здраво го държал.*
- 5524 Лъвът страхотно изръмжал,
щом ги видял и се досетил,
че великаните проклети
със тежкото си снаряжение
5528 със господаря му сражение
ще поведат. Разтърсил грива,
настръхвайки от ярост дива,
забил с опашка по земята,
5532 разтворил своята паст зъбата
с готовност да се включи в боя,
за да спаси от гибел своя
любим стопанин. Щом видели
5536 лъва, злодеите се спрели
и рекли: „Я отдалечете
лъва, васале! Останете
сам срещу нас — не бива той
5540 страна да взема в този бой:
щом стане нужда, той веднага
би скочил, за да ви помага.“
„Зашо сами не отстраните
5544 лъва, щом толкоз си боите? —
попитал двамата Ивен. —
Аз бих се радвал той на мен
на помощ да се притече.“*
- 5548 „Предупреждаваме ви, че
сте задължен срещу нас сам
да се сражавате. Ей там
ще трябва да стои лъвът —
5552 така изисква го редът.*

Във никой случай ние няма,
васале, двама срещу двама
да водим бой^[109]. И да не щете,
5556 ще трябва да го отведете.“
„Щом трябва... Но къде не знае?“
„Ей там, в онази малка стая.“
„Добре, тогава. Тъй ще сторя
5560 и в стаята ще го затворя.“

Щом бил лъвът отдалечен,
донесли бързо на Ивен
доспехите и му ги дали,
5564 а после коня оседлали
и тутакси го яхнал той,
готов със тях да почне бой.

От нетърпение горели
5568 двамината — те озверели
в стремежа си да го покрият
с позор или да го убият.

И всеки почнал да налага

5572 Ивен със своята тояга,
а той, уви, едва успявал
все никак да се отбранява
от ударите им със щита

5576 и с шлема. Битка страховита
се разразила. Те успели
превес да вземат. Полетели
безброй парчета (и големи

5580 и малки) на Ивен от шлема.

Но той все още имал сили
(те даже се увеличили
трикратно), щом като видял,
5584 че тежък бой му предстоял.

Принуден бил да се обръща
към двамата и да отвръща
на всеки тежен удар с два.

5588 А в стаята лъвът едва

*се сдържал... Вътре бил принуден
той да стои, а боя труден
сам господарят му любим*

*5592 да води. Най-необходим
лъвът се чувствал в тоз момент
и щял веднага на Ивен
дължимото да отаде,
5596 ако откриел откъде
да се измъкне. Пак се взирал,
но изход нийде не намирал.*

От боя страшен шум се вдигал,

*5600 така че до лъва достигал
ек, който все по-сilen ставал.
От него той се притеснявал
и му било пределно ясно,
5604 че в положение опасно
стопанинът му се намира.*

Лъвът от ярост нямал мира

*и блъснал разярен с краката
5608 с отскок той прага на вратата,
а този праг гнил се оказал.*

Лъвът веднага забелязал

това и с лапи взел да рие;

*5612 така успял да си разкrie
отвор, през който си проврял
главата и изтръпнал цял,
като видял във пот Ивен,*

*5616 почти напълно изтощен
от битката със двата звяра.*

*Как сам-самичък той би сварил
на ударите да отвръща*

на тези демони могъщи?

*Какво ли можел да направи
той срещу щитовете здрави
на двамата, които вече*

*5620 въртели много сръчно меча
със вяра, че са несломими.*

*Ивен изпитвал обяснима
боязън от смъртта, но той
в неравния жесток двубой
не бил все още победен.*

*Макар и трудно, в тоз момент
лъвът успял да се измъкне
на панук на замисъла пъклен
на злонамерените братя
и също включил се в борбата.
Със лапата си той ударил
единия и го стоварил
за миг като сърна сразен.
Мнозина с поглед възхитен
се радвали на таз промяна.*

*А другият, от страх обхванат,
беснеел — чудел се дали
сразения да подкрепи
или за своето спасение
да мисли. Нямало съмнение,
че щом лъвът е повалил
другаря му, той не би бил
във никой случай пощаден*

*и гръб обърнал на Ивен,
защото го обзел страхът,
че ще го порази лъвът.
А пък Ивен това и чакал
и с меч главата му отсякъл,
без демонът да подозре,
че толкоз бързо ще умре.*

*След туй Ивен от коня скочил
и към лъва си се насочил,
защото искал да избави
тоз, който в лапите си здрави
лъвът със ярост тъй държал,
че другият без малко щял
да е напълно умъртвен.*

С достойнство рицарско Ивен

*лъва полека отстранил
и неочекано открил,
че рамото на великана
изтръгнато е и от рана
дълбока тъмна кръв тече.*

*Ивен прекрасно виждал, че
противникът му няма как
зло да му стори. И все пак
раненият със сетни сили*

*мълвял: „Да бяхте отстранили
лъва си, рицарю почен,
защото явно е решен
с един замах да ме убие.*

*Загубих днес, така че вие
правете с мен каквото щете!
И все пак, другче мой, бъдете
добър и ако някой страда*

*и се обърне за пощада
към вас, сеньор, не го мъчете,
а рицарски се отнесете
към него. С тази тежка рана
как срещу вас аз ще застана.
За мен друг избор не остава
сега, освен да се надявам
на слизходжение от вас.“*

*Ивен отвърнал му: „Тогава
признай си, че си победен
и че не ще се биеш с мен!“*

*„Загубих този бой, сеньор,
че победен съм няма спор.*

*Днес състрадателен бъдете
и от лъва си ме спасете!“*

*„Добре! Нали си в плен, човече,
от нас не се страхувай вече!“*

*Щом хората това видели,
при рицаря дошли и взели
да го приветстват пред палата.*

5664

5668

5672

5676

5680

5684

5688

5692

5696

- 5700 А домакинът с госпожата
му рекли, видимо щастливи:
„Сеньор, тоз подвиг утвърди ви
за господар на всички нас.*
- 5704 Освен това от този час
ще сте на щерка ни съпруг.“
„Тя нека си остане тук
при вас, но вие не мислете,
5708 че мразя я, а си спомните
обета да освободите,
сеньор, девойките, които
сте задържали в този замък.“*
- 5712 „Добре, аз в никой случай няма
да се отметна, щом решите
за щерка ми да се сгодите.
Тя е тъй умна и красива,
5716 възпитана и отзивчива.
Не чакайте брак по-щастлив.“
Ивен отвърнал с тон учтив:
„Как с нея да се съберем?*
- 5720 Не ме познавате добре —
обвързаностите си аз
не бих разкрил сега пред вас,
ни другите си цели днес.*
- 5724 Знам, всеки друг с такава чест
би се гордял, но аз не мога.
Повярвайте, кълна се в Бога,
че ако можех, бих го сторил.*
- 5728 Но за това да не говорим,
че път ме чака по-нататък
с онази дева, със която
дойдох. Тя спътница ми беше
5732 и тъй добре се с мен държеше,
че аз, каквото и да става,
дължа й преданост такава
и тръгвам с нея.“ „Ала как
5736 ще минете през моя праг?*

*Щом аз не разреша вратите
да ви отворят, ще стоите
в дома ми като във затвор.*

- 5740* *Обида е и е позор
за нас, че толкоз дързък бяхте
и мойта дъщеря презряхте.“
„Презрят съм я? Сеньор, не бива
да ми приписвате такива
неща!... Със никоя жена
не ще се свържа и вина
за туй аз нямам, разберете,*
- 5744* *5748* *Най-сетне сигурен бъдете,
че щом възможност се представи,
ще дойда и със дъщеря ви
във замъка ще вдигнем сватба.“*
- 5752* *„Кого ли може да зарадва
това уклончиво твърдение?
Ако изпитвате влечениe
към нея, вие вероятно
5756* *ще се завърнете обратно,
а не затуй, че обещание
поехте. Никакво внимание
аз в случая не му отдавам.*
- 5760* *5764* *Но все пак ви освобождавам
от обещания, поети
по принуждение. Вървете,
където щете. Дали вятър,
да студ или знойно лято
ще ви попречат някой ден
да дойдете — това за мен
е все едно. Сеньор, насила
5768* *на никой щерката си мила
аз няма никога да дам.“*

*и ето, че Ивен оттам
си тръгнал. С него път поели
5772* *и пленничките: те вървели*

*в редица две по две, с изпiti
лица, но радостни, честити.*

И на Създателя едва ли

5776 *те биха от сърце отдали
такава почит, със каквато
те гледали Ивен, когато
извеждал ги от онзи замък.*

5780 *Подире му тълпа голяма
вървяла в знак на уважение.
Ивен с известно притеснение*

*мълвял си: „Никак не разбирам
какво те точно в мен намират,
за да ме хвалят толкоз много.“*

*А после рекъл им: „За Бога,
мъкнете, хора изтощени,*

5784 *не сте ми с нищо задължени.
Аз ни едно обидно слово
от вас не чух.“ Но те отново*

обсипали го със похвали

5792 *и му добър път пожелали.*

*Девойките със думи мили
сърдечно му благодарили
за добрините, а накрая*

5796 *държали да му пожелаят
със божията благодат
да бъде цял живот богат,
където и да е. Ивен*

5800 *им казал удовлетворен:
„Вървете! Нека Бог ви води
и да не срещате несгоди,
по своя път, а само радост.“*

5804 *С неописуема отрада
девойките си сбогом взели
с Ивен и своя път поели.*

А той с девицата, която

5808 *го водела, по път обратен
ведно с лъва шест-седем дни*

*през планини и равнини
пътували и най-накрая
се появили при оная
сестра, отчаяна, сломена,
че от наследство е лишена.*

*Щом отзивчивата девица
с прославения храбър рицар
и неговия лъв видяла,
сестрата мигом засияла
от радост, вярвайки, че вече
не ще да е съвсем далече
така очакваното време,
когато своята част ще вземе
от бащиното си имение.*

*5812 Презрителното поведение
на нейната сестра, за жалост,
задълго я било държало
в леглото болна и унила
5828 и се била възстановила
току-що. Щом като разбрала,
че идват, просто полетяла
спасителите си да срещне
5832 със благодарност най-гореща.
Тъй се вълнувала, че даже
тя не могла да си изкаже
доволството и своята радост.*

*5836 От страх, че може до досада
едно излишество словесно
да доведе, ще е уместно
да ви спестя как в този дом*

*5840 се веселили всички. Щом
зорите утринни изгрели,
те на конете си поели
към замъка, където бил
5844 Артур свой стан установил
от две недели. В този замък
била онази по-голяма*

*сестра, която все ламтяла
5848 да присвои и двата дяла.*

*Тя не могла да предположи,
че някога сестра ѝ може
да дойде с някой рицар смел
5852 и зарад нея на дуел
той да се бие със Говен.*

*А пък един-единствен ден
от срока още ѝ оставал:*

*5856 а после никой нямал право
част от наследството да вземе,
каквото и да предприеме.*

*Но как да си представи тя,
5860 че непредвидени неща
очаквали я? В къща ниска,
намираща се доста близко
до замъка, преспал Ивен,*

*5864 от своите близки придружен.
Щом съмнало, след крепък сън,
излезли всички те навън
и след това отишли тайно*

*5868 до замъка. А там незнайно
от колко време от Говен
вест нямало до този ден.*

*Голямата сестра обаче
5872 узнала овреме това, че
той се намирал в таен кът
на около три левги път
от замъка. Оттам Говен*

*5876 се върнал много променен,
а пък освен това се бил
с такова облекло снабдил,
че никой не го разпознал.*

*5880 Тогава при самия крал
голямата сестра решила
да иде и му заявила:*

- „Как бързо времето минава,
5884 кралю, и пладне отминава.
Уреченият срок изтече.
И вие виждате добре, че
за правото си ще се боря
5888 и всичко нужно аз ще сторя.
Ако е имала желание
и съответно основание
да го оспорва, сир, пред вас,
5892 сестра ми щеше в този час
да бъде туха. Слава Богу,
че се забави толкоз много.
Това е според мене знак,
5896 че тя не вижда вече как
могла би своя интерес
да защити. А аз до днес
готова бях да устоявам
5900 правата си да притежавам
наследството. Не се наложи
с оръжие край да се сложи
на спора и е вече време
5904 път най-спокойно да поема
към бащиното си имение,
че то без никакво съмнение
е мое. Вече се разбра,
5908 кралю, че моята сестра,
каквото и реши да прави,
за да се противопостави
на мен с кавги или с молби,
5912 напразно сили ще хаби.“
Артур изслушал със внимание
коварното й излияние
и й отвърнал: „Вижте, драга,
5916 според закона се налага
въпросът щателно да бъде
от моя трибунал обсъден.
Затуй ще чакате. Сестра ви*

*5920 могла би тук да се представи
преди уречения срок.“*

*Едва изрекъл кралят строг
словата си и в тоз момент
5924 пред него се явил Ивен
със малката сестра; лъвът
останал бил във онзи кът,
където през нощта преспал.*

*5928 А щом девойката видял,
Артур си радостта не скрил,
зашпото в този спор той бил
на нейната страна. „Седнете
5932 до мен, девойко, и бъдете
от Господа благословена!“ —
й рекъл кралят. Уязвена
голямата сестра била
5936 от чутото и не могла
яда си да сдържи, а цяла
като земята почерняла.*

*Щом малката се приближила
5940 до краля, тя се поклонила
и рекла: „Бог да пази вас,
и двора ви. Пристигнах аз,
кралю, и вярвам, че държите
5944 на правото и ще решите,
че този рицар днес ще може
в дуел честта си да заложи,
за да ми защити правата.*

*5948 Той е със щедрост всепризната
и с куп неща обременен е,
ала склони заради мене
делата си да изостави
5952 и днес пред вас да се представи.
Било би по-добре сестра ми
да не цели да ме измами,
а доброта да прояви*

- и мир да се установи
между нас двете най-накрая.
Аз нищо нейно не желая.“*
- „Нали и аз от тебе също
не искам нищо, че ти всъщност
не притежаваш нищо свое.
Едно е истина и то е,
че ти, каквото да се случи,
от мене дял не ще получиш.“*
- Със доста сдържан тон, вежливо,
сестра ѝ рекла предвидливо:
„Наистина ще съжалиявам,
че зарад нас ще се сражават
двамина рицари достойни.
Този наш спор е непристоен,
но аз си искам дял, защото
той ми е нужен за живота,
и благодарна ще ви бъда,
ако с добро и без присъда
отстъпите ми туй, което
е мое.“ — „Сигурна бъдете,
че само някой полулял
част някаква на вас би дал.
Дори да знам, че адски огън
ще ме изпепели, не мога
да си представя как от мен
дял бихте взела някой ден.
Дори да бъде с нощ сменена
зората и обратно Сена
да потече, с бой само може
тоз спор да се реши.“ — „Дай, Боже,
възкликала сестра ѝ — тоя
мой рицар да спечели боя!
Ах, аз току-що казах «мой»,
а пък не зная кой е той.
А и той мене не познава.“*
- Тъй секнал спорът. И тогава*

*сестрите за ръка завели
сред двора рицарите смели.
Веднага стекла се тълпата*

5996 *да гледа битката, с която
тоз спор да се реши. Но тук
съперниците един друг
не се познали. А нали*

6000 *отдавна близки те били?
Защото монсеньор Говен
обичал като брат Ивен,
а и той с обич му отвръщал.*

6004 *За двамата било присъщо
в залог на дружбата им свята
да си заложат и главата,
но да се пазят един друг.*

6008 *Тъй биха сторили и тук,
ако се бяха разпознали!
Така е в дружбата! Едва ли
в света по-силно чувство има.*

6012 *Ала със сила несломима
се проявява и враждата.
Затуй в гърдите, по главата
нанасяли си те безброй*

6016 *жестоки удари. Та кой
приел би вместо слава срам?
Вражда и Дружба — аз не знам
как място в един дом намират*

6020 *и как под покрив общ се сбират
две чувства толкова различни?
Туй според мен е нелогично.*

6024 *Там явно ще им бъде тясно.*

6028 *В съжителството им ужасно
те трудно биха се разбрали
и в разправии и скандали
живели биха двете, щом*

*се срещнат във един общ дом.
Щом всяко тяло притежава*

*различни крайници — тогава
в закътана далечна стая*

*6032 отива Дружбата накрая,
а пък Враждата — на съседен
етаж: към улица да гледа,
че според нейните привички,*

6036 тя иска да я виждат всички.

*Враждата вихreno в атака
се устремява, без да чака,
и Дружбата чрез изненада*

6040 тя почва подло да напада.

Къде си, Дружбо? Вън излез!

*Не се крий, за да видиш днес
как, съюзени, враговете*

6044 към теб вървят от бяс обзети.

*А тях ги свързва дружба свята,
(защото щом не се отмятат
приятелите, тя тогава*

6048 вовек безценна си остава).

*Но Дружбата не се усеща,
че със Враждата ще се среща,
защото тя със ум и сила*

*6052 навреме би предотвратила
приятели да се сражават
и яростно да се раняват.*

Враждата се държи злонравно,

6056 а Дружбата е сляпа явно,

щом тя изобщо не съзира,

че пред очите ѝ не спира

дубоят кървав. Без причина

6060 Враждата карала двамина

другари верни да се бият

безсмислено, без лошотия.

От древни времена се знае,

6064 че щом смъртта на друг желаеш,

туй означава, че го мразиш.

Нима Ивен желаел в тази

борба смъртта на сир Говен?

6068 *Да! И Говен ли в онзи ден
държал на онзи свят да прати
най-предания си приятел
със собствената си ръка?*

6072 *Нещата не стоят така.
Не искал ни един от тях
да стори този скверен грях,
дори ако след дълъг бой
престола в Рим получи той.*

Дали не ви подвеждам аз?

6076 *Безспорно е, че в онзи час
и двамата били решили
безмилостно, със всички сили
до край да водят битка жејска,
да си нанасят рани тежки,
додето някой не спечели*

победа пълна във дуела.

*Кой от двамината обаче
би се решил да се оплаче
от загубата? С явна злоба*

6088 *противника да вкара в гроба
би влязъл всеки в бой последен
в очакване на край победен.*

И ако бъдел победен,

6092 *как би си позволил Ивен
да се оплаче, че в борбата
получил рани от ръката
на своя най-добър приятел,
а не от враг или предател?*

*А и Говен на свой ред как
би се ожалил, че не враг,
а скъп другар го е сразил,
ако Ивен е победил?*

*Така е, щом не се познали,
не можел никой да се жали.
С такава ярост почнал боят,*

- 6104 че всеки копието свое
строшил на хиляди парчета.
Мълчали те, от гняв обзети,
но ако дума даже бяха*
- 6108 си казали, веднага щяха
да разберат кой е отсреща
и друга би била таз среща.
Би хвърлил всеки своя меч*
- 6112 и би се втурнал отдалеч
приятеля си да прегръща.
Не биха потрошили също
те своето въоръжение*
- 6116 при яростното стълковение
и всеки своя меч и щит
би пазил здрав, а не разбит
от ударите с всички сили.*
- 6120 Но те тъй яростно се били,
че всеки гледал с острието
на меча да рани в лицето
противника, а с ръкохватката*
- 6124 щелял със точен удар в схватката
да смаже нос, уста, забрало.
Кръвта като река течала,
а изпод броните разпрахи*
- 6128 се виждали дълбоки рани.
В стремежа си да вземат връх,
останали дори без дъх.
Не мислил никой да се пази*
- 6132 и изумруди и елмази
от шлемовете им челични
летели на страни различни.
От ударите страховити*
- 6136 при сблъсъка жесток главите
на двамата мъже кънтели.
Отпаднали те при дуела,
очите им блестели само,*
- 6140 но с настървение голямо,*

*със мускули все още здрави,
с пестници силни и корави
размахвал всеки своя меч*

6144 във развилиялата се сеч.

*В двубоя лют я шлем, я щит
бил смачкан или бил пробит.*

От дългите им остриета

*6148 и ризниците на парчета
били. Тъй яростно се били,
че двамата се изтощили
и преценели, че е време*

6152 да спрат и дъх да си поемат.

*След малко тежкото сражение
подели с ново настървение
по-силно отпреди. Тълпата*

*6156 следяла с интерес борбата
и възхвалявала бойците:
„Куражът им е за възхита
и ако боят продължава,
6160 те търсят в него не забава,
а средство да се отличат
и своята чест да защитят.“*

*Съперниците проумели,
6164 че хората с това целели
сестрите да сдобрят. Но всуе,
не щяла каката да чуе
за друго. Малката сестра*

*6168 показала се по-добра
и този път: Артур и дворът
да кажели какво да сторят.*

*Със отвратеност от ината
6172 и от ламтежа на сестрата
и кралят с младата кралица,
и всеки гражданин и рицар
по-малката сестра решили
6176 да подпомогнат с общи сили.
Примолили се разни хора*

*Артур да е арбитър в спора,
та тя да вземе също дял.*

- 6180 *Поискали от своя крал
на рицарите да предложи
да спрат, защото лесно можел
единият от тях убит*
- 6184 *да падне в боя страховит.
Но крал Артур им заявиł,
че трудно той би помирил
сестрите, тъй като била*
- 6188 *хем алчна първата, хем зла.
Дочули кралските слова
съперниците, но това
не им попречило отново*
- 6192 *да водят схватката сурова,
без някой някак да успее
над другия да надделее.
И всеки, явно изтерзан,*
- 6196 *готов и на най-скъпа дан
за своята чест, се чудел кой
се е решил да води бой
със него, кой в това сражение*
- 6200 *показва толкова умение
и във защита, и в атака.
Над двамата се спускал мракът.
След миналия в битка ден*
- 6204 *бил всеки много изтощен,
покритото със рани тяло
неимоверно го боляло,
а ризница му разбита*
- 6208 *била с гореща кръв пропита.
Те искали да спрат, че вече
Се спускала над двора вечер,
а и че всеки се боял*
- 6212 *от другия, защото цял
ден двамата със равни сили
в жестокия двубой се били.*

По тези две съобразения
6216 *примирие без възражение*
приели те, а пък съдбата
за техния кураж в отплата,
решила да се разпознаят,
6220 *преди да е настъпил краят.*
Ивен, мъж с благородни нрави,
поискал пръв да се представи,
ала при тежкия двубой
6224 *премного кръв изгубил той,*
затуй не разпознал Говен
гласа му слаб и променен.
„*Cир — казал той — припада мрак*
6228 *и според мене няма как,*
ако престанем да се бием,
да бъдем обвинени ние
в страхливост. Мойто уважение
6232 *спечелихте в това сражение*
и даже се боя от вас.
До днес не съм се срещал аз
6236 *с друг рицар, който тъй умело*
да се сражава. Вие смело
и във атака и в отбрана
се бихте. Много тежки раны
получих в днешния двубой.
6240 *От ударите ви безброй*
изтръпвах, мисля най-подир,
че по-добър от мен сте, сир!“
„*За Бога — възразил Говен, —*
6244 *ако сте вие изтощен,*
то аз, за моя изненада,
дваже повече от вас пострадах;
каквото дадох ви, от вас
6248 *със лихви го получих аз.*
Нападах ви, ала в ответ
спечелих удари безчет
и в мен извикахте възхита.

- 6252 Но позволете да попитам
за името ви. Аз самият
не смятам своето да крия.
Говен ми казват и съм син
6256 на благороден владетел —
баша ми Лот е крал велик!“
Ивен надал сподавен вик,
щом чул със кой се е сражавал.
6260 От мъка и от гняв тогава
веднага хвърлил надалеч
окървавения си меч
и потрошения си щит
6264 и, скачайки от коня, с вид
объркан казал: „Битка тежка
заради очевидна грешка,
за жалост, водихме днес ние.
6268 Щях да откажа да се бия
с вас, ако бях ви разпознал.
Повярвайте, че бих признал,
преди да съм се бил със вас,
6272 че победеният съм аз!“
„Какво? — извикал сир Говен. —
Но кой сте вие, сир?“ „Ивен!
За мен сте по-скъп и от брат
6276 и вас най-много в този свят
ценя, защото с помощта ви
постигнах почести и слава.
И аз заслуженото днес
6280 ще ви отдам. За мен е чест
за победен да се призная!“
„Сир, троугнат съм, но не желая
подобна чест аз на готово —
6284 му възразил Говен отново. —
На по-достойния се пада
победата като награда,
така че ваша е, за Бога!“
6288 „Не, сир, след боя аз не мога

*да си стоя прав на краката
и много убедено смятам,
че вие днес сте победител!“*

6292 „Напразно се беспокоите —
отвърнал тутакси Говен, —
по-скоро аз съм победен.

Не е ласкателство това

6296 *а честни, искрени слова.*

*В света не ще се друг намери
с достойнствата ви да се мери!“*

Той скочил мигом на земята

6300 *и както брат прегръща брата,
се хвърлили в прегръдка здрава.*

*Все още всеки настоявал,
че другият е победил.*

6304 *Но кралят спора прекратил.*

*Бароните се приближили,
приятелите обградили,
с надеждата, че ще научат*

6308 *какво ли всъщност се е случило,
та тези двама воини тук
се радват тъй един на друг.*

*Артур запитал ги: „Сеньори,
кажете кой какво ви стори,
та след като се бихте гневно,
тъй искрено и задушевно
прегърнахте се тук пред нас?“*

6316 *Говен отвърнал му: „Sir, аз
разбрах, че тази битка тежка
дължи се на неволна грешка,
и щяхме с моя скъп побратим*

6320 *за зла беда да си изпатим.*

*Сега ще разберете как
един във друг видяхме враг.*

Аз, племенникът ви Говен,

6324 *уви, не разпознах Ивен,
додето той не ме попита*

*след битката ни страховита
с кого чест имал да се бие,*

*6328 и тъй установихме ние
кои сме, с помощта на Бога.*

*Аз бях обхванат от тревога,
че боят дълго продължава,*

*6332 че силите ми намаляват,
и бях на прага на смъртта
сразен, кралю, от ловкостта
на този рицар, който смело
6336 се биеше за право дело.*

*Добре, че аз отстъпих с чест
пред моя пръв приятел днес
и залудо не бях убит!“*

*6340 Ивен ядосан и сърдит,
от думите му предизвикан,
със невъздържан глас извикал:
„Кралю, неправда аз не мога
6344 да понеса пред вас и Бога!*

*Победата днес не е моя,
защото аз загубих боя!“*

*6348 „Не — аз!“ „Не — аз!“ — във надпревара
стремял се всеки да изкара
сам себе си за победен
и с дух другарски несъмнен
най-предания си приятел*

*6352 за победител в боя смятал
и всеки краля убеждавал,
че другият по-заслужавал
да се окичи със победа.*

*6356 Артур ги слушал и ги гледал
как те, до крайност изтощени
и със тела окървавени,
не спирали тъй да говорят,*

*6360 и за да сложи край на спора,
с категоричен тон им казал:
„Сеньори, всеки ни показа,*

- чe изключително държи
6364 на другия, чe му дължи
признателност за доблестта му.
Със възхищение голямо
изслушах ви... Я прекратете
6368 тоз спор и ми се доверете:
аз и към двама ви желая
да бъда справедлив до края.“
Te вrekli сe да изпълняват
6372 каквото той им повелява.
Извикал кралят към тълпата:
„Наоколо ли е сестрата,
която с вероломни средства
6376 лиши сестра си от наследство,
подтиквана от алчността?“
„Сеньор, да, тук съм.“ — рекла тя.
„Елате! Знам, че се стремите
6380 сестра си подло да лишите
от дял, но аз ви заявявам,
че плана ви не одобрявам.
От тоз стремеж се откажете
6384 и й дела възстановете.
За този план аз знам от вас!“
„Ако съм съгрешила аз
със необмислено признание,
6388 не му обръщайте внимание.
Ах, Боже мой, не ме мъчете!
Власт имате и наредете
последици да няма тежки.“
6392 „Не бива крал да прави грешки.
Затуй сега постановявам
и съвестно възстановявам
на вашата сестра имота,
6396 за да сте равни във живота.
Навярно току-що разбрахте,
чe рицарите боя спряха
и искат съдник аз да бъда.

- 6400 Та ето моята присъда:
понеже всеки в този ден
твърди, че бил е победен,
реших — или си поделете*
- 6404 имота със сестра си двете,
или ще обява накрая,
макар и да не го желая,
че племенникът ми Говен*
- 6408 загуби битката с Ивен
и вие губите тогава!“
Артур не би го злепоставил,
а искал да постави само*
- 6412 на изпитание голямо
голямата: да я застави
със доброта, а не със зависимост
да се държи и да приеме*
- 6416 по-малката свой дял да вземе.
Артур си знаел отпреди,
че няма да я убеди
със доводи обосновани,*
- 6420 затуй прибягнал до закани.
Отстъпила тя, след което
му рекла: „С болка на сърцето
приех, защото не желая*
- 6424 със отказ да обидя краля.
Сестра ми дял ще си получи,
но искам честно да се случи
и затова гарант станете.“*
- 6428 „Съгласен съм. А вие двете
живейте сговорно в имота.
На вас сепада първенството,
а малката се задължава*
- 6432 все пак да ви се подчинява.
Но вие също я обичайте
и й правата не отричайте.“
Тъй кралят спора им решил*
- 6436 и двете с дял подсигурил.*

*Артур на двамата достойни
приятели и смели воини
предложил да се отморят*

*6440 и броните си да свалят,
защото, обясnil им краят,
когато е настъпил краят
на равностойния двубой,*

*6444 те имат нужда от покой.
Едва те броните си снели
и в този миг лъва видели,
че търси своя господар.*

*6448 Щом го открил, добрият звяр
зарадвал се на тази среща.
Но зървайки лъва насреща,
разбягали се всички. „Спреме! —*

*6452 подел Ивен. — Не се плашете!
Лъвът ми е приятел верен!*

*Към вас ще е добронамерен:
той мирни хора не напада
и никой няма да пострада.*

*6456 Нас ни обвързва дружба здрава
и той навред ме приджушава.“*

*Спокойно всички се събрали
6460 край тях и сир Ивен с похвали
обсипали мнозина воини
за подвизите му безбройни,
за битката му с великана,*

6464 за всяка схватка преживяна.

*Говен му рекъл с тъжсен глас:
„С голям позор покрих се аз,
защото, Бог ми е свидетел,*

*6468 на вас, на своя благодетел,
платих с неблагодарност черна,
а вие с мъжество безмерно*

и племенниците ми мили

6472 от великана сте спасили.

За вас си мислех всеки ден

*защото ние с вас, Ивен,
обичаме се като братя*

6476 *и нас ни свързва дружба свята.
Във мислите си се надявах
за ваша доблестна проява
да чуя. В много кралства бях,*

6480 *но нийде друг воин не видях
така прославен и обичан
и «Рицаря с лъва» наричан!“
Щом броните свалили вече,*

6484 *подели разговор сърдечен,
а пък лъвът се приближил
и до Ивен се настанил,
щастлив, че с тях е най-накрая.*

6488 *В лечебница в отделна стая
отишли после те, защото
след устрема и мъжеството,
с които през деня се били*

6492 *и многократно се ранили,
те трябвало да се лекуват.
Артур не искал да рискува
със здравето им и веднага*

6496 *повикал лекар да помага.
Бил лекарят хирург признат
за най-добрая в този свят,
Той със задачата се справил*

6500 *и скоро те напълно здрави
били. Ала Ивен таял
в сърцето болка и печал
по отлетялата любов.*

6504 *За дамата си бил готов
на всичко, знаейки добре,
че той без нея ще умре.
Намислил да отиде сам*

6508 *до извора в леса и там
да предизвика бързо пак
порои, вихри, град и сняг*

и повсеместни разрушения,

6512 *дано получел опрощение
от своята любима дама.*

*В противен случай с най-голяма
стръв той повторил би отново
туй изпитание сурово.*

*Напълно щом се излекувал,
без много дълго да умува,
потайно тръгнал сам Ивен.*

6520 *По пътя той бил придружен
от своя лъв — другар по-верен
той трудно можел да намери.
Открили извора. Тогава*

*Ивен, без миг да се забави,
облял скалата със стакана,
да предизвика урагана.*

*И тутакси се разразила
вихрушка със страхотна сила.
Човек би казал, че пропада
лесът във бездните на ада.*

*Гранитните стени дебели
на замъка тъй се тресели,
че колкото и да е смел
човек, той плен би предпочел
при перси или мюсюлмани,*

но в замъка да не остане.

*Васали и слуги в палата
крещели в страх пред госпожата:*

*„Проклети да са прадедите,
избрали тук да са стените
на замък, който всеки може
да разруши, не дай си Боже,
и без усилие голямо*

*на пепел и руини само
той тази крепост да направи!“*

*„Госпожо, хората са прави —
обадила се и Люнет. —*

- 6548 Нуждаете се от съвет
как тази стряскаща угроза
vas повече да не тормози.
Май нов защитник отдалече
ще трябва да потърсим вече.
Такъв сред вашите васали
не виждам аз. На тях едва ли
могъл би някой да разчита
за помощ или за защита.
С бездействие ще се прославим,
ако нелепо се оставим
на рицар, който се надява
тук своята власт да упражнява.
Без пръста си да мръдне даже,
той изведенъж ще се окаже,
на вашите земи владетел.*
- 6552 6556 6560 6564 6568 6572 6576 6580 6584*
- Тогава, Бог ми е свидетел,
ще разберете, че съм права.“
„Люнет, кажи какво да правя?
Заклевам се, че занапред
не ще се вслушам в друг съвет.“
„Госпожо, в този труден ден
съветник по-добър от мен
ви трябва. Как съвет да дам,
щом изход в случая не знам?
Не мога аз да ви подвеждам.
Уви, не виждам и надежда
да дойде скоро рицар смел,
на своите плещи поел
товара да ви защитава.
А всички ние дотогава
ще страдаме. Какво спасение
да чакаме, щом с настървение
избухне ураган в гората?“
При тези думи госпожата
й рекла: „Моите придворни
са тихи, кротки и покорни*

*и аз от тях не виждам кой
би бранил извора в двубой.*

*Но на ума ви, моя мила,
6588 отдавна съм се доверила
и туй сега ви задължава —
приятел в нужда се познава,
така че дайте ми съвет!“*

*„Госпожо — казала Люнет, —
един-единствен рицар може
защита днес да ни предложи —
тоз, който с трима сам се би*

6596 и злия великан уби.

Но той далече се намира.

*От слуховете се разбира,
чه преживявал лична драма
6600 от скръб по скъпата си дама
и че той би се доверил
на който би го уверил,
че ще го събере пак с нея.*

6604 За нищо друго не копнеел!“

„Да го направя съм готова.

*Ще дам и клетва, честно слово,
че без да жаля ум и сила,
6608 ще сторя всичко, своята мила
да срецне пак. Сега вървете
и рицаря тук доведете.*

Ще спазя свойто обещание.“

*6612 „Госпожо, нямам основание
да се съмнявам, виждам ясно,
че ще се справите прекрасно.*

Все пак, преди да тръгна аз,

*6616 обет ми дайте, стига вас
това да ви не притеснява!*

Нали и Бог тъй повелява.“

„Готова съм да дам обет!“

*6620 Тогава хитрата Люнет
един безценен реликварий*

*извадила със мощи стари.
Пред тях набожната жена
застанала на колена.*

*Люнет за клетвата пред Бога
подбрала всички думи много
внимателно, та таз идея*

6628 *изгодна да е и за нея,
и рекла: „Свойта длан вдигнете
и най-напред се закълнете,
че вие няма никой ден*

6632 *за нищо да вините мен,
защото правя всичко аз
единствено заради вас.*

Повтаряйте: «Кълна се днес

6636 *за Рицаря с лъва злочест
да сторя всичко туй, което
ще възроди любов в сърцето
на дамата му».* „Госпожата

6640 *покорно дигнала ръката
и тихо казала: „Девице,
кълна се, вдигнала десница,
обета да изпълня точно!*

6644 *Повтарям тоз обет нарочно
пред Господа и пред светците,
че ако ми се доверите,
ще сторя нужното, та той*

6648 *любов, и прошка, и покой
при дамата си да намери!“
С благоразумни маниери
и добросъвестност Люнет*

6652 *добила ценния обет.*

*Кон оседлан отвън извели
и тя тозчас на път поела
със развълнувано сърце
и със усмихнато лице.*

*Навлязла скоро във гората,
край онзи извор до скалата*

*тя рицар изведнъж видяла
и по лъва Ивен познала.*

*Доволна, че не се налага
да търси надалеч, веднага
забила в коня своите шпори
и се насочила към бора.*

*Ивен я зърнал отдалече,
познал я и със жест сърдечен
посрещнал девата вежливо.*

*Тя рекла: „Колко съм щастлива,
че много бързо ви намерих.“
А той отвърнал с глас треперещ:
„Какво? Издирвала сте мен?“*

*„Да, търсех ви, сеньор Ивен
(от мен днес по-честита няма),
зашото скъпата ви дама*

*пред мен положи клетва свята,
че продължава да ви смята
за свой съпруг най-мил, най-скъп, и
обета няма да престъпи,
пред страх от клетвопрестъпление.“*

*ИВЕН в щастливо изумление
изпаднал — той на вест такава
изобщо не се бил надявал.*

След туй признателният рицар

*целунал нежната девица
и рекъл: „Мила моя, днес
зарадвахте ме с тази вест
и цял живот не ще успея*

да ви се отплатя за нея!“

*„Ще имате, сир, занапред
подобни поводи безчет
куражса си да проявите*

*и други да ощастливите
с безпримерно добри дела,
каквито аз не бих могла*

6660

6664

6668

6672

6676

6680

6684

6688

6692

*да сторя. Вие ме спасихте
и името ми защитихте.
Това е само малка част
от тежкия ми дълг към вас!“*

*„Не, аз на вас съм задължен
стократно!“ — възразил Ивен.
„Да тръгваме!“ — „А според вас,
дали се сеща кой съм аз
любимата ми?“ — „Не, не знае,
че Рицарят с лъва това е
оставилият я съпруг.
Е, стига сме стояли тук!“*

*Така те в разговор сърдечен
до замъка отишли вече;
лъвът ги следвал по петите.
Проникнали те зад стените,
потайно двора прекосили
и после бързо се качили
при дамата. Щом тя разбрала
кой е пристигнал, засияла,
че преданата ѝ девица*

*довела чакания рицар
с лъва. В чудесно настроение,
поканила ги с нетърпение
да влязат в залата веднага.*

*Ивен, едва прекрачил прага,
с доспехите си както бил,
в краката ѝ се строполил.
Люнет ѝ рекла: „Помогнете*

*да стане прав и запомнете,
че с упование голямо
от вас едничка чака само
утеха, прошка, състрадание.“*

*А дамата без колебание
го вдигнала и рекла: „Днес
за мен ще е безкрайна чест
да сторя всичко, за което,*

- 6732 копнене му сега сърцето!“
Люнет отвърнала: „Това е,
госпожо, и ваш дълг. Аз зная,
че имате подобна власт.*
- 6736 Сега ще ви разкрия аз
и истината. Няма друг
по-смел от този рицар тук,
готов от вражеска проява,
госпожо, да ви защитава.
Дано сам Господ ви дари
с любов взаимна. Знам дори,
че той за вашата любов
да стори всичко е готов.
От своя гняв се отърсете,
сърце за обич отворете,
зашото тук пред вас смутен
стои съпругът ви Ивен!“*
- 6740*
- 6744*
- 6748*

- ВЛАДЕТЕЛКАТА изкрешяла:**
„Чудесно си ме изиграла!
Зашо ме караш ти, момиче,
6752 отново аз да заобичам
човека, който ме оставил
и най-нешастна ме направи?
Не! По-добре да си остана
6756 тук с вихрите на урагана!
Добре ме подреди, Люнет!
Зашо ти дадох аз обет
в безумното си заслепление?
6760 Уви, но в клетвопрестъпление
не искам да се провиня
и трябва да се подчиня.
Тъй както живата жарава
6764 под топла пепел не изтлява,
то и в сърцето ми ще тлеет
туй чувство, докато живея.“
Ивен съзрял удобен случай

- 6768 от нея прошка да получи
и казал: „Съгреших, госпожо,
но с вярата за милост Божа,
от вас днес моля о прощение
за стореното прегрешение.
6772 Аз за допуснатите грешки
последици понесох тежки,
но ако днес благоволите
6776 за моя грях да ми простите,
кълна ви се, че аз до гроб
ще съм ви верен като роб
и ще съм ви съпруг достоен!“
6780 Тя казала с тон по-спокоен:
„Уви, обета си не мога
да наруша. Със вяра в Бога
приемам, че ще трябва аз
6784 сега да сключа мир със вас.“
„Владетелко, благодаря ви!
Светият дух така направи,
че след теглата и скръбта,
6788 пак най-щастлив съм на света!“
Получил прошката, Ивен
почувстввал се честит, блажен
тъй както никой на земята.
6792 Отпунала му се душата,
показал се той нежен, мил
и с обич й се отплатил.
Във своята радост той забравил
6796 страданията и оставил
душевни мъки, болка, скръб
завинаги зад своя гръб.
Люнет от своите дела
6800 щастлива също тъй била,
след като тя събрала тук
родените един за друг.
С това приключва и романът
6804 за Рицаря с лъва. Остана*

*съвсем накрая Кретиен
да каже, силно убеден,
че ако друг го продължи,
ще го изпълни със лъжи.*

6808

ПОКАЗАЛЕЦ НА ИМЕНАТА

Показалецът съдържа всички собствени и географски имена в романа. Цифрите препращат към съответните страници от настоящото издание.

А

Алие, граф 102, 107, 111–112

Аргонски лес 110

Арпен Планината, великан 14, 19, 127, 226–228

Артур 16, 23–24, 40, 50, 66–67, 72, 81–82, 84–87, 89, 93–96, 122, 128, 150–152, 180, 182–183, 189–190, 193–194, 196, 198, 207–208, 210, 213, 215, 217, 219, 221, 226–228

Б

Бретан 8, 23, 91, 207, 210, 219

Броселианда 213, 227

Г

Гениевра 24–25, 40, 123, 226

Говен 7, 17–19, 24, 41, 82, 84, 87–88, 90–91, 95–96, 120, 122–123, 128–130, 132–133, 138, 150–151, 181, 185–187, 191–193, 196–197, 217–218, 223–224, 226–228

Д

Девичи остров 165, 229

Додинел 24, 208

Дюрандал, меч на Роланд 110, 222

Е

Ескладос Льо Ру 10, 76, 215, 221, 223

З

Замъка на патилата 10, 14, 19, 161

И

Ивен 7–8, 10–14, 16–21, 24, 38–52, 54–61, 63–65, 69, 72–85, 88–120, 124–126, 128–132, 134–139, 141–146, 148–149, 158, 161, 163–164, 167–179, 181, 183, 185–187, 191–194, 196–199, 202–206, 208–211, 213–228

Испания 110, 222

Й

Йоан Кръстител 41, 213

К

Калогренан, братовчед на Ивен 10–11, 16, 19, 24–26, 40, 208–214, 217

Кардуел 23, 210

Ке, сенешал в двора на Артур 24–26, 38–41, 47, 59, 81–84, 123, 128, 208–209, 226

Кретиен 7–15, 17–20, 206–216, 218–230

Л

Ландюдет, баща на дамата от Ландюк 81

Ландюк, имението на съпругата на Ескладос и на Ивен 10, 81, 88, 216–218, 225

Лот, крал, баща на Говен 192

Люнет 11, 88, 131, 141, 146, 148, 157–158, 199–202, 204–206, 214, 217–218, 225

М

Моргана 102, 221–222

Н

Нороазон 10, 14, 111, 222–223

П

Пендрагон 40

Р

Рим 187
Роланд 110, 222
Ронсево 110

С

Сагремор 24, 208
Саладин 39, 213
Сена, река 184

Т

Тарс, град в Израел 133, 227

У

Уелс 23, 210, 219
Уриен, крал, баща на Ивен 16, 50, 72, 80, 121, 215

Ч

Честър 95

[1] Ст. 1: Под Бретан в случая следва да се разбира както Великобритания, където царува Артур, така и континентална Бретан, Франция, където протича действието на романа. За разлика от другите си четири романа тук Кретиен започва своя разказ без пролог — лично встъпление, в което авторът представя досегашното си творчество (*Клижес*), метода си на писане (*Ерек и Енида*), своя меценат или поръчител (*Ланселот, Рицаря на каруцата; Персевал или разказ за Граала*), — *in media res*, тоест направо в сюжета. ↑

[2] Ст. 6: Според *Деяния на светите апостоли* (2:1-13) на този ден Светият Дух се появил пред апостолите под формата на огнени езици. И други романни на Кретиен споменават този християнски празник: *Ерек и Енида* (ст. 2131, *Персевал* (ст. 2791, 8889). Действието на *Ерек и Енида* започва на Великден, а на *Ланселот* — на Възнесение. Но в Артуровото рицарско общество тези дати са до голяма степен изпразнени от християнско съдържание. Романната

фикация ги използва като хронологически маркери за празненства, отбелязвани според някаква светска традиция. А повествователната функция на тези празници в артуровския роман е преди всичко да изобрази началния тласък на рицарското приключение. Обикновено това става в двора на Артур. ↑

[3] **Ст. 9:** В двора на Артур дамите се хранят отделно от мъжете. За този обичай споменават Джефри Монмутски (*История на британските крале*, 1138) и Вас (*Роман за Брут*, 1155). ↑

[4] **Ст. 28:** Кретиен повтаря разпространената по онова време идея, че миналото е по-добро от настоящето, и я обвързва с упадъка на истинското любовно чувство. Тази идея е литературен топос, който не отразява историческата действителност през втората половина на XII в., когато се утвърждава — именно под влияние на лириката и романа — идеалът за куртоазната любов (т. нар. *fin'amor*). ↑

[5] **Ст. 32:** Кретиен цитира известна поговорка (вж. J. Morawski, *Proverbes français antérieurs au XVe s.*, Paris, Champion, 1925, №1257), която е особено показателна за разделението между поземлената аристокрация, към която спада и френското рицарство (за разлика от Англия или от Германия, където то принадлежи по онова време към воинското съсловие, а не към аристокрацията), и хората на селския труд. На тях куртоазният елит отрежда най-ниското стъпало в социалната и в ценностната йерархия. ↑

[6] **Ст. 47:** Дрямката на Артур в момент, когато започва разказ за приключение, се явява вариант на друг мотив от рицарския роман: Артур отказва да яде, докато не се случи нещо необикновено или — най-малкото — докато не чуе разказ за необикновена случка. ↑

[7] **Ст. 54:** Додинел е известен с прякора Дивака. Персонажът се споменава в по-стари разкази. За Сагремор говорят и други романни на Кретиен дъо Троа (*Ерек и Енида*, *Клижес*). В *Персевал или разказ за Граала* Сагремор носи прякора Безмерни (Desréé — „Лудия“, „Невъздържания“). За Сагремор споменават и по-късни рицарски романни от XIII век: *Чудесата на Ригомер*, *Кларис и Ларис*, *Ланселот* в проза. ↑

[8] **Ст. 55:** Сенешалът Ке е втори в йерархията на Артуровия двор. Титлата сенешал (от латинската дума *senescalus* — „най-възрастният“) се давала на началника на кралската администрация. Премахва я Филип-Август в 1185 г. Според *История на британските*

краке Ке е млечен брат на Артур. По съвет на вълшебника Мерлин Игерна, майката на Артур, заченала при необикновени и незаконни обстоятелства, поверява новороденото на родителите на Ке. В романите на Кретиен дъо Троа Ке олицетворява претенциозност без покритие, невъздържаност, презрително отношение към непознатите рицари и т.н. — качества, несъвместими с рицарската етика. ↑

[9] Ст. 55: В този роман Калогренан е братовчед на Ивен. В романа на Робер дъо Блоа *Боду* (*Нежният красавец*) от средата на XIII в. Калогренан е племенник на Ивен. Персонажът се среща и в *Ланселот* в проза — също в ролята на неудачник, убит от Лионел. Според американския медиевист Р.Ш. Лумис (R. S. Loomis, *Arthurian Tradition and Chrétien de Troyes*, N.Y., Columbia University, 1947) името Калогренан произлиза от „*Cai lo grenant*“ (Кай Мърморкото), тоест Калогренан е двойник на Ке. В романа на Кретиен обаче двата персонажа са ясно разграничени и дори противопоставени. ↑

[10] Ст. 60: Мотивът за срама на неуспелия рицар влиза в симетрична опозиция с мотива за славата, към която се стреми всеки рицар, търсещ приключения. ↑

[11] Ст. 168: Преди да влезе в ролята си на разказвач, Калогренан излага своя възглед за това как следва да възприемаме неговия разказ. В това отношение той дублира работата на писателя, който винаги подсказва по нещо за начина на тълкуване на своята творба. Според Калогренан вникването в смисъла на разказа предполага не буквально възприемане със сетивата (ушите и очите), а усещане със сърцето. Тази идея напомня и за думите на Иисус Христос, когато говори с притчи на брега на Генисаретското езеро. Иисус прибягва до иносказателната форма, за да провери кой може да вникне в казаното от него: «Затова им говоря с притчи, понеже те гледат, а не виждат, слушат, а не чуват, нито разбират.» Тъкмо над тях се събъдва пророчеството на Исаия, което гласи: *С уши ще чуете и няма да разберете; с очи ще гледате и няма да видите. Защото сърцето на тези хора е закоравяло* (Мат. 13: 13–15, цитирано по новия превод, издание на Българско библейско дружество, 2010). Типологичното родство между слушането на разказ за приключения и възприемането на уроците на Иисус е заложено в сърцето, тоест в съпреживяването на чутото. В концептуален план тази идея, приложена върху четенето на рицарски романи, означава

преодоляване на буквния смисъл и търсене на символични значения.

↑

[12] **Ст. 175:** Обикновено странстващият рицар се придружава от оръженосец или от друг рицар, негов приятел или възпитаник. И тук, подобно на казаното в стих 32, съзнанието за принадлежност към рицарството се проявява като презрение към селячеството. ↑

[13] **Ст. 176:** Според други ръкописи премеждието на Калогренан е станало преди 7 или преди 10 години — при всички случаи, твърде отдавна: разказът за срама (ст. 60) нарушава продължителното мълчание за случилото се. И тук Кретиен въвежда този мотив по логиката на опозицията с друг мотив — за успешното приключение, за което дворът на Артур трябва да научи час по-скоро.

↑

[14] **Ст. 189:** Броселиандската гора се намира на полуостров Бретан, Франция. От началото на романа разбираме, че Артур е свикал своя двор в Кардуел, Уелс (ст. 7–8). Нито в разказа на Калогренан, нито в приключението на Ивен не се споменава за прекосяване на морето от Великобритания до Франция. Подобна непоследователност в изобразяването на пространството подсказва, че местата на действие са символични, а не реалистични. Съответствията между пространството на романа и географското пространство са по-скоро изключение, отколкото правило. ↑

[15] **Ст. 198:** През XII в. ловът със соколи е бил привилегия на аристокрацията. Соколът е емблема на определен социален статус. ↑

[16] **Ст. 216:** През Средновековието медта е рядък и много скъп метал. Доменните пещи се въвеждат едва през следващия XIII в. Дотогава металите се извличат като в древността — чрез промиване на рудата. ↑

[17] **Ст. 240:** Зелената ливада и оградата са елементи от топоса за *locus amoenus* (място за наслада), който куртоазната литература заимства от латинската класическа поезия. ↑

[18] **Ст. 296:** Ампан — старинна мярка за дължина (около една педя). ↑

[19] **Ст. 311:** В описанието на пазача на бикове Кретиен следва условностите за изобразяване на «природния човек», тоест на същество, което живее извън цивилизацията: човешката физика бива сведена не до тази на определено животно, а се явява разнороден сбор

от животински черти. Тъкмо в животинската хетерогенност е вложена идеята за човешка грозота. ↑

[20] Ст. 324: Пазачът на бикове се явява своеобразен първообраз на две фигури на по-късни епизоди от романа: 1) на обезумелия Ивен, който живее като безмълвен дивак в гората; 2) на великана Алпен Планинела, с когото Ивен ще се сражава. От това получаваме известна представа за начина, по който Кретиен изгражда своите персонажи: едни и същи черти определят облика на различни герои. Така зад различията откриваме сходства, а зад сходствата — различия. ↑

[21] Ст. 354: Господарят на дивите бикове олицетворява животинското начало у человека. От друга страна, в способността му да укротява силните животни има нещо свръхестествено. По това той се родее с някои келтски герои (например с Луг). Но основната функция на този персонаж е да контрастира с фигурата на рицаря. ↑

[22] Ст. 367: Пазачът на бикове твърди, че не е чувал за приключенията (ст. 361) и чудесата (ст. 365), които търси Калогренан. Всъщност той знае за тях, както се вижда от неговите упътвания, но не е в състояние да ги назове. Така Кретиен внушава, че приключението предполага не само необикновеноявление, но и съответен език за неговото изобразяване. Разграничителната линия между природа и култура, очертана първоначално от контраста рицар/говедар, тук преминава по границата между словото, което изгражда смътен образ на реалността, и словото, което я назовава адекватно. ↑

[23] Ст. 406: Вълшебният извор е ключов символ и централно място, което се появява циклично във възлови моменти от еволюцията на героя. Тълкуването на този символ изисква по-задълбочен анализ, който би надхвърлил рамките на една обяснителна бележка. Очевидно Кретиен е заимствал този мотив от англо-нормандския писател Вас, който в *Роман за Ру* (около 1160; Ру е романска форма на Ролон — основател на Нормандското херцогство в началото на X век) описва извора Берентон като място, където ловците идват лято време за вода, а разлеят ли я по земята, предизвикват проливен дъжд. Вас няма обяснение за странното явление. Добавя само, че около извора често кръжат феи и се случват много необикновени неща. ↑

[24] Ст. 429: Калогренан назовава прецизно редица елементи от декора, които пазачът на бикове е споменал преди това най-общо: зеленото дърво от указанието на говедаря (ст. 380) се оказва бор в

разказа на Калогренан (ст. 412), скалата около извора — изумруд с рубинено дъно (ст. 425), чашата — златна (ст. 418 от оригинала; този детайл не е намерил място в българския превод). Материалният свят променя своя облик според гледната точка и културата на този, който го описва. По това време перспективата в живописта още не съществува. В този смисъл може да се каже, че литературата разполага с по-усъвършенствани похвати за представяне на реалността в сравнение с изобразителните изкуства. ↑

[25] **Ст. 474:** Кретиен дъо Троа конструира вълшебния извор като поредица от контрасти: водата кипи, а е по-студена от лед (някои коментатори смятат, че става дума за газирана вода — обяснение, което пренебрегва поетическото измерение на явлението); разрушителният ураган помита дървета и животни, но миг след това природата се възражда омиrottворена и се превръща в земен рай, и т.н. Свръхестествените явления си остават загадка, но в същото време зад тях прозира манихейска визия за доброто и злото, пред които се изправя новодошлият рицар (ст. 455–456). ↑

[26] **Ст. 484:** Нападателят на Калогренан е сравнен със свиреп лъв. Това е първият анонс на фигурата на лъва, която впоследствие ще заема централно място в повествованието. И тук наблюдаваме техниката на Кретиен да обвързва образно или смислово персонажи, между които видимо няма връзка. Вж. също бел. към ст. 324. ↑

[27] **Ст. 577:** Калогренан определя като лудост безразсъдното си приключение при вълшебния извор. Ивен пък го упреква в лудост, задето е мълчал досега. Лудостта в този роман има множество значения и се обвързва с множество персонажи. ↑

[28] **Ст. 595:** Саладин е султан на Сирия. Някои ръкописи на романа споменават не Саладин, а неговия предходник — султана Нуридин, починал в 1174 г. Очевидно преписвателите дават различен израз на чувството си за съвременност — така, както певецът изпълнява в собствен вариант определен музикален мотив. При всички случаи подобно споменаване на видни личности от съвременността (втората половина на XII в.) е анахронично спрямо епохата на крал Артур (VI в.). Анахронизъмът е основен изобразителен похват в «кантичния» рицарски роман (1150–1180), но се среща и в артуровския роман. ↑

[29] Ст. 661: Романът на Кретиен *Ерек и Енида* споменава Лохол (ст. 1727) като син на Артур (от връзката му с Лизанор, дъщеря на граф Севен). От липсата на обяснения за извънбрачното дете на Артур може да се предположи, че подобни факти не са били изключение в средите на феодалната аристокрация. ↑

[30] Ст. 668: Празникът на Йоан Кръстител е на 24 юни, тоест около две седмици след Петдесетница. Разбира се, тези изчисления са твърде приблизителни, защото Петдесетница се определя спрямо Великден, който в различните години се пада на различни дати. ↑

[31] Ст. 696: Гората Броселианда е далече от Артуровия двор, но не е в отвъдморска страна (Франция). Тя е част от пространството на разказа, който хомогенизира твърде отдалечени едно от друго места. Вж. по този въпрос и бел. към ст. 189. ↑

[32] Ст. 741: Обикновено рицарят тръгва на приключение със знанието и благословията на Артуровия двор. Тайното начинание на Ивен свидетелства за себичността, характерна за този етап от живота на героя. Ивен иска на всяка цена да успее там, където друг рицар се е провалил. ↑

[33] Ст. 945: Обикновено рицарят трябва да проявява винаги чувство за мярка и да избягва да умъртвява своя противник. Така е постъпил с Калогренан и пазителят на вълшебния извор: като победител той се задоволява просто да отведе коня на Калогренан. В случая обаче спасителен се оказва стремежът на Ивен да доведе докрай своето превъзходство. Кретиен обаче не обяснява това: внушава го като изтъква колко отблизо Ивен преследва своя противник. Под неговото перо новият жанр — романът — показва, че изразното му средство е не обяснението, а изображението. ↑

[34] Ст. 1030: Мотивът за пръстена-невидимко се среща в митологията и фолклора на различни страни: пастирът Гигес попада в подземния свят и намира пръстен, който го прави невидим и го довежда до царската корона (Платон, *Държавата*, II, 359d — 360b). В *Роман за Троя* (1165) от Беноа Сент-Мор Медея дава на Язон вълшебен пръстен, който го предпазва от опасности и го прави невидим. Мотивът се среща и в келтската традиция, от която най-вероятно Кретиен го е заел. Там феята дарява обичания от нея герой с пръстен-невидимко. В следващ епизод от *Ивен* героят ще получи и от съпругата си вълшебен пръстен, който да му помага да побеждава в трудни

ситуации. Според някои критици (Филип Валтер) дамата на извора и нейната придворна Люнет са производни героини на една и съща фигура — феята от келтската митология, която обитава Другия свят и дарява своя смъртен избранник, при определени условия, с любов и безчетно богатство. ↑

[35] **Ст. 1184:** Раната, която започва да кърви в присъствието на убиеца, е мотив от келтската и скандинавската митология. Среща се и в *Перлесваус* или *Старата книга за Граала* (нач. на XIII в.), където Ланселот присъства на погребението на рицар, чиито рани прокървяват. Така той бива обвинен в убийството на покойника. ↑

[36] **Ст. 1376:** Топосьт за любовта, която прониква през очите и засяда в сърцето на влюбения, води началото си от римските поети Вергилий Хораций и Овидий. ↑

[37] **Ст. 1384:** По всяка вероятност тук Кретиен пародира мотива за раната, кървяща в присъствието на убиеца. Вж. бел. към ст. 1184. ↑

[38] **Ст. 1432:** Тук Кретиен използва темата за любовната лудост, типична за куртоазната лирика, но я адаптира към ценностната система на рицарския роман. Така лудостта се явява последица от страстта към приключения и от любовното чувство. Епизодът с лудостта на Ивен обединява в едно тези две душевни крайности. ↑

[39] **Ст. 1508:** Тук Кретиен повтаря една модерна условност: човешката красота е дело на природата, която пък изпълнява Божията воля. ↑

[40] **Ст. 1624:** Горската мома не е известна от други романи. Тук Кретиен я обвързва с конкретна епизодична функция — да обясни как дамата знае за предстоящото идване на Артур. ↑

[41] **Ст. 1764:** Въпросният „мислен разговор“ представлява вмъкнато „тенсо“ — диалогичен жанр в куртоазната поезия, където двама души застъпват противоположни възгледи за любовта или по някой морален въпрос. Въпреки че „тенсо“ е лишен от поетическа стойност, той е показателен за актуалните нагласи в куртоазните среди. Формално „тенсо“ подражава на схоластичния диспут. ↑

[42] **Ст. 1819:** Историческата личност Уриен е уелски военачалник на северните брити. Живял е през втората половина на VI в. ↑

[43] **Ст. 1923:** Затворът на любовта е друг мотив в куртоазната лирика. По-късно той получава по-цялостни трактовки в *Роман за*

Розата (1230) от Гийом дъо Лорис и в алегоричната поема на Жан Фроасар *Затворът на любовта* (1371–1372). ↑

[44] Ст. 1975: Според Р. Ш. Лумис името Ескладос произлиза от уелското Карадок, което се среща в редица романи. Лъо Ру вероятно е прозвище — Рижавия. Но в текста на Кретиен нищо не потвърждава подобен прякор.

В три от общо десетте ръкописа на романа съпругата на Ескладос Лъо Ру, а впоследствие и на Ивен, се нарича Лодин. Но в ръкописа, по който е направен българският превод, дамата на вълшебния извор остава анонимна. Само веднъж е спомената като дамата от Ландюк (ст. 2153). Тя е единствената централна героиня в романите на Кретиен, която остава неназована — факт, който може да се тълкува като отказ от страна на писателя да изгради цялостен характер. На тази героиня би следвало да гледаме като на съвкупност от функции, произтичащи от ролята ѝ на владетелка на имение, вдовица, съпруга, господарка. Най-спорен е статутът ѝ на любеща съпруга: в отношението ѝ към Ескладос, а и към Ивен надделяват други чувства.

За отбележване е, че повечето от женските персонажи в този роман остават неназовани. Анонимността на действащи лица в романите на Кретиен дъо Троа свидетелства за тенденция, която води началото си от „античния“ рицарски роман. В историческите хроники и в епически песни от XII век почти всички персонажи, в това число второстепенните и епизодичните, носят имена. В тези два жанра собственото име е знак за историчност, който се вписва общия им замисъл — съхраняване на паметта за определено историческо минало и неговата прослава. Появилият се към средата на XII век „античен“ рицарски роман черпи своите сюжети от големите разкази на гръцко-римската античност — *Илиада*, *Тиванци*, *Енеида* и др. Но по същество това първо течение рицарски романи е чуждо на всякакъв историцизъм. Макар че носят имената на славни антични герои, неговите персонажи обслужват конкретната романна фикция, а не историческата правда или художествения модел от миналото. В тези романни анонимните фигури изobilстват. Новото явление е знак за нова естетическа ориентация, в която на преден план излиза не името, а повествователната функция на персонажа. Кретиен дъо Троа задълбочава тази тенденция. (Вж. програмната, макар и непълна статия

на Daniele James-Raoul: „L'anonymat définitif des personnages et l'avènement du roman: l'apport de Chrétien de Troyes“, in Façonner son personnage, Aix-en-Provence, Presses de l'Université de Provence, 2007, p. 135–144.) ↑

[45] Ст. 1989: В куртоазната любовна етика рицарят задължително се подчинява на дамата. ↑

[46] Ст. 2036: Гледните точки на персонажите са твърде различни: докато Ивен дава израз на своите чувства, дамата е загрижена единствено да осигури защита на своето имение. ↑

[47] Ст. 2050: Бракът по сметка, който сключва дамата на вълшебния извор, е типичен по онова време по-скоро за мъжете, които се стремели към ръката на девойка с по-висше социално положение. ↑

[48] Ст. 2068: Изразът се среща често в тогавашната литература.
↑

[49] Ст. 2091: Това времево указание препраща към приключението на Калогренан при вълшебния извор. Излиза, че тогава Ексладос Лъ Ру току-що се е оженил за дамата от Ландюк. ↑

[50] Ст. 2106: Обичаят е неписан закон през ранното Средновековие. На него се основава и колективната идентичност. ↑

[51] Ст. 2142: Чувствата на дамата към Ивен са изкуствена притурка към основанията й да приеме брак с героя. Всъщност на този брак по сметка тя се решава още преди да го е видяла. ↑

[52] Ст. 2415: Етимологията на името Люнет е била предмет на множество хипотези. Най-съответстваща на контекста на романа е тази на Р. Ш. Лумис: Люнет означава „малка Луна“. Така може да се обясни и внезапното привличане между Люнет и Говен. Келтските корени на Говен препращат към героя от *Мабиногион* Гури, наричан също Гуалткурин — „Коси от слънчев лъч“. Спорел някои романи (например *Смъртта на крал Артур*) силата на Говен нараства по обед, когато слънцето е в своя зенит. ↑

[53] Ст. 2418: Рицарите на Кръглата маса обикновено са обвързани сърдечно с една-единствена дама. В това отношение Говен е изключение: заради многобройните си и мимолетни сърдечни връзки някои коментатори го наричат „рицарския Дон Жуан“. Тук любовният „роман“ на Люнет с Говен е по-скоро блед отзив от любовната страст на Ивен по дамата от Ландюк. Този похват на верижно влюбване ще влеза в честа употреба във френската комедия от епохата на

класицизма. Но и в романа на Кретиен този епизод има ако не откровено комичен, то най-малкото чисто развлекателен характер. От тази любов не ще последва нищо важно за развоя на събитията в романа.[↑]

[54] Ст. 2504: Говен увещава Ивен да тръгне с него в търсене на приключения и турнири, защото бездействието (*recreantise*) е пагубно за рицаря. Пред същата дилема е изправен и Ерек от романа *Ерек и Енида*, но със съществената разлика, че Ерек тръгва на път със съпругата си Енида, докато Ивен ще предпочете компанията на Говен.[↑]

[55] Ст. 2508: И тук Кретиен перифразира известна поговорка (вж. Моравски, цит.съч., №136).[↑]

[56] Ст. 2538: Думите на Говен от стих 2513 насам са набор от морализаторски клишета. Връзка между тях не следва да се търси. В конкретната повествователна ситуация те си остават чуждо слово, реторическо украшение (*ornatus*).[↑]

[57] Ст. 2563: Оригиналът използва думата «*recreant*» (бездееен) — тежко провинение за един рицар. Вж. бел. към ст.2504.[↑]

[58] Ст. 2578: Условията, които поставя дамата, подхождат повече на феите от приказките, отколкото на героините на романи, в които се наблюдава първоначално психологическо правдоподобие.[↑]

[59] Ст. 2610: Подобно на пръстена от Люнет (вж. бел. към ст.1030), и пръстенът на дамата на Ландюк е вълшебен атрибут на героиня, чийто първообраз е вероятно фея или божество от келтската митология. Кретиен използва мотива за вълшебния пръстен, дар от съпругата, не за да обясни как героят става неуязвим и побеждава неизменно, а като символ на доверие от страна на дамата. Затова покъсно, когато Ивен нарушава дадения обет да се върне до една година, дамата оттегля своето доверие и първият ѝ жест е да си вземе пръстена обратно чрез своята пратеничка.[↑]

[60] Ст. 2661: От куртоазната поезия мотивът за любовната мъка като раздяла между тялото и сърцето преминава в романа. Освен въпросния пасаж от *Ивен*, типичен пример в това отношение е и един роман от края на XII век, *Амадас и Идоан*, чийто герой страда от отсъствието на своята любима и се определя като «тяло без сърце» (ст. 699–700), а авторът коментира, че най-лошата участ за едно сърце е то да стане «скиталческо», тоест да се отдалечи от тялото.[↑]

[61] Ст. 2681: Става дума за английския град Уинчестър, който по времето на Кретиен е бил своеобразна втора столица на Великобритания, след Лондон. И тук наблюдаваме неправдоподобно споменаване на местата на действие: от една страна, дворът на Артур е в Уелс, от друга, приключенията на Ивен протичат в континентална Бретан.[↑]

[62] Ст. 2684: Оригиналът използва формулата «разказът гласи» (*li contes dist*), с която авторът поставя своя роман под знака на друг източник. В естетиката на средновековната литература оригиналността не е ценност. Критерий за стойност на творбата е тя да черпи своя сюжет от стари извори. Затова авторите често прибягват до така наречената литературна мистификация — похват, при който авторът приписва своята творба на друг, най-често анонимен автор — или до формули от типа на «разказът гласи». Доколкото литературната мистификация или формулировки като въпросната са крайно неопределени, имаме основание да разглеждаме този похват като прикриване на автора и на първоизточника. На преден план излиза текстът, който публиката възприема непосредствено. В този смисъл формулата «разказът гласи» може да се тълкува и като автореференциален: текстът утвърждава единствено себе си като смислообразуваща инстанция.[↑]

[63] Ст. 2693: Още в първия си роман *Ерек и Енида* Кретиен въвежда ситуация, при която не рицарят се представя пред Артур, за да му отаде своята почит, а обратно — Артур се придвижва, включително и със своето обкръжение, до мястото, където се намира героят, за да му засвидетелства своето уважение. Смисълът на тази ситуация ясен: със своите подвизи героят е станал своеобразен център на рицарството, около който вече гравитира и кралският двор. Мотивът се среща и в *Персевал или разказ за Граала*. Използван е често и от подражателите на Кретиен дъо Троа.[↑]

[64] Ст. 2828: Лудостта на Ивен е описана като пълна загуба на рицарския статус и на чувството за идентичност. Ивен подивява, става коренна противоположност на това, което е бил до този момент — виден представител на рицарския елит. Кризата, която героят изживява в този момент, е анализирана от Жак Льо Гоф с концептуалния инструментариум на Клод Леви-Строс и най-вече през дихотомията *култура/природа* (вж. Jacques Le Goff, «Lévi-Strauss en Brocéliande», in

L'imaginaire médiéval, Paris, Gallimard, 1991, p. 151–187). В първите жестове на обезумелия Ивен (ст. 2802–2828) долавяме четири аспекта на срива на културния пласт в съзнанието и в битието на героя: загуба на чувството за идентичност (ст. 2823–2824); отхвърляне на социалните атрибути на тялото (дрехи и оръжие — ст. 2808–2809); ловуване като средство за оцеляване (ст. 2827); суровоядство (ст. 2828). На всяка една от тези четири страни от живота сред дивата природа Леви-Строс посвещава по един том от фундаменталното си изследване *Митологични: Суровото и печеното* (1964), *От меда до пепелта* (1967 — емблеми на естествената и на сготвената храна), *Произход на обноските по време на хранене* (1968), *Голят човек* (1971). Тези аспекти на загубата на култура наблюдаваме и при обезумелия Ивен: героят губи паметта си, захвърля дрехите и доспехите си, прониква гол в гората, където изтръгва от някакво момче лък и стрели, с които ще убива дивеч, за да се храни със сурово месо. ↑

[65] **Ст. 2883:** С основание Жак Лъо Гоф (вж. цит.съч.) долавя в негласното споразумение между обезумелия Ивен и отшелника най-ниската степен на икономически обмен. Отшелникът живее на границата между дивата природа и цивилизования свят. Той обитава гората, но ходи и сред хората, където продава кожите от животните, убити от Ивен, за да купува брашно. От друга страна, отшелникът готови, тоест обработва, макар и най-елементарно, на огън хранителните продукти: хлябът е непречистен, но все пак опечен, месото — също, макар и без подправки. «Дивакът» осигурява сировините (дивеч за месо и за кожи), отшелникът ги превръща в стока и в кулинарно изделие. ↑

[66] **Ст. 2953:** Моргана е сестра на Артур според латинския разказ на Джефри Монмутски *Житие на Мерлин* (1150, *Vita Merlini*). Джефри отбелязва, че Моргана познава всички лечебни билки. Редом с Мелюзина тя е една от двете най-популярни феи през Средновековието. Но докато Мелюзина влиза — при определени условия — във връзка със смъртен мъж и заживява с него в тухашния свят, Моргана задържа при себе си, тоест в Другия свят, мъжете, които обича. Според *Смъртта на крал Артур* Моргана отвежда тежко ранения Артур на остров Avalon — келтското царство на мъртвите.

Бързото възстановяване на Ивен е типично за рицарския роман. След полагане на специален мехлем или лечебни билки героят

оздравява незабавно и напълно. Корените на този мотив следва да търсим в стари разкази за чудотворни изцеления, включително и в евангелската традиция за чудесата на Христос лечителя. ↑

[67] Ст. 3080: За пръв път героят иска да бъде полезен на другите. До този момент е влагал рицарските си умения единствено за собствена прослава. ↑

[68] Ст. 3122: И тук Кретиен прибягва до известни поговорки (вж. Моравски, цит.съч., №2328, 2347). ↑

[69] Ст. 3138: В келтския разказ «Господарката на вълшебния извор» от цикъла *Мабиногион* по време на лудостта си героят Оуайн се окосмява като животно: «Дълго броди по света, толкова дълго, че дрехите на гърба му се изпокъсаха и цялото му тяло обрасна в дълги косми» (*Мабиногион*, келтски легенди, изд. «Г. Бакалов», Варна, 1986, с.194). ↑

[70] Ст. 3202: Устремът на Ивен, сравнен с лъв, напомня за устрема на Ескладос Лъ Ру, защитника на вълшебния извор (вж. ст.484). Сравнението е повече от художествена условност. То изпълнява функцията на анонс: малко преди да срещне лъва, за да не се отделя повече от него, героят прилича на лъв. На пръв поглед случайна (в изкуството нищо не е случайно), срещата му с лъва реализира ситуациянно качества, заложени в самия него. ↑

[71] Ст. 3236: Кретиен се позовава на сюжета на *Песен за Роланд* — най-популярната епическа поема (края на XI век), чийто герой Роланд поразява с меча си Дюрандал десетки врагове. Обикновено авторите на рицарски романи сравняват своите герои с герои от Античността (Александър, Херакъл, Ахил и др.). Два съвременни сюжета се утвърждават като модели: Тристан и Изолда (за любовните чувства) и Роланд (за воинската храброст). ↑

[72] Ст. 3237: В *Песен за Роланд* Карл Велики и племенникът му Роланд се сражават не срещу турци, а срещу сарацините от Испания, макар че в заключителната фаза на войната на помощ на сарацините идват войски от Източна, включително и турци. Фактът, че Кретиен говори за битка срещу турци може да се тълкува или като доказателство, че той познава много добре сюжета на *Песен за Роланд*, където за турци се споменава мимоходом три пъти в края на поемата, или има само бегла представа за сюжета и бърка сарацините с турците. Второто предположение е по-вероятно. ↑

[73] Ст. 3287: Р. Ш. Лумис извежда етимологията на името на замъка Нороазон от «*noir oisel*» (черна птица) и прави връзка с фигурата на феята-птица. Според него господарката на Нороазон напомняла за феята Моргана, от която, както видяхме, е получила вълшебния мехлем. И в този случай Кретиен заличава митологичния пласт в своите персонажи, за да неутрализира свръхестествената им природа. В интригата на *Ивен* дамата от Нороазон е преди всичко заможна, но уязвима владетелка. Липсата на мъж прави други мъже агресивни и към сърцето, и към имотите на владетелката. В това отношение дамата от Нороазон напомня за дамата на вълшебния извор, оказала се без защитник след смъртта на съпруга си Ескладос Льо Ру. ↑

[74] Ст. 3323: От този момент Ивен ще отказва категорично да пребивава там, където е сторил някому добро. Социалната му мисия (да помага на други хора в беда) не позволява той да се установи на определено място. В личен план крайната му цел е единствено завръщане при своята съпруга и помиряване с нея. ↑

[75] Ст. 3351: Средновековната публика е долавяла лесно символиката на схватката между лъва и огнедишащия змей. В бестиариите (описания на животни, тълкувани алгорично в светлината на християнските добродетели и пороци) лъвът е аллегория на доброто и на Иисус Христос, а змията — на злото и на Дявола. Фигурата на крилатия змей с огнена паст е по всяка вероятност от келтски произход. Според друга келтска легенда Тристан освобождава Ирландия от такъв змей, спечелва ръката на Изолда и я омъжва за вуйчо си крал Марк (вж. *Тристан и Изолда*, ранни творби, «Изток-Запад», София, 2013). ↑

[76] Ст. 3388: В описанията си на двубои Кретиен често вмъква някой, на пръв поглед, незначителен детайл за щета, нанесена на победителя. Така например, когато Ивен прониква в замъка на Ескладос Льо Ру, една порта, остра като гилотина, се спуска внезапно, разсича коня му на две, засяга крайчеца на шпорите и за малко не му откъсва петите (ст. 946–951). В двубоя със змея лъвът оцелява, но губи крайчеца на своята опашка. В последния си роман *Персевал или разказ за Граала* Кретиен описва схватка между Говен и един кръвожаден лъв: когато лъвът се нахвърля върху щита, зад който се бранит Говен, последният му отсича с меча предните лапи. Ноктите на лъва остават забити в щита като ловен трофей. Те се прибавят към герба, изобразен

върху същия щит. Този епизод влиза в съзвучие с първия подвиг на Херакъл — удушаването на Немейския лъв. Впоследствие гръцкият герой ще използва лъвската кожа като наметало, а лъвската глава — за шлем. В *Разказ за Граала* победата над лъва означава, че лъвската сила преминава в героя след смъртта на най-силния горски звяр. В *Ивен дружбата с лъва* е възможна само доколкото лъвът бива антропоморфизиран — става двойник на героя. В този смисъл крайчецът на лъвската опашка, отрязан от Ивен, и лъвските лапи, отсечени от Говен в *Разказ за Граала*, символизират прехода на силата от животното в человека. ↑

[77] Ст. 3417: Занапред лъвът ще придружава Ивен. На пръв поглед поведението му напомня за добре дресирано куче. Всъщност, като придава човешко поведение на животното (вж. горната бележка), Кретиен го превръща в боен другар на героя. Така приключва цял един етап от еволюцията на Ивен, през който той е живял в пълно уединение. Дружбата с лъва символизира първата степен от социализирането на героя. ↑

[78] Ст. 3433: Лъвът, който върви на разстояние пред своя господар, напомня за начина, по който в *Ерек и Енида* героинята язди далеч пред Ерек и с красотата си предизвиква всеки срецнат рицар. Енида няма право да проговаря първа, но тя неизменно нарушила забраната, поставяйки така на първо място загрижеността си за Ерек. Лъвът също няма право да се намесва в двубоите, които води Ивен, но нарушила забраната, воден от силната си привързаност към героя. Като прокарва аналогии в поведението на два, на пръв поглед съвсем различни персонажа (Енида и лъва), Кретиен дава доказателство за новите възможности на литературата: да борави свободно с елементи от видимата реалност и да ги организира смислово с оглед на художествения замисъл на творбата. ↑

[79] Ст. 3468: Кретиен организира тази сцена като отзук от епизода с обезумелия Ивен и отшелника, когато първият ловува, а вторият пече месото. Сега Ивен влиза в ролята на отшелника-готвач, докато лъвът изпълнява тази на дивака-ловец. И в двата случая печеното месо е единствената храна — без подправки, вино и прибори. ↑

[80] Ст. 3480: Нов пример за това как Кретиен прехвърля определени ситуации от една своя творба в друга: както Енида бди над

нощния сън на Ерек в *Ерек и Енида*, така тук лъвът будува, докато Ивен възстановява своите сили. ↑

[81] Ст. 3521: Епизодът напомня за историята на Пирам и Тисба, разказана от Овидий (*Метаморфози*, IV). Овидий е най-четеният и коментиран латински автор през Средновековието. Кретиен пише «Филомена», адаптация на Овидиевата «Филомела» (*Метаморфози*, VI, ст.412-674.) и несъмнено познава разказа за Пирам и Тисба. Разказал е и други Овидиеви творби, но тези адаптации не са достигнали до нас.

Трагичният край на Овидиевите герои е плод на недоразумение: под дървото, където е определил среща на Тисба, Пирам намира окървавения й шал, вижда следи от лъвски стъпки и като решава, че любимата му е разкъсана от звяра, се пробожда с меч. Тисба го намира в предсмъртна агония и слага край на живота си със същото оръжие. От сравнението с Овидиевия разказ е видно, че Кретиен предлага омекотен вариант на тази сцена. Разликите между двете описание навеждат на мисълта за пародия на Овидиевия разказ. ↑

[82] Ст. 3564: Разговорът между Люнет и Ивен през процепа на стената е друг елемент, заимстван от историята на Пирам и Тисба. В Овидиевия разказ влюбените живеят в съседни къщи, но поради забраната на бащите им да се виждат, могат да си говорят само през пролуката на стената (*Метаморфози*, IV, ст.65). ↑

[83] Ст. 3673: Същият сенешал бе изказал недвусмисленото си одобрение на идеята за брак между вдовицата от Ландюк и Ивен (ст. 2082–2106). Пореден пример за това, че поведението на персонажите на рицарския роман — особено на второстепенните — се определя по-скоро от конкретната ситуация, отколкото от определен характер. ↑

[84] Ст. 3711: Казаното от Люнет препраща към сюжета на друг роман на Кретиен — *Ланселот, Рицаря на каруцата*, — над който писателят работи едновременно с работата си над *Ивен* (1176–1181). В началото на *Ланселот, Рицаря с каруцата* Гениевра бива отвлечена демонстративно от Мелеаган пред очите на Артур и рицарите от неговия двор. Сенешалът Ке и Говен тръгват след похитителя. Покъсно към тях се присъединява и Ланселот, който побеждава Мелеаган и освобождава Гениевра. Подобно кръстосване на сюжетите на два романа е новост за тогавашната литература. ↑

[85] Ст. 3725: От този момент Ивен ще се представя с прозвището Рицаря с лъва. Анонимността на героя продължава през цялата поредица от изпитания — до края на двубоя му с Говен. Равенството с Говен означава, че героят е стигнал до върха на рицарското умение, олицетворявано от племенника на Артур. Идентичността на героя се разкрива само когато той е постигнал желаното съвършенство. В други свои романи (*Ерек и Енида, Ланселот, Рицаря с каруцата, Персевал или разказ за Граала*) Кретиен забавя продължително назоването на героя или героинята. От една страна, така той поражда ефект на очакването, от друга, разкрива името в ключов момент от еволюцията на персонажа. ↑

[86] Ст. 3844: Идеята за рицаря-благодетел първоначално намира почва не в историческата действителност, а в рицарския роман. Ивен става първият ярък образ на рицар, поставил се изцяло в служба на онеправданите. Разбира се, социалното рицарство на героя е класово ограничено: Ивен помага само на представители на благородническото съсловие. ↑

[87] Ст. 3853: Според Филип Валтер (редактор на друг ръкопис на *Ивен*, публикуван в престижната поредица „Плеяда“ на издателство „Галимар“) Арпен е име на герой, символизиращ дивия ловец в келтската митология. Ако и Кретиен е искал да възобнови келтската традиция със свой вариант на „дивия човек“, можем да смятаме, че тази функция в *Ивен* той е разпределил между три фигури: пазача на диви бикове, обезумелия Ивен и Арпен Планинца. Срещата с говедаря подсказва, че пътят към чудното приключение минава през „дивото“, изобразено като природа (гората Броселианда), животни (дивите бикове) и хора (властелина на бикове). Кризата на лудост, както видяхме, е изобразена като срив на културата и сливане с дивата природа. А предстоящата победа на Ивен над Арпен Планинца е победа над животинското, дивото и злодейското начало. В този смисъл може да се каже, че в своята еволюция Ивен преодолява три нисши човешки състояния — на дивака, на безумеца и на злодея. ↑

[88] Ст. 3913: Не е ясно за коя сестра става дума. В *Клиджес* сестра на Говен е Сордамор, майка на Клиджес. В *Персевал или разказ за Граала*, сестра на Говен е Кларисан, родена в Другия свят и обитаваща Замъка на двете кралици (Игерна, майката на Артур, и собствената ѝ майка), символ на отвъдното. Никой текст не съобщава

за сестра на Говен, която да е майка на шест сина и една дъщеря. Кретиен изгражда тези роднински връзки за нуждите на конкретната творба, което обаче не му пречи в други случаи да постъпва обратно: да възпроизвежда роднински връзки, за които вече е споменал в предишна своя творба. Художественото пространство в романите на Кретиен дъо Троа е, от една страна, автономно, а от друга, пропускливо както за други фикции, така и за елементи от конкретна историческа действителност. ↑

[89] Ст. 3923: И тук Кретиен намесва епизод от друг свой роман — *Ланселот, Рицаря на каруцата*. Вж. бел. към ст.374. ↑

[90] Ст. 4078: Тарс е проспериращ град по времето на юдейското царство, а и на Израел като провинция на Римската империя. ↑

[91] Ст. 4099: В подобна светлина е изобразено и едно друго джудже (вж. Кретиен дъо Троа, *Ерек и Енида*, изд. «Изток-Запад», София, 2013, ст. 182–188). ↑

[92] Ст. 4136: Съдбата, която грози девойката, е сходна с тази на Изолда от романа на Берул, когато Марк заменя смъртната присъда над своята съпруга с друго наказание: Изолда да стане обща жена на сто похотливи прокажени. И в двата случая връх на унижението е това, че жената ще бъде изнасилвана от хора от по-низше съсловие. ↑

[93] Ст. 4188: Подобно на пазача на дивите бикове — исполин, покрит с говежди кожи, Арпен е великан-дивак, наметнат с меча кожа, която му служи едновременно за дреха и за щит. ↑

[94] Ст. 4237: Рицарският морален кодекс изисква победителят да пощади живота на своя противник, ако победеният помоли за милост. Тази етика не важи обаче за великана, който е антитеза на рицаря. ↑

[95] Ст. 4274: Обикновено за подвига на странстващия рицар се съобщава в двора на Артур — мястото, където рицарят получава най-високо признание за своите подвизи. Тук Говен се явява тази върховна инстанция. ↑

[96] Ст. 4288: Новата идентичност на Ивен отговаря на новия смисъл, който героят влага в своите изпитания: да помага на нуждаещите се. ↑

[97] Ст. 4698: Относно бързото оздравяване на ранения рицар вж. бел. към ст.2953. ↑

[98] **Ст. 4718:** Спорът за наследство между братя е често срещана тема в епопеята. Кретиен я използва като подменя братята с две сестри. Конфликт между по-голямата и по-малката сестра наблюдаваме и в *Персевал* или разказ за Граала (епизод от приключението на Говен). ↑

[99] **Ст. 4745:** Трето позоваване на *Ланселот, Рицаря с каруцата*. ↑

[100] **Ст. 4804:** В традиционните средновековни практики по разрешаване на спорни въпроси срокът на давност за наказание или отмъщение е 40 дни. Вж. Marc Bloch, *La société féodale*, Paris, Albin Michel, 1939; Georges Duby, *Histoire de la civilisation française*, I, Paris, Armand Colin, 1958, p.161. ↑

[101] **Ст. 5030:** Пътешествието на девойката възпроизвежда маршрута на Ивен и се явява своеобразно поклонение по местата на неговите подвизи. ↑

[102] **Ст. 5258:** Джефри Монмутски споменава за *Острова на девиците* (*Castellum puellarum*). Вас също говори за *Chastel des Pucelles*. Редица коментатори тълкуват това място като територия от келтския Друг свят. ↑

[103] **Ст. 5276:** Мотивът за детето, родено от Дявол и земна жена, е реплика на мита за непорочното зачатие на Богородица. Вълшебникът Мерлин също е рожба на такава връзка: майка му е девица, обладана в съня си от Дявола. ↑

[104] **Ст. 5296:** Оригиналът уточнява, че девойките тъкат копринено платно. ↑

[105] **Ст. 5313:** Редица коментатори тълкуват жалбата на тъкачките (ст. 5258–5333) като ярък социален елемент в романа. Описанието на условията на труд на робините в романа на Кретиен не съвпада обаче с тогавашната историческа действителност. По времето на Кретиен в Западна Европа копринена индустрия не съществува (във Франция тя се заражда едва в края на XV в.). В тъкачниците работят предимно мъже. Числеността на тъкачките в романа на Кретиен също няма аналог в тогавашната действителност. В началото на XIV в. най-голямата тъкачница (в гр. Амиен) използва труда на 120 работници. От друга страна, почти веднага след въвеждането на наемната работна ръка в занаятите нощният труд е забранен (изключение правят мелниците) и продължителността на работния ден варира между 8 и 16

часа. (Тези сведения черпя от изследването на Режин Перну: Régine Pernoud, *Histoire de la bourgeoisie en France*, Pari, Seuil, 1960.) Независимо от силно преувеличения характер на въпросното описание, то свидетелства за интуицията на Кретиен да долови в този вид труд форма на безмилостна експлоатация. От друга страна следва да отчитаме фолклорните измерения на този епизод. Дяволските синове, които вземат кръвен данък от краля на Девичия остров, е мотив от приказките на различни народи. Филип Валтер търси например съответствия с българската народна приказка «Великанът Ох и трите девойки» (вж. Ангел Карадийчев, *Български народни приказки*, том 2, изд. «ПАН», София, 200, с. 16–29). Валтер говори по този повод за «синтактичен субстрат от общи мотиви» между двата текста. (Вж. Philippe Walter, «*Yvain, l'ogre et les trois jeunes filles (autour d'un conte bulgare)*», in *Etudes sur Yvain*, PRIS-MA, t. III, № 1, janvier-juin 1987, Poitiers, p.75. Тезите си по този въпрос Валтер доразвива в книгата си *Canicule. Essai de mythologie sur «Yvain» de Chrétien de Troyes*, Paris, CEDES, 1988. ↑

[106] Ст. 5364: Кретиен е сред първите автори на романи, които въвеждат мотива за четящата девойка. От неговата поява може да се предполага, че романът — за разлика от епическите песни, предназначени за публично мелодекламиране — вече става предмет на индивидуално четене. В конкретния епизод девойката чете на глас, а майка ѝ слуша. ↑

[107] Ст. 5393: Кретиен подхваща отново темата за упадъка на любовта, но в сравнение с началото на романа тук гледната точка е различна. ↑

[108] Ст. 5485: Вече имахме повод да отбележим значението на обичая (вж. бел към ст.2106). Сега мотивът получава по-разгърнат вид. Освен задължението на новодошлия рицар да се сражава с двамата великани, се добавя и друго: победителят да се ожени за дъщерята на кастелана. В действителност между освобождаването на робините тъкачки и дъщерята за женене смислова връзка няма. Тук проличава един аспект от писателската техника на Кретиен — да събира в общ разказ мотиви от различен произход, похват, който невинаги е доведен до край. ↑

[109] Ст. 5555: В условието, поставено от великаните, долавяме съществена страна от рицарското изпитание: героят се изправя пред

сили, които по презумпция го превъзхождат. От тази първоначална неравнопоставеност се вижда, че победата е себенадмогване, преодоляване на индивидуалните граници. В този смисъл може да се каже, че намесата на лъва символизира допълнителната сила, необходима на героя за преодоляване на непреодолимото препятствие.

↑

Издание:

Автор: Кретиен дъо Троа

Заглавие: Ивен, Рицаря с лъва

Преводач: Атанас Сугарев

Година на превод: 2013

Език, от който е преведено: Старофренски

Издател: Издателство „Изток-Запад“

Година на издаване: 2013

Тип: роман

Националност: Френска

Печатница: „Изток-Запад“

Излязла от печат: 03.07.2013

Редактор: Паисий Христов

Научен редактор: Стоян Атанасов

Художник: Деница Трифонова

Коректор: Людмила Петрова

ISBN: 978-619-152-311-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/7720>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.